T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI
(EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ PROGRAMI)

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK OLARAK ALT KÜLTÜRLER: ÇERKEZ VE MANAV ALT KÜLTÜRLERİ ARASINDA MUKAYESELİ BİR ÇALIŞMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dönser Ceyhan

Ankara

Aralık, 2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI
(EĞİTİMİN SOSYAL VE TARİHİ TEMELLERİ PROGRAMI)

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK OLARAK ALT KÜLTÜRLER: ÇERKEZ VE MANAV ALT KÜLTÜRLERİ ARASINDA MUKAYESELİ BİR ÇALIŞMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Dönser Ceyhan

Danışman: Prof. Dr. İsmail Doğan

Ankara

Aralık, 2008

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ ÇALISMASI RAPORU olarak kabul edilmiştir.

Başkan ----------
Prof. Dr. İsmail Doğan

Üye ----------
Prof. Dr. Erol Demir

Üye ----------
Doç. Dr. Hayat Boz

Onay
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

20.01.2009

Enstitü Müdürü

Prof. Dr. Ayşe ÇAKIR İLHAN

ÖNSÖZ

Toplumları meydana getiren ve toplum yapısını çeşitlendiren unsurların başında gelen alt kültürler, toplumun genel yapısından faklı özelliklere sahiptirler ve bu farklı özellikleriyle toplum içinde hayat bulurlar. Bu topluluklar kimi zaman aynı zihniyeti paylaşan, aynı meslekten olan, aynı etnik kökenden gelen vb. insanlardan oluşurlar. Sahip oldukları farlılıklarla toplumları çeşitlendiren alt kültürlerin, içinde yaşadıkları toplumun bireyleri tarafından tüm yönleriyle tanınıp, bilinmeleri önemlidir.

Alt kültürleri farklı kılan özelliklerin hem o alt kültürlerin bireyleri hem de toplumun geri kalanı tarafından bilinmelidir. Toplum yaşantısında istenecek ve ihtiyaç duyulacak uyumun gerçekleşmesi için alt kültürlerin yapılarının, tarihlerinin, yaşayışlarının, alışkanlıklarının, kendilerini ifade ediş biçimlerinin bilinmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada Türk toplumunda varlığını devam ettiren Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sosyo kültürel özellikleri ayrı ayrı incelenmekte, bu özellikler arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konmaktadır. Her iki alt kültürlerin soyo kültürel özelliklerini yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarmada benimsedikleri özgün eğitim şekillerinin ortaya konması da çalışmanın amaçlarındandır. Bu bağlamda Manav ve Çerkez alt kültürlerinin tanınmasının, Türk toplum yapısını daha iyi tanımada katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sürecinde, araştırmanın gelişimi, çeşitlenmesi bu aşamaya gelmesindeki büyük katkılarından dolayı danışmanın sayın Prof. Dr. İsmail Doğan'a, anket hazırlık aşamasındaki katkılarından dolayı Dr. Recep Özkan'a, yine çalışmama yaptığı katkılardan ötürü Arş. Grv. Cengiz Aslan'a, Sayın Alaaddin Ardıç ve Mücahit Küçük beylere ve değerli hocam Rabia Çakan'a, teşekkür ederim.

Son olarak, araştırma sürecimin tamamında sabırla bana destek olan eşime ve bu araştırma sürecinde doğup varlığıyla katkı sağlayan kızıma şükranlarımla.

Dönser CEYHAN

Aralık /2008

ÖZET

TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL ÇEŞİTLİLİK OLARAK ALT KÜLTÜRLER: ÇERKEZ VE MANAV ALT KÜLTÜRLERİ ARASINDA MUKAYESELİ BİR ÇALIŞMA

CEYHAN, Dönser
Yüksek Lisans, Eğitim Programları ve Öğretim Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail Doğan
Aralık 2008, 146 sayfa

Bu araştırma, Türk toplumu içinde varlığını devam ettiren iki temel unsur olan Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sosyo-kültürel özelliklerini, bu özelliklerden yola çıkarak her iki alt kültür arasındaki benzerlik ve farklılıkları, bu alt kültürlerin egemen kültür ve diğer alt kültürlerle olan ilişkilerini belirlemek ve kendilerine özgü değerlerini gelecek kuşaklarına aktarırken benimsedikleri özgün bir eğitim şeklinin var olup olmadığını, böyle bir eğitim şekli varsa bunun niteliklerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda araştırmada, tarama modelinden yararlanılmıştır. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sahip oldukları sosyo-kültürel özellikleri, benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla belgesel tarama, görüşme ve anket tekniklerinden yararlanılmıştır. Veri toplamada belgesel tarama tekniğiyle Manav ve Çerkez alt kültürlerine ilişkin yazılı (kitap, dergi, ansiklopedi, sözlük, tez, makale) kaynaklardan, her iki alt kültürü konu edinen elektronik sayfalardan yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra görüşme tekniğinden yararlanılarak her iki alt kültüre mensup kaynak kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca anket tekniğinden yararlanılmış elde edilen bu veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programı kullanılarak analiz edilmiş ve bu analiz sonuçlarına araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yer verilmiştir.

Bu araştırma ile aşağıda belirtilen bulgulara ulaşılmıştır. Manav ve Çerkez alt kültürleri kendilerine özgü yaşam şekilleri, alışkanlıkları olan iki topluluktur. Her iki alt kültür de içinde yaşadıkları toplumla uyum içinde varlıklarını devam ettirmektedir.

Her iki alt kültür bir birlerini çok az tanımakla birlikte aile yapıları, günlük yaşantıları ve sahip oldukları alışkanlıklarla benzerlik göstermektedirler. Alt kültürlere özgü yemekler, giyecekler, düğün şekilleri vb. özelliklerde birbirlerinden farklı özellik göstermektedirler. Bunun yanı sıra kendi kimliklerini tanımlama, gelenek göreneklerini gelecek kuşaklara aktarma ve bunun için çaba gösterme noktalarında Manav ve Çerkez alt kültürleri bir birinden ayrılır. Her iki alt kültürün gelenek göreneklerini gelecek kuşaklara aktarmada aile içinde verilen eğitimde özgün bir yaklaşım benimsemelerinin dışında kullandıkları özgün bir eğitim şekline de rastlanmamıştır.

ABSTRACT

THE SUBCULTERES IN TURKEY AS A DIFFERENT CULTERES:
THE COMPARISON STUDY OF ÇERKEZ AND MANAV SUBCULTERES

CEYHAN, Dönser
Master Thesis, Curricula and Teaching Programs

Thesis Supervisor: Prof. Dr. İsmail DOĞAN
December 2008, 146

In this study; the social-cultural feature of both Manav and Çerkez subcultures who have been existing for a long time in Turkish culture, differences of two subcultures, in realitions between dominant cultures and the other subcultures and the existing of special educational system how both subcultures educate their values to the future communities are examined.

Survey model approach is employed in this study. It is also used documentary search, meeting and survey technique to arise Manav and Çerkez subcultures features, resemblances and the differences between cultures. The informations are collect using documentary technique from inscribed and internet pages about Manav and Çerkez subcultures. Additionaly datas which are assemble trough SPSS package program analyzed and the results are used through the aim of the study.

The followings are revealing by this study; Manav and Çerkez subcultures have self social features and accustoms. Although both subcultures have little information about each other, family features, daily way of life and the accustoms are resemble.

The subcultures values through food customs, dressing, marriage features are different from each other. Additionaly, Manav and Çerkez subcultures are differ from identity; bring cultures through feature youth and the struggle points. There isn’t found any relation between both subcultures about bringing cultures through feature youth, education in family and original education system instead of accept original behavior about education.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI **İii**
ÖNSÖZ **İV**
ÖZET **Vİ**
ABSTRACT **Viii**
TABLOLAR LİSTESİ **Xiii**
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem 5
1.2. Araştırmanın Amacı 7
1.3. Araştırmanın Önemi 8
1.4. Sınırlılıklar 10
1.5. Tanımlar 10
Alt Kültür 10
Egemen Kültür 11
Çerkez 11
Manav 11
BÖLÜM II 13
YÖNTEM 13
2.1. Araştırmanın Modeli 13
2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Grubu 14
2.3. Veri Toplama Teknik ve Araçları 14
2.4. Verilerin Analizi 15
BÖLÜM III 16
3.1. BİR ALT KÜLTÜR ÖRNEĞİ MANAVLAR 16
3.1.1. Manavlar Kimdir? 16
3.1.2. Manavların Tarihsel Süreç İçerisindeki Yeri 17
3.1. 3. Manavların Coğrafik Dağılımı 18
3.1. 4. Manavlarda Sosyo–Kültürel Hayat 18
3.1.4.1. Aile Yapısı 18
3.1.4.2. Evlilik 23
3.1.4.3. Dil 26
3.1.4.4. İnanç 27

3.1.4.5. Günlük Yaşam 29
3.2. BİR ALT KÜLTÜR ÖRNEĞİ ÇERKEZLER 31
3.2. 1.Çerkezler Kimdir? 31
3.2. 2.Çerkezlerin Tarihsel Süreç İçindeki Yeri 32
3.2. 3. Çerkezlerin Coğrafik Dağılımı 38
3.2. 4. Çerkezlerde Sosyo –Kültürel Hayat 38
3.2.4.1. Aile Yapısı 38
3.2.4.2. Evlilik 44
3.2.4.3. Dil 48
3.2.4.4. İnanç 50
3.2.4.5. Günlük Yaşam 51
BÖLÜM IV 55
BULGULAR VE YORUMLAR 55
4.1. Manavlara ve Çerkezlere Ait Kişisel Bilgiler 55
4.2. Manavlarda ve Çerkezlerde Sosyo-Kültürel Yaşama İlişkin Bulgular ve Yorumlar 62
4.2. 1. Aile yapılarına ilişkin Bulgu ve Yorumlar 62
4.2 2.Evliliğe İlişkin Bulgu ve Yorumlar 71
4.2 3. Anadil, İnanç ve Günlük Yaşama İlişkin Bulgu ve Yorumlar 90
4.3. Manavlarda ve Çerkezlerde Egemen Kültür ve Diğer Alt Kültürlerle İlişkilerine Dair Bulgu ve Yorumlar 103
4.4. Manavlarda ve Çerkezlerde Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Eğitimin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgu ve Yorumlar 110
BÖLÜM V 117
SONUÇ, GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER 117
5.1. Sonuç 117
5.2. Genel Değerlendirme 123
5.3. Öneriler 127

KAYNAKÇA 129

EKLER 135

Ek 1: Kodlamalar Listesi 135

Ek 2: Anket Formu Örneği 136

Ek 3: Fotoğraflar 144

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo No:		**Sayfa**
Tablo: 1	Cinsiyete İlişkin Verilerin Dağılımı	56
Tablo: 2	Yaşa İlişkin Verilerin Dağılımı	57
Tablo: 3	Medeni Duruma İlişkin Verilerin Dağılımı	58
Tablo: 4	Öğrenim Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	59
Tablo: 5	Mesleklere İlişkin Verilerin Dağılımı	61
Tablo: 6	Aileyi Oluşturan Bireylere İlişkin Verilerin Dağılımı	62
Tablo: 7	Babanın Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	64
Tablo: 8	Annenin Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	65
Tablo: 9	Çocukların Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	67
Tablo: 10	Yaşlıların(dede-nine) Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı	68
Tablo: 11	Akrabalara İlişkin Verilerin Dağılımı	70
Tablo: 12	Eş Seçiminde Öncelikli Kriterlere İlişkin Verilerin Dağılımı	71
Tablo: 13	Eş Seçimini Yapması Gereken Kişilere İlişkin Verilerin Dağılımı	73
Tablo: 14	Ailede Kardeşlerin Evlenme Sırasına İlişkin Verilerin Dağılımı	75
Tablo: 15	Erkeklerde İdeal Evlenme Yaşına İlişkin Verilerin Dağılımı	77
Tablo: 16	Kızlarda İdeal Evlenme Yaşına İlişkin Verilerin Dağılımı	79
Tablo: 17	Evlilikte İdeal Çocuk Sayısına İlişkin Verilerin Dağılımı	81
Tablo: 18	Evlenirken Gerçekleştirilen Törenlere İlişkin Verilerin Dağılımı	82
Tablo: 19	Düğünlerin Yapılış Şekillerine İlişkin Verilerin Dağılımı	84
Tablo: 20	Geleneklere Uygun Şekilde Yapılan Düğünlerdeki Adetlerin Uygulanmasına İlişkin Verilerin Dağılımı	85

Tablo: 21	Akraba Evliliğine İlişkin Verilerin Dağılımı	88
Tablo: 22	Konuşulan Ana Dile İlişkin Verilerin Dağılımı	90
Tablo: 23	Ana Dil Dışında Konuşulan Dillere İlişkin Verilerin Dağılımı	91
Tablo: 24	Ana Dil Dışındaki Dili/ Dilleri Kullanma Seviyesine İlişkin Verilerin Dağılımı	92
Tablo: 25	Ana Dil Dışındaki Dilin/ Dillerin Öğrenildiği Yerlere İlişkin Verilerin Dağılımı	93
Tablo: 26	İnanca İlişkin Verilerin Dağılımı	95
Tablo: 27	İnanç Seçimine İlişkin Bulguların Dağılımı	95
Tablo: 28	Alt Kültürlere Özgü Yemeklere İlişkin Verilerin Dağılımı	97
Tablo: 29	Alt Kültürlere Özgü yemeklerin Yenildiği Zamanlara İlişkin Verilerin Dağılımı	98
Tablo: 30	Alt Kültürlere Özgü Giysilere İlişkin Verilerin Dağılımı	99
Tablo: 31	Alt kültürlere Özgü Giysilerin Giyildiği Zamanlara İlişkin Verilerin Dağılımı	99
Tablo: 32	Alt Kültürlere Özgü Boş Zaman Alışkanlıklarına İlişkin Verilerin Dağılımı	100
Tablo: 33	Misafirlere İlişkin Verilerin Dağılımı	101
Tablo: 34	Örneklem Grubunun Kendini Tanımladığı Kimliğe İlişkin Verilerin Dağılımı	103
Tablo: 35	Alt kültürlerin Yaşadığı Yerlerdeki Diğer Alt kültürlere İlişkin Verilerin Dağılımı	104
Tablo: 36	Alt kültürlerin Yaşadığı Yerlerdeki Diğer Alt Kültürlerle Olan İlişkilerine Dair Verilerin Dağılımı	105
Tablo: 37	Alt kültürlerin Yaşadığı Yerlerdeki Diğer Alt Kültürler Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Verilerin Dağılımı	106
Tablo: 38	Alt kültürlerin Birbirlerinden İlk Defa Ne Zaman Haberdar Olduklarına İlişkin Verilerin Dağılımı	107
Tablo: 39	Alt kültürlerin Birbirleriyle Olan İlişkilerine Dair Verilerin Dağılımı	108
Tablo: 40	Alt kültürlerin Birbirleri Hakkındaki Düşüncelere İlişkin Verilerin Dağılımı	109

Tablo: 41	Gelenek Göreneklerin Günümüzdeki Geçerliliğine İlişkin Verilerin Dağılımı	110
Tablo: 42	Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasının Gerekliliğine İlişkin Verilerin Dağılımı	112
Tablo: 43	Gelecek Kuşaklara Aktarılacak Öncelikli Unsurlara İlişkin Verilerin Dağılımı	113
Tablo: 44	Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Uygulanan Özel Bir Eğitim Şeklinin Varlığına İlişkin Verilerin Dağılımı	115
Tablo: 45	Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Uygulanan Özel Eğitimi Veren Kurum ve Kişilere İlişkin Verilerin Dağılımı	115
Tablo: 46	İçinde yaşanılan Topluluğa Özgü Değerlerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Topluluk İçinde Verilen Eğitimin Önemine İlişkin Verilerin Dağılımı	116

BÖLÜM I

GİRİŞ

'İnceleme ve araştırmalarımıza zemin olarak çoğu kez kendi yurdumuzu, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve ihtiyaçlarımızı almalıyız.' (*Konya Türk Ocağı'nda Gençlere Hitabı, 1923****)***

M. Kemal ATATÜRK

İnsanın çok çeşitli ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlardan temel olanlarını fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal ihtiyaçlar olarak sıralamak mümkündür. Bunların yanı sıra insanın temel ihtiyaçlarından birisi de insanın kendini anlamlandırması, açıklaması ve tanımasıdır. Bir insanın kendini tanımasındaki temel adımlar, fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal ihtiyaçların neler olduğunu, bu ihtiyaçlarını hangi kaynaklardan, nasıl karşılayacağını bilmesi, sahip olduğu becerilerin neler olduğunu ve bu becerilerle yapabilecekleri konusundaki farkındalıklarıdır. Bu farkındalıklar, insanın kendini açıklamasında ve anlamasında temel olmakla birlikte yeterli değildir. Çünkü hayat bir tek fertten ibaret değildir, insan toplum içerisinde yaşar. Bu durum insanın kendini açıklamasında ve anlamlandırmasında içinde yaşadığı toplumu tanımasını da zorunlu kılmaktadır.

İnsan Sosyolojide "zihinsel yapısı, karakteri, ilişkileri ve dünyayı algılama biçimi vb. tutum ve özellikleriyle yaşadığı, üyesi olduğu toplum ile açıklanır." (İ. Doğan, 2008) İnsanın içinde var olduğu ve yaşadığı toplum, kendisinin açıklanmasında ve tanımlanmasında temel referanstır. Buradan hareketle içinde var olunan, yaşanan toplumu tanımak, bilmek ve açıklamak, insanın kendini tanıması, bilmesi ve açıklaması adına atacağı temel adımdır demek mümkündür.

Bununla birlikte içinde yaşanılan toplumu oluşturan maddi manevi her türlü unsuru tanımak o toplumun fertlerinde, içinde yaşadıkları topluma aidiyet duygusunu güçlendirecektir.

Her toplum bünyesinde birçok oluşum barındırır. Bu oluşumlar farklılıkları ve özgünlükleriyle toplum kimliğini oluşturur ve çeşitlendirirler. İşte toplum içinde var olan ve toplumun genel dokusundan ayrışan bu oluşumlar topluluk yada alt kültür olarak da nitelenebilmektedir. Her iki kavram arasında kesinleşmiş bir farklılık olmamakla birlikte, bu iki kavram arasındaki temel fark, düşünürlerin insanları birey olarak değil, ayrı nüfusların ve toplumsal grupların üyeleri olarak görmelerinde yatmaktadır.İşte bu noktada alt kültür araştırmalarının toplumsal hayatı betimleyiciliği göz önüne alındığında toplum içindeki farklı oluşumları, alt kültür olarak ifade etmek uygun olacaktır (Tohornton ve Gelder, 1997). Bunun yanı sıra tarihsel gelişimi göz önüne alındığında, “alt kültür toplum dokusunu oluşturan unsurların çağdaş örneklerinden bir tanesidir.” (İ. Doğan, 2008)

Alt kültürü, “toplumun genel dokusundan farklılık arz eden grupsal her hareket” (İ. Doğan, 1994) olarak tanımlamak mümkündür. Bununla birlikte her alt kültür taşıdığı özelliklerle içinde yaşadığı topluma hastır. Çünkü her toplum kendine has özelliklerle var olur ve bu özellikler toplumları bir birinden ayıt eder. Bundan dolayı da “alt kültürler içlerinde var oldukları toplum ile anlam kazanırlar.” (Doğan, 2008) Ayrıca içinde yaşadığı toplumla anlam kazanan alt kültürler “toplum içinde kendilerine has düşünüş ve eylem tarzı olan alt gruplardır.” (Jenks, 2007)

Bunların yanı sıra alt kültür, “içinde yaşadıkları, ekonomik, siyasal ve kültürel yapının değerlerine karşı olmamakla beraber, dil, etnik köken ve zihniyet benzerliği veya aynı bölgeden, aynı meslekten olma yahut benzer özel eğilimler taşıma gibi nedenlerle toplumun bütününden ayrıştırılabilir faklı bir kimliğe sahip olan kültür gruplarıdır.” (Demir ve Acar, 2005)

Şeklinde de ifade edilmektedir. Belirtildiği üzere alt kültürler, içinde var olukları, yaşadıkları toplumun temel değerlerine karşı olmamakla birlikte, çok çeşitli özellikler taşıyabilmektedirler. Etnik, ideolojik, dini, mesleki vb.

Alt kültürler toplumun genel dokusundan farklılık gösterirler ancak aynı zaman da "sınıf, etnik köken, bölge, kırsal bölge veya kent sakinliği, dini inanç gibi öğelere ayrılabilen toplumsal koşulların birleşiminden oluşmuş, birey üzerinde bütüncül etkisi olan bir alt bölümlerdir." (Marshall, 1980)

Alt kültürleri oluşturan bireylerin de içinde yaşadıkları toplumun genel yapısıyla örtüşen taraflarını bulma ve geliştirme konusunda çaba göstermesi gerekir. Tüm bunların gerçekleşmesi de toplum da var olan mevcut kuralların herkes tarafından yerine getirilmesiyle, toplumsal uyumumu (Arda, 2003) sağlayacaktır.

İçinde yaşadığımız Türk Toplumu da içinde barındırdığı farklı unsurlarla var olmuş, gelişmiş bir toplumdur. Türk Toplumu, kendi içindeki etnik, ideolojik, dini vb. çok farklı alt kültürlerle varlığını devam ettiren ve bunu da toplumsal uyumu ve huzuru sağlayarak gerçekleştirme gayretindeki bir toplumdur. Bunun yanı sıra Türk Toplumunda sağlanacak toplumsal uyum ve huzurda, bu toplum içindeki her alt kültür pay sahibi olacaktır. Bu da Türk toplumunu oluşturan unsurlardan biri olmanın sonucudur.

Türk toplumunun bünyesindeki bu alt kültürlerden, uzun yıllar boyunca bu coğrafyada yaşayanları olduğu gibi, göç, savaş vb sebeplerle Anadolu'ya sonrada yerleşen alt kültürler de vardır. Bunların her biri sahip oldukları alışkanlıklar, inançlar, konuştukları dillerle birbirlerinden ayrılmalarına karşın yüz yıllardır aynı coğrafyada yaşamaktadırlar.

Bununla birlikte hızla gelişen teknolojinin bu alt kültürlerin iletişimine ve birbirleriyle uyumuna etkisi oldukça fazladır. Çünkü aynı coğrafyada yaşadıkları halde birbirleriye iletişime geçmemiş olan alt kültürler gelişen teknolojik imkânlar sayesinde birbirlerinden haberdar olmuşlardır. Yine teknolojik imkânlar sayesinde birbirlerinin alışkanlıkları, dilleri, inançları ve yaşayış şekilleri hakkında bilgi sahibi olmaya başlamışlardır.

İşte Türk toplumundaki alt kültürler geçmişleri, günlük yaşantıları, alışkanlıkları, dilleri, inançları, demografik yapıları ile bütün olarak tanınmaya çalışılmalıdır. Çünkü bunlar bir alt kültürü oluşturan ve kendine özgü yapan özelliklerdir. Alt kültürlerin bu özelliklerinin bilinmesinin o alt kültürle birlikte yaşamayı kolaylaştıracağı gibi alt kültürler arası kültürel alışverişi de sağlayacaktır.Unutulmamalıdır ki “insanlar gibi toplumlar da dünyada biricik değildirler. Nasıl ki insan kendi dışındaki varlıkların ve özellikle insanların durumlarını ve tutumlarını dikkate alarak yaşamak zorunluluğunda ise toplumlar da kendileri dışındaki toplumların varlığını dikkate almak gibi bir duyarlılık geliştirirler.” (İ. Doğan, 1999)

Türk toplumunun bünyesinde bulunan farklı alt kültürlerden iki tanesi de Manavlar ve Çerkezlerdir. Her iki alt kültür de Anadolu topraklarına farklı sebeplerle yapılan göçler sonucu gelip yerleşmişlerdir. Sahip oldukları özellikleri, yaşam şekilleri, alışkanlıkları, geçmişleriyle birbirinden oldukça farklı özellikler göstermektedirler. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin, geçmişleri, günlük yaşantıları, alışanlıkları, dilleri, inançları ve demografik yapılarıyla ele alınıp, tanınmaya çalışılmasının Türk toplum yapısının daha iyi tanınmasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada Manav ve Çerkez alt kültürlerinin genel sosyo-kültürel özellikleri, bu özellikler arasındaki benzerlik ve farklılıklar, bu alt kültürlerin bir birleriyle ve egemen kültürle ilişkileri incelenmiştir. Ayrıca her iki alt kültürün sahip oldukları özellikleri gelecek kuşaklarına aktarmada benimsemiş oldukları kendilerine özgü bir eğitim şekli olup olmadığı da araştırılmıştır.

1. 1. Problem

Hemen her toplumda, kendine özgü yaşam biçimi, alışkanlıkları ve değer yargıları olan topluluklar vardır. Bu topuluklar içinde yaşadıkları toplumla hayat bulur, o toplumla varlıklarını devam ettirirler. Bunun yanı sıra taşıdıkları farklı özelliklerle içinde var oldukları toplumun genel dokusunu çeşitlendirirler.

İşte alt kültürler, "kendine özgü yaşama biçimini kendi grubunda içselleştirmiş ve ona benimsetmiş topluluklardır." (İ.Doğan, 2008) Alt kültürler, kendilerine özgü özelliklerle toplumun genel dokusundan farklılık göstere bilmekle birlikte elbette içinde yaşadıkları toplumla da birçok yönleriyle uyum içindedirler. Çünkü hem içinde yaşadıkları toplum, hem de o toplumun içindeki diğer alt kültürlerle zorunlu iletişimin getirdiği çatışma ve uyum topluma belirli bir istikrar içerisinde gerekli olan dinamizmi kazandırır (İ.Doğan,2008). Bu da her ne kadar toplumun genel dokusundan farklılık gösterse de her alt kültürün varlığını devam ettirmesinde gerekli olan dinamizmdir.Toplumlar içerisinde çok çeşitli alt kültürler var olabilmektedir. "Dil, etnik köken ve zihniyet benzerliği, aynı bölgeden, aynı meslekten olma veya benzer özel eğilimler taşıma gibi nedenlerle toplumun bütününden ayrıştırılabilir bir kimliğe sahip olan kültür grupları" (Demir ve Acar, 2005) alt kültürler mevcuttur.

Türk toplumu da bünyesinde birçok alt kültürü barındıran toplumlardan bir tanesidir. Bu toplum içinde "kendine özgü yaşam biçimini, kendi grubunda içselleştirmiş" (Demir ve Acar, 2005) birçok alt kültür yaşam şansı bulmuştur.1071 yılında yapılan Malazgirt Savaşı sonrasında Anadolu topraklarında yaşamaya başlayan Türk toplumu kendinden önce bu topraklarda yaşayan, etnik kökeniyle, diliyle, diniyle, yaşam şekilleriyle farklılık gösteren ve daha sonraki yıllarda göç, savaş vb sebeplerle kucak açtığı birçok alt kültürü uyum içinde yaşatmasını bilmiştir. Bu alt kültürlerin yanı sıra sosyolojik değişimlerle zaman içerisinde ortaya çıkan gençlik, din, siyasi vb. birçok alt kültür de bu toplum içinde yaşam şansı bulmuştur.

Türk toplumu içinde varlığını devam ettiren alt kültürlerden iki tanesi de Manavlar ve Çerkezlerdir. Manavlar ve Çerkezler kendilerine özgü yaşam şekillerini, alışkanlıklarını, kendi grupları içinde içselleştiren iki alt kültürdür.

İşte araştırmanın problemini Ankara, Tokat ve İzmit'te yaşayan Çerkezler ve İzmit ve Manisa'da yaşayan Manavların sosyo-kültürel özelliklerinin ortaya konması, bu özelliklerin yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında eğitimin rolü oluşturmaktadır.

Her iki alt kültürün, kendilerine özgü yaşam şekilleri, alışkanlıkları olmakla birlikte, her iki alt kültür de Türk toplumuyla uyum içinde yaşamaktadır. Bu da her iki alt kültürün birbirleriyle örtüşen yönleri olduğu anlamına gelmektedir. İşte bu iki alt kültürün birbiriyle örtüşen yanlarının ortaya konmasının da mevcut toplumsal uyumun anlaşılmasında önemli bir rolü vardır. Bu uyumun gerçekleşmesinde her iki alt kültürün hangi özelliklerinin, rol oynadığının ortaya konması önemlidir.

Manav ve Çerkez alt kültürlerinin egemen kültürle olan ilişkilerinin yanı sıra birbirleriyle olan etkileşimlerinin ortaya konması da önemlidir. Çünkü bu alt kültürlerin hangi noktalarda benzer özellikler gösterdiklerini, bu benzer özelliklerin, Manav ve Çerkez alt kültürlerinin birbirleriyle olan iletişime nasıl bir etkisi olduğunun ortaya konması da içinde yaşadığımız toplumu oluşturan unsurların birbirleriyle olan ilişkilerinin açıklığa kavuşması açısından önem taşımaktadır.

Manav ve Çerkez alt kültürlerinin birbirleriyle ve egemen kültürle olan ilişkilerinin irdelenmesi kadar bu alt kültürlerin kendilerine has özelliklerin de ortaya konulması gerekir. Çünkü bu toplum olarak sahip olduğumuz kültürel çeşitliliğin ve zenginliğin daha açık bir şekilde anlaşılmasını sağlayacaktır.

Manavların ve Çerkezlerin tarihi yaşantılarının, günlük yaşamlarının, alışkanlıklarının, inançlarının ayrı ayrı incelenmesi ve ortaya konması toplumumuzun bir parçası olan bu alt kültürlerin, kültürel çeşitliliğe katkısını ortaya koyacaktır. Bununla birlikte her iki alt kültürün kendilerine has özelliklerini yaşatmada, kültürel özelliklerini devam ettirmede ve bunları gerçekleştirirken de içinde yaşadıkları topluma uyumlarını temin etmede eğitimin rolünün ne olduğunun ortaya konulması da önemli bir noktadır.

Bu alt kültürlerin kendilerine has özelliklerini devam ettirmede yine kendilerine has bir eğitimin şeklini benimseyip benimsemediklerinin ortaya konması gerekir. Ayrıca eğer bu alt kültürlerin kendilerine has bir eğitim şekli varsa bu eğitim şeklinin özelliklerinin ortaya konması da önemlidir. Bununla birlikte her iki alt kültür ve Türk toplumu arasındaki uyumun gerçekleşme sürecinde eğitimin rolünün ortaya konması da gerekir.

Bunların yanı sıra yapılan literatür taraması sonucunda Türk toplumundaki mevcut alt kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları, mevcut alt kültürlerin Türk toplumundaki mevcut uyuma katkılarını ortaya koyan mukayeseli çalışmaların sayısının az olması bu çalışmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türk toplumu içinde varlıklarını devam ettiren, kendilerine özgü özellikleriyle bu toplumu çeşitlendiren Manav ve Çerkez alt kültürlerinin tanınması, bu alt kültürler arasındaki benzerliklerin ortaya konması ve Türk toplumundaki mevcut uyuma katkılarının ifade edilmesi, bu toplumda yaşayan birlerin, kendi toplumlarını tanıma, bilme ve kendilerini bu topluma ait hissetmede katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

1. 2. Amaç

Araştırmada temel olarak, Manav ve Çerkez alt kültürlerinin ayrı ayrı sosyo-kültürel özelliklerinin ortaya konması ve her iki alt kültürün ortak ve farklı yanlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bununla birlikte her iki alt kültürün sahip oldukları özellikleri gelecek kuşaklara aktarmada benimsemiş oldukları özgün bir eğitim şekli olup olmadığı varsa bu eğitim şeklinin özelliklerinin neler olduğunun belirlenmesi de amaçlanmıştır.

Bu amaçlar doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sosyo-kültürel özellikleri nelerdir?
2. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sosyo-kültürel özellikleri mukayese edildiğinde hangi benzerlikler ve farklılıklar ortaya çıkmaktadır?
3. Manav ve Çerkez alt kültürleri birbirini ne ölçüde tanımaktadır?
4. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin kendi kültürlerini yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarmalarında eğitimin rolü nedir?
5. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin kendi kültürlerini yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarmalarında benimsedikleri özgün bir eğitim şekli var mıdır?
6. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin egemen kültürle etkileşiminin niteliği nedir?
7. Manav ve Çerkez alt kültürleri egemen kültür içinde kendi kültürel özelliklerini koruyabilmişler midir?

1. 3. Önem

Türk toplumu, bünyesinde birçok alt kültür barındırmaktadır. Bu toplum içindeki her alt kültürün, Türk kültürünün oluşmasında, çeşitlenmesinde önemli rolü vardır. Her alt kültür kendine has özellikleriyle Türk kültürüne katkı sağlamaktadır.

İnsanlar içinde yaşadıkları toplumu tanıdıkları ölçüde kendilerini tanıyıp anlamlandırabileceklerdir. Bununla birlikte fertlerin içinde yaşadıkları toplumu tanımaları ve benimsemeleri fertlerin topluma ait olma duygusunu da pekiştirecektir. İşte içinde yaşadığımız Türk toplumunu tanımak da bizim kendimizi tanımamızda ve bu toplum içinde huzurlu bir yaşam sürmemizde büyük öneme sahiptir. Bu sebeple Türk toplumunu oluşturun tüm unsurların ve dolayısıyla bu unsurlardan bir tanesi olan alt kültürlerin tüm yönleriyle tanınması önemlidir.

Bununla birlikte Türk toplumundaki alt kültürlerin içinde yaşadıkları egemen kültürle kurdukları ilişkilerin niteliğinin ortaya konması da önemlidir. Alt kültürlerin içinde yaşadıkları egemen kültüre ilişkin tutumlarının ortaya konmasının Türk toplumundaki mevcut uyuma veya uyumsuzluklara ışık tutacağı da düşünülmektedir.

İşte bu alt kültürlerden iki tanesi olan Manavların ve Çerkezlerin sosyo-kültürel özelliklerinin neler olduğunun ortaya konması, Türk toplumundaki bu iki alt kültürün daha fazla tanınmasına katkı sağlaması dolayısıyla önem taşır.

Manav ve Çerkez alt kültürlerinin ayrı ayrı sosyo-kültürel özelliklerinin ortaya konması ve bu özelliklerin benzer ve farklı noktalarının ortaya konması ve mukayese edilmesi her iki alt kültürü daha iyi tanımayı sağlayacaktır. Bunun yanında her iki alt kültürün benzer ve farklı yönlerinin ortaya konmasının bu iki alt kültürün birbirlerini daha iyi tanımalarında ve iletişimlerinde etkin rol üstleneceği düşünülmektedir.

Manavlar ve Çerkezler Türk toplumu içinde yaşayıp, kendine has sosyo-kültürel özelliklerini muhafaza eden, yaşayan ve yaşatan iki alt kültürdür. Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sahip oldukları özellikleri yaşatma ve geleceğe aktarmada kendilerine özgü bir eğitim şekli geliştirip geliştirmedikleri,böyle bir eğitim şekli varsa da bunun niteliğinin ortaya konmasının alt kültürlerin mevcut yapısını tanımada katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Genç kuşakların yaşadıkları toplumun tarihini ve kültürünü eğitim yoluyla öğrenmeleri ve bu yönüyle eğitimin bir kültür aktarma süreci(İ. Doğan , 2004) olduğu düşüldüğünde bu alt kültürlere ait özgün bir eğitim şekli varsa nitelikleriyle ortaya konmalıdır.

1. 4. Sınırlılıklar

Bu araştırma, Ankara (Merkez), İzmit (Merkez) ve Tokat (Merkez)'ta yaşayan 23 Kabardey, 17 Abaza, 30 Abzeh'den oluşan 70 Çerkez ve Manisa Kırkağaç) ve İzmit (Merkez)'te yaşayan 70 Manav ile sınırlıdır. Kafkaslar, Balkanlar, Suriye, Ürdün, Kanada ve Türkiye'de belirtilen yerler dışında yaşayan Çerkezlerle yine belirtilen yerler dışında yaşayan Manavlar araştırmanın dışında tutulmuştur.

1. 5. Tanımlar

Alt kültür: Kendine özgü yaşam biçimini kendi grubu içinde içselleştirmiş, ona benimsetmiş topluktur. "Toplumun genel dokusu ile farklılık arz eden grupsal her hareketi alt kültür olarak tanımlamak mümkündür." (İ. Doğan, 1994)

Alt kültürlerin kendilerine has özellikleri ve bu özelliklerle şekillenen kendilerine has bir yaşam şekilleri vardır. Toplum içinde "kendilerine has düşünüş ve eylem tarzı olan alt gruplardır alt kültürler." (Jennks, 2007) Ancak her alt kültür, içinde var oldukları toplum ile anlam kazanır (İ. Doğan, 2002).

Ayrıca alt kültürün, içinde yaşadıkları, ekonomik, siyasal ve kültürel yapının değerlerine karşı olmamakla beraber, "dil, etnik köken ve zihniyet benzerliği veya aynı bölgeden, aynı meslekten olma yahut benzer özel eğilimler taşıma gibi nedenlerle toplumun bütününden ayrıştırılabilir faklı bir kimliğe sahip olan kültür gruplarıdır." (Demir ve Acar, 2005) Şeklindeki ifadesinden hareketle alt kültürlerin içinde yaşadıkları toplumun genel dokusundan farklılık arz etse de bu toplumun temel değerlerine karşı olmadıkları da söylenebilmektedir.

Alt kültürlerin ortaya çıkarılmasında oldukça fazla kaynak vardır. Belirtildiği gibi alt kültürler farklı alışkanlıkları ve inançları benimsemiş olduklarından dolayı ortaya çıkabildikleri gibi etnik, ideolojik, mesleki vb. sebeplerle ortaya çıkan alt kültürler de mevcuttur. Alt kültürü toplum içinde var olan ancak genel toplum dokusundan farklı gruplar olarak ifade etmenin yanı sıra "toplumun içerisindeki belirli bir grubun benimsediği, çoğunluğun benimsediklerinden ayrı değer ve normlar" (Arda, 2003) olarak ifade etmek de mümkündür.

Egemen kültür: "Bir toplumda, iktisadi ve siyasi gücün de desteğiyle dilini, davranış biçimlerini ve değerlerini diğer alt kültürlere kabul ettirebilecek düzeyde güç kazanmış olan baskın kültürdür." (Demir ve Acar, 2005)

Çerkez: "Adige' ismiyle de bilinen Çerkezler**,** Kuzey Kafkasya'nın yerli halkıdır." (Bağ, 2001) Çerkez sözcüğü sadece etnik kökeni aynı olan insanları ifade etmek için kullanılmamaktadır. "Kuzey Kafkasya'dan, hatta Kafkasya'dan göçen ve –dili dışında- ortak bir kültürü paylaşan halkların hepsi için Çerkez kavramı kullanılmaktadır." (Türkdoğan, 2006) Ayrıca Çerkez Kavramı, "Kafkasya'da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse" (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005) şeklindeki ifadeyle de tanımlanmıştır.

"Çerkez kavramı, dar anlamda Hattugoy, Abzeh, Şapsığ, Bjeduğ, Wubıh(Ubıh), Kabardey ve Abhazlar'ın ortak adıdır." (Öner, 2000) Şeklinde de ifade edilmektedir.Çerkezlerin bir kısmının Kafkasya'da, bir kısmının Türkiye, Suriye, Ürdün, Kanada gibi birçok ülkelerde yaşayan Kafkas hakları olduğunu söylemek mümkündür.

Manav: Yoğun olarak Batı Anadolu'da yaşayan topluluğun adıdır. Manavlar "Anadolu'ya göç eden, Oğuz Boylarından yerleşik hayata geçip, tarımla uğraşan" (Ayhan, 1999) topluluktur. Bununla birlikte Manav kavramını "yerli olan muhacir olmayan" (M.Doğan, 2008) şeklinde ifade etmek de mümkündür. Ayrıca "yerli halk, yerleşik Türk" (Türkdoğan, 1996) tanımı da oldukça yaygındır.

Manavlar, Orta Asya'dan göç edip, yoğun olarak Batı Anadolu'ya yerleşen ve günümüzde yoğun olarak bu bölgede yaşayan Türkmen topluluğudur.

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni ve örneklemi, veri toplama teknikleri ve verilerin çözümlenmesi anlatılmıştır. Bu araştırma, iki alt kültürün mevcut yapısının belirlenmesine yönelik betimsel bir araştırmadır.

2. 1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada "var olan durumu, var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan tarama modelinden" (Karasar, 2005) yararlanılmıştır. Araştırma Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sahip oldukları sosyo-kültürel özellikleri, benzerlik ve farklılıkları araştırmanın alt amaçları doğrultusunda betimsel tarama, görüşme ve anket tekniklerinin kullanıldığı hipotez test edici değil, keşfedici özellik taşımaktadır.

2. 2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Grubu

Örneklem grubunun seçiminde, basit rastlantısal örnekleme tekniğinden yararlanılmıştır. Ankara (Merkez), İzmit (Merkez), Tokat (Merkez) ve Manisa (Kırkağaç İlçesi)'da yaşayan Manav ve Çerkezlerden seçilmesinin sebebi bu yerlerde yaşayan insanlarla araştırmacı arasındaki ilişkisel bağdır. Bu şekilde bir örnekleme yapmanın çalışmaya, maliyet tasarrufu, zaman tasarrufu, doğru bilgi edinme ve pratiklik sağlayacağı düşünülmüştür.

2. 3. Veri Toplama Teknik ve Araçları

Araştırmada ikincil veri kaynaklarından belgesel tarama, birincil veri kaynaklarından anket ve görüşme tekniklerinden (Karasar, 2005) faydalanılmıştır.

Belgesel tarama, var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplama işlemi olup, alan yazın ya da literatür taraması olarak bilinen genel tarama tekniğini de içerir ve belli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemi olarak da nitelenir. (Karasar, 2005)

Bu araştırmada veriler toplanılırken, Manav ve Çerkez alt kültürlerine ilişkin yazılı (kitap, dergi, ansiklopedi, sözlük, tez, makale) kaynaklardan, her iki alt kültürü konu edinen elektronik sayfalardan yararlanılmıştır.

Bunun yanı sıra, birincil veri kaynaklarından biri olan görüşme tekniğinden (Karasar, 2005) yararlanılarak her iki alt kültüre mensup kaynak kişiler tespit edilmiş, bu kişilerle bireysel görüşmeler yapılarak araştırmanın alt amaçları doğrultusunda yöneltilen sorularla çalışmada yer verilebilecek özgün verilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Yine bu araştırmada birincil veri kaynaklarından olan anket tekniğinden faydalanılmıştır. Örneklem grubunun seçilmesi ve anket uygulamasının yapılacağı yerler belirlendikten sonra çalışmanın alt amaçları doğrultusunda, dört kısımdan oluşan anket formu uzmanların (Prof Dr. İsmail Doğan, Dr. Recep Özkan) da görüşü alınarak hazırlanmıştır. Anket formunda açık uçlu ve çoktan seçmeli soru tipinde 49 soru yer almaktadır. Hazırlanan anket formunda sadece Manavlara ve yine sadece Çerkezlere yönelik soruların olması dolayısıyla form her iki alt kültür için ayrı ayrı hazırlanmış ve çoğaltılmıştır.Geliştirilen anket formu ön uygulaması Araştırmacı tarafından Ankara'da yaşayan 15 Manav ve 15 Çerkezle yapılmıştır. Bu uygulamanın ardından tespit edilen eksikler tamamlanarak anket formuna son şekli verilmiş ve anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Anket formunun uygulanmasında Karma Anket uygulaması benimsenmiştir. Anket formlarından Manavlar için olanlarından 20 tanesi ve Çerkezler için olanlarından 20 tanesi araştırmacı tarafından Ankara'da bizzat uygulanmıştır.

Manavlar için hazırlanan diğer 50 adet anket formu, araştırmacının daha önceden yüz yüze görüşerek, çalışmanın amaçları ve yapılacak anket uygulaması hakkında bilgilendirdiği gönüllü kişiler tarafından Manisa-Kırkağaç'ta 25, İzmit Merkez'de 25 adet olarak uygulanmıştır. Çoğaltılan anket formlarının gönüllü kişilere çoğaltılarak gönderilmesinin ardından başlayan uygulama, katılımcıların formları doldurup, gönüllü kişilere teslim etmelerinin ardından yine bu gönüllü kişiler tarafından anket formlarının araştırmacıya ulaştırılmasıyla sonlanmıştır. Çerkezler için hazırlanan diğer 50 anket formu da yine gönüllü kişiler tarafından ve aynı yöntemle İzmit Merkez'de 25 adet, Tokat Merkez'de 25 adet olarak uygulanmıştır.

2. 4. Verilerin Analizi

Belgesel tarama tekniği ile elde edilen verilerden, çalışmanın kuramsal temeli oluşturulurken ve Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sosyo kültürel özellikleri araştırmanın alt amaçları doğrultusunda ayrı ayrı ele alırken faydalanılmıştır.

Görüşme tekniği ile kaynak kişilerden elde edilen verilere de her iki alt kültürün sosyo kültürel özelliklerinin ele alındığı bölümlerde yer verilmiştir.

Anket verilerinin çözümlenmesinde betimsel istatistiğin yüzde ve frekans tekniği ile SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) paket programından yararlanılmıştır.

Her katılımcının verdiği cevaplar bu programa aktarılmış ve her alt kültür için verilen cevapların, yüzde ve sayı tabloları oluşturulmuştur. Verilerin istatistiksel analizinden elde edilen sonuçlara "Bulgular ve Yorumlar" kısmında değerlendirme ve yorumlanma yapılmıştır.

BÖLÜM III

3. 1. BİR ALTKÜLTÜR ÖRNEĞİ MANAVLAR

3. 1. 1. Manavlar Kimdir?

‘Manav’ sözcüğü birçok kaynakta, yerli olan muhacir olmayan ifadesiyle tanımlanmıştır. Bu tanım birçok bilimsel kaynakta er almakla birlikte, “yerli halk, yerleşik Türk” (Türkdoğan, 1996) tanımı da oldukça yaygındır. Bu tanımları destekler nitelikte olan “hareketli nüfusa karşılık er değiştirmeyen, devamlı olarak orada oturan” (Ülken, 1969), “bir yere önceden gelip yerleşenleri, sonra gelenlerden ayırt etmek için kullanılan sözcük” (Aktaş, 2002) gibi tanımlarla da karşılaşmak mümkündür.

Ayrıca “Manav ifadesi, 1862 yılındaki Zoraki İskân Harekâtı’ndan önce toprağa bağlanan Oğuz Boylarını, 1862’den sonra zorla konargöçerlikten çıkarılan Oğuz boylarından ayırmak amacıyla kullanılmıştır. Zoraki İskân Harekâtından önce yerleşik hayata geçen bu Oğuz boyu tarımla uğraşır, toprağı iyi işler ve diğer boylara göre daha zengindir.” (Ayhan, 1999)

Bir birine yakın olan bu tanımların dışında, soylu kişi, boy beyi (Aktaş, 2002) tanımı da karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, “Türkçe dışında yabancı dil bilmeyen” (Türkdoğan, 1996), “Osmanlı döneminde sarayın sebze, meyve, et, süt, yoğurt gibi ihtiyaçlarını karşılayan yerleşik yöre insanı“ (Ozan, 1999) gibi yukarıda belirtilen tanımlarla benzerlik göstermeyen tanımlara da rastlamak mümkündür.

Tüm bu tanımlar ışığında Manavları, Orta Asya’dan göç edip, yoğun olarak Batı Anadolu’ya yerleşen Türkmen topluluğu olarak tanımlamanın daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Çünkü kaynaklarda günümüzde Manavlar olarak bilinen topluluğun, Orta Asya'dan geldiğine dair birbiriyle çelişen bilgiler yoktur.
Aksine Manavların Anadolu'ya göç eden Türkmen Topluluğu oldukları üzerinde ortak bir görüş hakimdir.

Bununla birlikte Manavların Anadolu'ya göç etmekle birlikte, yerleşik hayata geçtikleri de yine ortak kanaatlerdendir. Bununla birlikte bu çalışma sırasında görüşülen Manavlar da bu konuda aynı görüşü belirtmişlerdir (K.1). Bu iki temel bilgi Manavların kökeni hakkında bize ışık tutmaktadır.

Yani Manavlar, Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edip, yoğun olarak Batı Anadolu bölgesine yerleşen Türkmen boyudur. Sadece Türkçe konuşmaları, giyimleri, yeme içme alışkanlıkları, fiziksel görünüşleri vb. taşıdıkları özellikler göz önüne alındığında da yapılan tanımın uygun olacağı düşünülmektedir.

3. 1. 2. Manavların Tarihsel Süreç İçerisindeki Yeri

Manavların Batı Anadolu bölgesine gelişi 13.yy olarak belirtilmekle birlikte bu konuda kesin bir bilgi yoktur. Bunun yanı sıra "Yıldırım Bayezid zamanında, İstanbul kuşatmasının ardından Bizans İmparatorluğuyla yapılan bir antlaşmanın ardından 750 hane Manav İstanbul'a yerleştirilmiştir.(1291)" (Aktaş, 2002). Buradan hareketle, 1291 yılında taşıdıkları Türk kimliğinden dolayı İstanbul'a yerleştirilen Manavların olması, bizi bu tarihten daha önce Anadolu'ya gelip yerleştiklerini göstermektedir. 13.yy'ın teknolojik gelişmeleri, siyasi konjonktürü de göz önüne alındığında Manavların Anadolu'ya gelişinin 13. yy başı veya daha erken bir tarih olduğu söylenebilir.

13.yy başından bu yana Anadolu topraklarında yaşayan bu topluluk için tanımlar da ifade edilen, 'Yerli Halk' ifadesinin ne kadar doğru bir ifade olduğu da ortaya çıkmaktadır.

13.yy'den itibaren Anadolu'da yaşayan Manavlar, o tarihten bu an şekillenen Türk tarihinin aktörleri arasındadır. Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye

Cumhuriyeti'nin vatandaşı olan bu topluluğun üyeleri, tarihi kökenlerine dair şu ifadeyi kullanmaktadırlar. "Türküz biz işte, Türk tarihi bizim tarihimiz." (K.2)

3. 1. 3. Manavların Coğrafik Dağılımı

13.yy'den itibaren Anadolu'ya yerleşen Manavlar (Aktaş, 2002), yoğun olarak Batı Anadolu bölgesinde yaşamaktadır. Balıkesir, Bursa, Manisa, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya şehirlerinde yaşayan Manavların sayısının oldukça fazla olduğu birlikte, bu şehirlerdeki Manav nüfusuna dair kesin bir bilgi ve belge elde edilememiştir. Bu şehirlerin yanı sıra Çanakkale, Bilecik, Antalya, Afyon, Uşak, Kütahya, Düzce, Bolu, Kastamonu, Mersin ve Isparta da Manavların yaşadığı diğer şehirlerdir.

Özellikle Batı Anadolu bölgesinde yaşayan Manavların yaşadığı sadece Manavlardan oluşan köyler oldukça fazladır.

Yukarıda belirtilen şehirler de yaşayan Manavlar, göç, eğitim vb. sebeplerle farklı şehirlerde, özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi anakentlerde yaşamaya başlamışlardır. Bununla birlikte yine iş için gerçekleşen göç ve eğitim dolayısıyla Türkiye'den farklı ülkelerde de yaşayan Manavlara rastlamak mümkündür.

3. 1. 4. Manavlarda Sosyo–Kültürel Hayat

3. 1. 4. 1. Aile Yapısı

"Manavlar kişilik yapıları itibariyle yumuşak huylu insanlardır." (K.3) Cana yakın ve samimi olmaları da diğer kişilik özelliklerindendir. Manavların bu özelliklerinin aile yaşantılarına yansımaması düşünülemez.

Manavların aile yapısı her ne kadar ataerkil olsa da sahip oldukları kişilik özelliklerinin de yansımasıyla katı bir erkek egemenliğinden bahsetmek mümkün değildir. Ailede, babanın otoritesinin baskın olmasıyla birlikte diğer aile fertlerinin de alınan kararlarda etkin olduğunu söylemek mümkündür.

Her topluluk gibi Manavlar da değişen kültürel ve ekonomik şartlara uyum sağlama çabasındadır. Buna bağlı olarak da aile yapısında kimi değişiklikler meydana gelmektedir.

Yakın zamana kadar özellikle köylerde, geniş aile (Demir, 2005) yapısı yaygınken, bu özellik değişmeye başlamış ve çekirdek aile (Demir, 2005) yapısı yaygınlaşmıştır. Bu durum yoğun olarak şehirlerde yaşanmakla birlikte, köylerde de oldukça yaygın hale gelmiştir. Ancak kendine bakamayacak kadar yaşlanan veya hastalanan anne babaların çocuklarıyla birlikte yaşadığını da belirtmek gerekir. Bu durumunu Türk Aile yapısının sahip olduğu vefa duygusunun, uygulamadaki hali olarak ifade edebiliriz.

Manavlarda baba, hem maddi hem de manevi otoritedir. Değişen ekonomik koşullarla birlikte annenin de çalışma hayatına girmesinin bu özelliği değiştirdiği söylenemez. Genel itibariyle kazanılan paranın idaresi babadadır. Baba ailenin her türlü ihtiyacını bu şekilde karşılar. Bununla birlikte babanın sadece aile fertlerinin ihtiyaçlarını değil, ihtiyaç dışı isteklerin de eksiksiz bir şekilde karşılamaya çalıştığını da belirtmek gerekir.

Babanın ailedeki maddi rolünün dışında bir de manevi rolü vardır. Baba evde bir düzen kurulmasını ve bu düzenin sürdürülmesini sağlayan kişidir. Ancak bu düzen sağlayıcılık rolündeki babanın katı, sert, müsamahasız olduğu söylenemez. Manavlarda baba tatlı sert diye ifade edilebilecek özelliktedir.

Manav ailesinde baba, aile fertlerinin sosyal ilişkilerinde, eğitim faaliyetlerinde vb. fikri en önemli kişidir denilebilir. Ancak bu diğer aile fertlerinin kendi yaşamları hakkında karar verme hakkına sahip olmadıkları anlamına gelmez.

Aile fertleri aldıkları kararlarda babalarının fikirlerine başvururlar ve baba onay verdiği takdirde kararlarını uygularlar. Yani her ne kadar fertler karar almada etkin olsalar da "aile ocağında üretilen ve adeta bu ocakta yoğrulan, pişen itaat kültürü" (İ.Doğan, 2001) kendini göstermektedir.

Manav ailelerinde anne, aile fertleri arasındaki dengeyi ve düzeni sağlayan kişi olarak karşımıza çıkmaktadır. Manav kadını genel itibariyle eşin maddi ve manevi otoritesini kabullenmiştir ve bu otorite tarafından çizilen sınırlar içerisinde hareket eder. Bununla birlikte ailedeki çocukların da bu sınırlar konusundaki farkındalıklarını sağlar. İşte bu özelliğiyle de baba ve çocuklar arasındaki ilişkiyi düzenleyicilik rolünü yerine getirir. Bunun yanında çocukların baba tarafından çizilen sınırlar dışındaki hareketlerinin babaya yansıtılmasında da annenin dengeleyicilik rolü karşımıza çıkar.

Ayrıca Manav kadını ailedeki çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinde de hem dengedir hem de bu ilişkiler sırasında ortaya çıkabilecek sorunların giderilmesinde düzenleyicidir. Bu görev ve özellikler göz önüne alındığında Manav kadınının ailede huzurun sağlanması ve temininde ne kadar önemli bir rol üstlendiği görülecektir.

Bu rollerinin yanında Manav kadınlarının, Manavların sahip olduğu gelenek göreneklerin aile içinde yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması gibi hayati bir rolü daha vardır. Manav kadınları annelik rollerinin gereği olarak çocukların ilk eğitmeni sıfatını taşırlar. Bu sıfatı taşıyan Manav kadınları, çocuklarına gelenek görenekleri öğretmekle yükümlüdür. Her ne kadar babanın da bu konu da katkıları olsa da annelerin etkisi daha büyüktür. "Ailenin çocuğun kültürel gelişiminde ilk ve en büyük etkiyi yapan yakın çevre olması ve çocuk kişiliğinin temelinin ailede atıldığı" (İ.Doğan, 2004) düşüldüğünde Manav kadınlarının aile içindeki önemi ortaya çıkmaktadır.

Erkekler de Manav kadınlarının üstlendikleri rollerin öneminin ve ağırlığının farkındadır ve farkındalıklarını eşlerine gösterdikleri saygı ve hürmetle hissettirirler.

Manav kadınlarının hak ettikleri önem ve değer hem eşleri hem de diğer aile fertleri tarafından kendilerine verilir. Saygı duyulan, samimiyetine güvenilen, cana yakın görülen Manav kadınların, aile fertlerinin en yakınlarında gördükleri kişiler olması da bunun göstergesidir.

Manav ailelerinde çocuklarla büyük önem verilir. Çocukların iyi bir yaşama sahip olmalarını sağlamak anne babanın en büyük amaçlarından biridir.

Doğduğu günden itibaren çocuklara büyük ihtimam gösterilir. Çocuklara verilecek isimlere, genel olarak aile büyükleri karar verir veya anne baba yine bu büyüklere danışarak karar veririler. Ancak son yıllarda bu uygulamada değişiklikler görülmektedir. Anne babalar çocuklara verilecek isimlere kendileri karar vermekte ve çocuklarına seçtikleri isimleri vermektedirler.

Manav ailelerinde çocukların bakımı ve beslenmesine çok önem verilir. Bunun göstergelerinden biri de yemek esnasında çocuklara öncelik verilmesi hatta sofrada çocukların sevdiği yemeklerin büyükler tarafından yenilmeyerek çocuklara bırakılması, onların sevdikleri yemeklerin sıklıkla yapılmasıdır.

Manavlar, çocukları kendi gelenek göreneklerini devam ettirecek, yaşatacak bireyler olarak görürler. Bundan dolayı sahip oldukları değerleri, gelenek görenekleri çocuklarına aktarmada titizlik gösterirler. Çocuklarından da yaşantılarını kendilerine verilen değerler ve öğretilen gelenek görenekler çerçevesinde devam ettirmelerini beklerler. Aksi davranışlar aileler tarafından hoş karşılanmaz.

Manavlar da çocuklar arasında cinsiyet ayrımından bahsetmek pek mümkün değildir. Hem kız hem de erkek çocuklara aile içerisinde eşit haklara sahip oldukları söylenebilir. Miras konusunda da çocuklara kız erkek ayrımı gözetmeksizin haklarına düşen pay verilmektedir. Ancak bazı uygulamalarda

“erkek çocuğunun değerli ve işlevsel, kız çocuğununsa onun gölgesinde kaldığını “ (İ.Doğan, 2000) görmek mümkündür.

Örneğin anne baba yaşlandıklarında çoğunlukla erkek çocuklarının yanında kalıcı olarak ikamet ederken, kızlarının yanında geçici süreyle ikamet ederler. Miras paylaşımında anne babanın ikamet ettiği ev miras paylaşımına dâhil edilmeden erkek çocuklara verilir. İşte bu noktada “babayı ailenin en yetkili ve en sorumlu kişisi kabul eden Türk ailesinin erkek çocuğunu da bu yetki ve sorumlulukla donattığı, statünün olası sahibi olarak düşündüğü” (İ.Doğan, 2000) ortaya çıkmaktadır. Evin statü ve aile birlikteliğinin göstergesi olduğu dikkate alındığında, miras paylaşımına dahil edilmeden doğrudan erkek çocuğa bırakılması bu düşüncenin uygulama şeklidir. Erkek çocukların sayısı birden fazla olduğu zamanlarda da en büyük erkek çocuk bu uygulamanın muhatabıdır.

Yine zamanla değişen koşullar da bu uyulama anne babanın yalnız yaşamaları, aile fertlerinin anne babaya bakma konusunda vardıkları anlaşmalar vb sebeplerle yaygın bir uygulama olmaktan çıkmaktadır.

Manavlar yaşlılarına büyük önem verirler. Her ne kadar çekirdek aile yapısı hızla yayılıyor olsa da anne babalar kendilerine bakamaz duruma geldiklerinde, çocuklarının yanında hayatlarını sürdürmektedirler.

Evlendikleri andan itibaren anne babalarından ayrı evde oturan Manav gençleri, alacakları önemli kararlarda anne babalarının fikrine başvurmaktadırlar. Gere ekonomik gerekse sosyal nitelikte olan bu kararlarda anne babanın fikrine önem verilir. Bununla birlikte aile büyüklerinin fikrinin alınması bir gelenektir ve anne baba tarafından ifade edilen her fikrin uygulanacağı anlamına gelmez. Bundan dolayıdır ki araştırma sırasında görüşlerine başvurulan Manavlar, anne babalarının, “siz daha iyisini bilirsiniz, nasıl uygun görüyorsanız öyle yapın” (K.4.) demeyi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunu söylemenin, hem çocuklarını memnun ettiğini ve çocuklarının kendilerine besledikleri sevgi ve saygıyı muhafaza etmeye

yardımcı olduğunu hem de zamanla değişen koşullarla isabetsiz fikir beyan etmeyi engellediğini ifade etmişlerdir (K.4).

Anne babalarından uzakta yaşayan Manav gençleri, tatiller, bayramlar, vb. özel zamanlarda ailelerini ziyaret etmekte ve aile bağlarını güçlü tutmaya çalışmaktadırlar. Anne babalarının yakınında oturan Manav gençleri ise aileleri ile sık sık görüşmektedirler (Kılıç,2000).

Araştırma sırasında ailelerinin yakınında oturan Manav gençlerinin gelenek görenekleri bilme ve uygulama konusunda daha duyarlı oldukları da gözlemlenmiştir. Buna bağlı olarak dede ve nenelerinin yakınında büyüyen çocukların da gelenek görenekleri bilme ve uygulama konusunda daha duyarlı olduklarını söylemek de mümkündür.

Tüm bunların yanı sıra araştırma sırasında görüşülen Manavlardan hiçbirinin yaşlanan anne babalarının bakımı için huzur evini tercih etmemeleri de bu toplulukta yaşlılara verilen önemin diğer bir göstergesidir.

Manavlarda akrabalık ilişkilerine çok önem verilir. Akrabalar sık sık ziyaret edilir ve ilişkiler canlı tutulmaya çalışılır. Bayramlar, düğünler, cenazeler tüm akrabaların bir araya gelmesini sağlar. Düğünler, cenazeler akrabaların bir araya gelerek yardımlaşma ve dayanışma sergiledikleri özel zamanlardır.

Ancak kimi zaman akrabalar arasında özellikle miras konularında bazı anlaşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. Ancak bu anlaşmazlıklar, akrabaların özel zamanlarda özellikle de cenaze ve düğünlerde bir araya gelmesine engel teşkil etmez.

Akrabalar her ne kadar aile fertleri kadar olmasa da çok yakın görülen kişilerdir. Buna bağlı olarak da Manavlarda genellikle akraba evliliklerine rastlanmaz. Kimi zaman görülen akraba evliliklerinde ise gençlerin birbirlerine âşık olmaları temel sebeptir.

3. 1. 4. 2. Evlilik

Manavlar için büyük önem taşıyan ailenin oluşumunun ilk basamağı olan evlilik törenleri büyük önem taşır.

Manavlar kendi içlerinden evlilik gerçekleştirdikleri gibi Manav olmayan kişilerle de evliliğe sıcak bakarlar. Ancak evlenilecek kişinin seçilmesindeki önemli etken evlenilecek kişinin inancıdır. Eş olarak seçilen kişiyle aynı inançta olma öncelik konusudur.

Manav erkekleri genel olarak kendilerinden en az bir- iki yaş kimi zaman daha küçük bayanlarla evlenmeyi tercih ederler (K.5.). Bunun gerekçesini ise "ailenin reisi olan erkek yaşça eşinden daha olgun olmalı ki, eşi karşısında zayıflık göstermesin " (K.5) şeklinde izah ederler.

Manavlar da kimi zaman özellikle köylerde görücü usulü evlilikler gerçekleşmiş olmasına karşın günümüzde bu tür evlilikler pek görülmemektedir.Daha önceden birbirini tanıyan ve anlaşan veya aracılar vasıtasıyla tanışan gençlerin aralarında anlaşmalarıyla evliliğe ilk adım atılmaktadır (Altun, 2003).

Kız isteme adeti Manavlarda vardır ve evlenecek erkek ve bayanın konuşup anlaşmalarının hemen ardından gerçekleşir. Kız istemeye damat, annesi, babası ve yakın akrabalardan yaşça büyük olan birkaç kişi katılır. Kız isteme sırasında evlenecek bayanın ailesinden babası, annesi ve yine ailenin yakın akrabalarından birkaç kişi bulunur. Evlenecek bayan kendisini istemeye gelenlere kahve ikram eder ancak çoğunlukla onların bulunduğu oda da oturmaz.

Kız isteme sırasında kız tarafının vereceği cevap erkek ve bayanın daha önceden anlaşmaları dolayısıyla genellikle olumlu olmaktadır ve kız istemenin gerçekleştiği akşam erkek tarafına bu olumlu cevap iletilir.

Kız istemenin ardından nişan ve düğün hazırlıkları başlar. Bu sırada evlenecek erkek ve bayanın görüşmeleri ve birbirlerin ailelerini yakından tanımaları için aile ziyaretleri yapmaları teşvik edilir. Manavlar da günümüzde sık rastlanmasa da süt hakkı adıyla başlık parası alınır. Bununla birlikte düğün öncesi geline takılacak takılar, evlenecek çiftlere alınacak eşyaların maliyetinin karşılanması aileler tarafından görüşülür. Kimi zaman sıkıntılı ve tartışmalı geçen bu görüşmelerin ardından alınan ortak kararlar uygulanır.

Düğün ve nişanın yapılış şekilleri yine ailelerin ortak kararıyla belirlenir. Kimi aileler, müzikli eğlenceleri tercih ederken, kimi aileler mevlit okutarak bu törenleri gerçekleştirmektedir. Düğünlerin bir kısmında kadın erkek bir arada eğlenirken, bazı düğünlerde erkekler ve kadınlar eğlencelerini kendi aralarında yapmaktadırlar. Düğün ve nişan sırasında yine her iki aile anlaşarak davetlilere ikramda bulunurlar. Manav düğünlerinin vazgeçilmez yemeği 'Keşkektir'. Manav düğünleri özellikle köylerde 3 gün devam etmektedir.

"Kız tarafında düğünden bir hafta önce çeyiz serme- çeyiz açma olarak adlandırılan, gelin ve ailesi tarafından yapılan el işlerinin sergilenmesi gerçekleşir." (K.6.) Akrabalar, komşular ve tanıdıklar tarafından görülen bu sergiye gelenler evlenecek çiftlere hediyeler getirirler. Yine kız tarafındaki bir eğlence kına gecesidir. Bu geceye damat da dahil olmak üzere erkek tarafı da katılır ve hem geline hem damada ilahi ve ezgiler söylenerek kına yakılır. Ardından misafirlere kuruyemiş ve tatlı ikram edilir ve bu geceye katılan kadınlar kendi aralarında müzikli eğlence yaparlar. Ancak bu gecelerde ve düğünlerde kullanılan müzik aletleri Manavlara özgü değildir.

Kız tarafında yapılan bu eğlencelerin yanı sıra erkek tarafında da davul-zurna eşliğinde eğlence düzenlenir ve davetlilere ikramda bulunulur. Gelin almalar çoğunlukla Pazar günleri gerçekleştirilir. Ancak inançları doğrultusunda Perşembe gününe özel önem atfeden kimi Manav aileleri gelin almayı bu günde gerçekleştirirler. Gelin almaya damat da katılır ve gelini ailesinden teslim alarak evinden çıkarır. Gelin evden çıkmadan önce

annesi, babası ve kardeşleriyle vedalaşır. Gelinin evden çıkışı sırasında dualar okunur ve bu evliliğin her iki taraf için hayırlı olması dilenir.

Düğün alayı ile birlikte erkek tarafının evine dönülür. Gelin arabadan inmeden önce kayın valide ve kayın peder gelinlerine bazı hediyeler verdikleri, inek, at, tarla vb. ilan ederler. Gelin yeni evine girerken, başından para ve şeker atılır. Bu yeni evlenen çiftin bolluk içinde ve bereketli bir yaşam geçirmesi temennisinin uygulamaya dönüşmüş şeklidir. Gelin yeni evinde gelinliğini çıkarmadan, düğüne katılan davetliler karşında bir süre bekler. Gelinin bu bekleyişi sırasında kucağına küçük çocuk verilir (K.7). Bunun sebebi yeni kurulan bu ailenin sağlıklı çocuklar yetiştirmesini teşvik etmektir.

Manavlarda çok eşlilik yoktur. “Eski Türklerde rastlanan ikinci hanımlar, İslamiyet’in kabulüyle yasallaşmış ancak kırsal alanlar da dâhil, bir yaygınlık kazanmamıştır.” (Türkdoğan, 2008) Manavlarda da bu uygulama kabul görmemektedir. Erkek ya da kadın ancak eşlerinin vefatı veya boşanma gibi sebeplerin ardından başkalarıyla evlenebilirler.

3. 1. 4. 3. Dil

Manavların dili Türkçe’dir. Elbette eğitimli Manavlar arasında İngilizce, Fransızca, Almanca dillerini konuşabilenler vardır. Ancak günlük hayatlarında Manavlar Türkçe konuşur, okur ve yazarlar.

Araştırma sırasında görüşülen Manavların hepsi kullandıkları dilin öz Türkçe olduğunu özellikle belirtmektedirler. Manavlar tarafından kullanılan bazı sözcükler günümüzde farklı anlamlarda kullanıldığı gibi, bazı sözcükler farklı şekillerde telaffuz edilmekte ve Türkçe sözlükte yer almayan sözcükler de kullanmaktadırlar. Patates: Kumpir, Kibrit: Eze, Domato: Domates, Bostan: Kavun, Karpuz,Dam dabak atmak: Düşünmeden konuşmak, Suyu vurmak: Kaynaması için suyu ocağa koymak, Siğitmek: Koşmak vb.

3. 1. 4. 4. İnanç

Manavlar İslam dinine inanan bir topluluktur. Bazı Manavların inançlarına çok sıkı bir şekilde bağlı olduğunu ve ibadetin günlük yaşamlarında önemli bir yer tuttuğunu söylemek mümkündür.

Bununla birlikte genel olarak vakit namazlarını kılmayan Manavların da Cuma, Bayram ve Teravih Namazlarına önem verdikleri ve bu namazları kılmaya özen gösterdikleri gözlemlenmiştir.

Manavların büyük çoğunluğu Ramazan orucunu tutar. Ramazanlarda özellikle iftarlarda misafir ağırlamaya ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmeye gayret gösterirler. Gece sahura kalkıp bir sonraki gün tutulacak olan oruca hazırlık yaparlar. Ramazan ve Kurban bayramları da oldukça önemlidir. Bayram namazının kılınmasıyla başlayan bayramlarda, aile fertleriyle, akrabalarla, komşularla, bayramlaşılır. Bayram namazları sonrasında birbirleriyle küs olanlar bir araya getirilerek barıştırılır (İyiyol, 2003).

Misafirlere ikramlarda bulunulur. Çocuklara hediyeler, şekerler verilir. Araştırma sırasında görüşülen Manavların büyük kısmının zekât verme konusunda da hassas olduklarına dikkat edilmişti. Mavnalar zekâtı sadece yoksullara iyilik etmek olarak görmemekte toplumun huzuru ve refahına da hizmet ettiklerini düşünmektedirler.

Manavlar hacca gitmeye de ehemmiyet veren topluluktur. Herkesin belli bir yaşa geldiğinde Hacca gitmesi gerektiği yaygın bir kanaattir. Bu yaş ise 40 ve üzeri yaşlardır. Hacca giden insanlara da özel bir saygı besler ve bu kişilere ‘Hacı’ sıfatını kullanarak hitap ederler.

Manavlarda inançlarının etkisini toplumsal yaşamda da görmek mümkündür. Örneğin yeni doğan çocuğa adı verilirken kulağına ezan okunarak ismi söylenir. Erkek çocukların sünnetine büyük önem verilir ve sünnet düğünle kutlanır.

Düğünlerini eğlence olamadan mevlit okutarak yapan Manav ailelerine rastlamak mümkündür. Ayrıca özellikle köylerde yapılan düğünlerde kadınlarla erkeklerin ayrı ayrı eğlenmelerine özen gösterilir. Ancak günlük yaşamda kadınlar ve erkeklerin ayrı durmaları söz konusu değildir.

Manavlar cenazelerini de inançları gereği defnederler. Cenazenin ardından 40 tane Yasin suresi okunur, Mevlit okutulur ve ölen kişinin hayrı için yemek dağıtılır.

Manav kadınları genel itibariyle başlarını örterler. Ancak yaşadıkları yere ve içinde bulundukları ortama göre baş örtme şekilleri değişiktir. Örneğin köylerde kenarları oyalı 'bez' denilen ince ve hafif başörtüleri kullanılırken, şehirde yaşayan Manav kadınları ipek eşarplar kullanmaktadır. Eğitim alıp, çalışma hayatı olan Manav kadınların ise genellikle başörtüsü kullanmamaktadır.

Manavlar çocuklarının küçük yaştan itibaren dini eğitim almalarına önem verirler. Çocuk bu konuda ilk olarak ailede eğitilmeye başlar. Çocuklara küçük yaştan itibaren kısa sureler ezberletilir, nasıl abdest alınacağı ve namazın kılınış şekli öğretilir. Çocuklara küçük yaştan itibaren oruç tutmak sevdirilmeye çalışılır ve oruç tutan çocuklar çeşitli hediyelerle daha da şevklendirilmeye çalışılır.

Ayrıca çocukların yine erken yaşlardan itibaren Kur'an-Kerim okumayı öğrenmeleri sağlanır. Yaz tatillerinde Kur'an kurslarına gönderilen çocuklara, evde Kur'an okumayı bilen diğer bireyler de yardımcı olur.

Bu gayretlerin sebebi, çocukların küçük yaşlardan itibaren İslam dinini öğrenerek, ileriki yaşlarında ibadetlerini yapmalarını sağlayabilmektir.

Manavlar kendileriyle aynı inançları paylaşmayan ya da kendileri gibi inanıp da bu doğrultuda yaşamayan insanlara karşı hoşgörülü ve müsamahalı bir tutum sergilerler. Araştırma sırasında görüşülen Manavlar "İmanın kimde olduğu bilinmez." (K.6.) diye bir ifade kullanarak, hiç kimseyi

inançlarından dolayı yargılamaya haklarının olmadığını, kimsenin iç dünyasında neler olup bittiğini bilemeyeceklerini ifade etmektedirler.

3. 1. 4. 5. Günlük Yaşam

Manavların oldukça zengin mutfakları vardır. Mutfak kültürleri yaşadıkları coğrafyaya göre şekillenir. Batı Anadolu bölgesinde yaşayan Manavlarda sebze tüketimi oldukça yaygındır. Bu bölgede yetiştirilen sebzelerle çok çeşitli yemekler yapılmaktadır. Biber, kabak, patlıcan, patates dolmaları, birçok sebzenin karışımıyla ocakta veya fırında hazırlanan türlüler, sebze kızartmaları ve közlemeleri Manav mutfağının vazgeçilmezlerini oluşturur.

Bunların yanı sıra özellikle köylerde yaşayan Manavlar kendi ekmeklerini, salçalarını, tarhanalarını, turşularını, reçellerini ve sebze kurutmalarını kendileri yaparlar.

Köylerde tarımın yanı sıra hayvancılık da yapan Manavlar, peynir, lor, yoğurt, süt gibi ihtiyaçlarını da kendileri karşılamaktadırlar. Manav mutfağına özgü, özellikle Bursa, Balıkesir ve Manisa dolaylarında taze mayalı, tuzlanmamış peynirden yapılan ‘Hoşmerim’ tatlısı oldukça ünlüdür.

Manav mutfağının diğer vazgeçilmezi de et ve et yemekleridir. Özel günlerde tüketilen bazı et yemekleri vardır. Örneğin Türkiye’nin bazı bölgelerinde kaburga dolması olarak da bilinen ‘sura’ bunlardan bir tanesidir. Kurban bayramının ilk günü kesilen hayvanların kaburga kısımları parçalanmadan içine pirinç veya bulgur konulup, bir gece boyunca fırında bekletilerek yapılır ve bu yemek aile fertlerinin tamamının bulunduğu sofrada tüketilir.

Ancak değişen yaşam koşullarıyla birlikte Manav mutfağında da elbette bazı değişiklikler olmuştur. Market alışverişlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte hazır gıdaların tüketiminde de bir artış olmuştur. Hazır gıdalara artan ilgi de

ev yapımı veya Manavlara özgü yemeklerin yapımının seyrekleşmesine sebep olmuştur.

Manavlarda günlük yaşamda giyilen kıyafetler çeşitlilik göstermektedir. Kadınlar genel itibariyle başörtüsü giymektedir. Köylerde yaşayan kadınların neredeyse tamamının başörtüsü kullandığını da belirtmek gerekir. Bununla birlikte çeşitli sebeplerle şehre göç etmiş veya eğitim alıp çalışma hayatına girmiş Manav kadınları ise başörtüsü kullanmamaktadır.

Özellikle köyde yaşayan Manav kadınlarına has giyeceklerden bir tanesi 'ferace' adı verilen giysidir. Bu giysi, kadınların tüm vücudunu kapatacak şekilde dikilen, geniş bir giysidir. Kadınlar evlerinden dışarıda dolaşırken bu giysiyi tercih ederler. Ancak günümüzde bu giysinin de pek yaygın bir kullanımı olduğu söylenemez.

Genel itibariyle başörtüsü kullandıkları belirtilen Manav kadınları, başlarına 'bez' ya da 'yemeni' adını verdikleri örtüleri örterler. Kenarlarına farklı motiflerle renkli oyalar yaparak bu örtüleri kullanırlar.

Ayrıca yine özellikle köyde yaşayan Manav kadınları, 'şalvar' ya da 'don' adını verdikleri geniş bir pantolon giyerler. Bu giysiyi kadınlar evlerinde kendileri dikerler.
Bu kıyafet tarlada çalışan kadınlara rahat hareket imkânı vermektedir. Bu kıyafetin şehirde yaşayan kadınlar tarafından da ev içinde giyilmek üzere tercih edildiğini de belirtmek gerekir.

Manav erkekleri modern giyim tarzında giyinirler. Pantolon, gömlek ve ceket giyeler. Resmi kurumlarda çalışan erkeklerin dışında kravat giyilmesi pek yaygın değildir. Sade ve temiz giyime önem verirler.

Manavlarda çocukların ve gençlerin giyim tarzının şekillenmesinde popüler kültürün etkisi son derece etkilidir. Çocukların giydiği kıyafetlerin tamamı hazır alınır ve bu giysilerin neredeyse tamamının üzerlerinde çeşitli çizgi film kahramanlarının resimleri yer alır. Gençler de genellikle günün

popüler marklarından kot pantolonları, gömlek ve tişörtleri, ayakkabıları tercih etmektedirler.

Manavlar, misafire büyük önem veren bir topluluktur. Hem inançları hem de gelenek görenekleri dolayısıyla misafire en iyi şekilde muamele etmeye çalışırlar.

Haberli veya habersiz olarak gelen her türlü misafir evin en güzel odasında, o an ikram edilebilecek en güzel yemeklerle ağırlanır. Eve çok kısa bir zaman için gelen misafirlere dahi ikramda bulunulur ve ikram yapılmadan misafirlerin gitmesine izin verilmez. Düğün, cenaze vb. sebeplerle gelen kalabalık ve yatılı misafirler, akrabalar ve komşular tarafından paylaşılarak ağırlanırlar.

2. BİR ALT KÜLTÜR ÖRNEĞİ ÇERKEZLER

3. 2. 1. Çerkezler Kimdir?

“Kaynaklarda ‘Çerkes’ terimine ilk kez 13.yy’da rastlanır. ‘Çerkes’ teriminin Kuzey Kafkasya’nın savaşkan dağlı halklarının ve boylarının benzer yaşam biçiminin öne çıkardığı daha çok sosyal ya da coğrafi bir anlam içerdiği ileri sürülebilir.” (Avagyan, 2004) “Kökleri binlerce yıllık derinlikte birleşen Kafkas halklarının ortak ismi olarak Çerkes sözcüğü genel kabul görmüştür. Adıge, Abhaz, Oset, Çeçen, Dağıstanlı vb. hepsi Çerkestir. Ancak her Çerkes Abaza değildir, her Çerkes Çeçen değildir ve her Çerkes Adıge değildir. “ (Berzeg, 2006)

“Adige’ ismiyle de bilinen Çerkesler**,** Kuzey Kafkasya’nın yerli halkıdır.” (Bağ, 2001) Çerkez sözcüğü sadece etnik kökeni aynı olan insanları ifade etmek için kullanılmamaktadır. “Kuzey Kafkasya’dan, hatta Kafkasya’dan göçen ve –dili dışında- ortak bir kültürü paylaşan halkların hepsi için Çerkez kavramı kullanılmaktadır.” (Türkdoğan, 2006) “Osmanlıdan günümüze kadar olan literatürde, göçler ve sürgünler sonucunda Kafkasya’dan gelen tüm

göçmenler bir üst kimlik olarak Çerkes adıyla tanımlanmıştır.” (Aslan, Devrim, Huvaj, Papşu, Karaerkek, Özbay, Berzeg, Dağıstanlı, 2005). ”Çerkes diye bir halk ve Çerkesçe diye bir dil yoktur. Çerkeslik bir üst kimliktir.” (Önder, 2007)

Ayrıca Çerkez Kavramı, “Kafkasya’da yaşayan bir boy veya bu boydan olan kimse” (TDK, 2005) şeklindeki ifadesiyle de tanımlanmıştır. “Çerkes kavramı, dar anlamda Hattugoy, Abzeh, Şapsığ, Bjeduğ, Wubıh (Ubıh), Kabardey ve Abhazlar’ın ortak adıdır.” (Öner, 2000) şeklinde de ifade edilmektedir.

Çerkezlerin Kuzey Kafkasya halkı olmalarına karşın günümüzde bu bölgede yaşayan Çerkezlerin sayısı oldukça azdır. Çünkü Çerkezler Rus yönetimlerinin baskıcı politikaları sebebiyle yurtlarından sürgün edilmiş bir topluluktur.

Günümüzde Türkiye, Suriye, Ürdün, Filistin, Mısır, Yugoslavya, bazı Avrupa ülkeleri ve Amerika, Kanada gibi çok farklı ülkelerde yaşamlarını devam ettirmektedirler.

3. 2. 2. Çerkezlerin Tarihsel Süreç İçindeki Yeri

Çerkezler, Batı Kafkas sıradağlarının eteklerinde ve Terk ile Kuban nehirleri yataklarına kadar uzanan alanda oturan kavimdir. “Çerkeslerin ne zaman Kafkasya'ya geldikleri tam olarak bilinememekle birlikte eldeki bulgular Çerkeslerin tarihinin MÖ 6000 yıllarına kadar uzandığını göstermektedir.” (Avagyan, 2004)

Eski zamanlardan beri Kafkasya'yı fetheden devletlere tabi olmak zorunda kalan Çerkezler büyük bir devlet kuramamışlardır. Ancak hiçbir ulusun idaresinde kendi dil ve kültürlerini kaybetmemişlerdir. Çeşitli gruplar halinde yaşayan Çerkez kabilelerinin en önemlileri Adiger, Karaçay, Çeçen, Osetin, Lezgi, Avar, Abhaza, Vabıh, Balkar, Kabartay, Ubih, Kuşalardı (Türkdoğan, 2006).

“Çerkeslerin Kafkasya'daki varlığı MÖ 6000'lere dayanır. MÖ 3000'lerde tarım ve hayvancılığın yanı sıra bakırı kullandıkları, seramik eşya ve daha sonra da tunçtan aletler yaptıkları bilinmektedir. Sindo-Moet olarak adlandırılan kavimlerden geldiği kabul edilen Çerkesler, MÖ 6. yy.da Kuzey’de İskitkerle, Karadeniz kıyısında da Yunanlarla komşu olmuşlardır. İskitler ve Yunanlarla kurulan ilişkiler, ekonomik ve kültürel gelişmenin yanı sıra Çerkes kentleri ve yazısının ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır.“ (Avagyan, 2004)

1220'de Kafkasya'yı istila etmeye başlayan Moğollar Çerkezlerin bir bölümünü ve Alanlar'ın çoğunu yok etmişlerdir. Bunu izleyen Altın Ordu saldırıları sırasında topraklarının büyük bir bölümünü yitiren Çerkezler, buna karşılık Alanlar'ın bazı topraklarını ele geçirmişlerdir. Altın Ordu devletinin yıkılmasından sonra daha önce yitirdikleri toprakların bir kısmını geri alan Çerkezler bu kez de Kırım Hanlığı'nın saldırılarına hedef olmuşlardır (Baj, 1969).

Kırım Hanlığı'nın Çerkezleri ağır bir vergiye bağlaması Çerkezlerin Rusya'ya yaklaşmasına yol açmıştır Bu zorunlu yakınlaşma Rusya'nın Kuzey Kafkasya'yı barışçı bir biçimde kolonileştirmesini de beraberinde getirmiştir. Çerkez-Rus dostluğu 18. yy.’a kadar sürmüştür (Baj, 1969).

“Rus yayılmacılığından kaygı duyan Çerkesler, 1768-74 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı'nın yanında yer almışlardır ancak savaş Ruslar'in zaferi ve Kabardey bölgesinin ilhak edilmesiyle sonuçlanmıştır.” (Avagyan, 2004)

“Bu arada Kırım'ı ve Kuban Irmağı'nın Kuzey’indeki Çerkes topraklarını ilhak eden Gürcistan’ı koruma altına alan Ruslar, Mozdok'tan başlayıp Kuban Irmağı'nın Kuzey’inden Karadeniz'e ve Tereke Irmağı’nın Kuzey’inden Hazar Denizi'ne uzanan müstahkem bir hat oluşturmuşlardır. Kuzey Kafkasya halkları buna tepki olarak İmam Mansur önderliğinde ayaklanır ve 1787-91 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlıların yanında savaşırlar. “ (Berzeg, 2006)

Ancak savaşta mağlup olan Osmanlılar 1829 Edirne Antlaşması ile Osmanlılar Çerkezya üzerindeki haklarından Rusya lehine vazgeçer (Tayfur, 2008). 1838'de Çerkezlerin elindeki limanları ele geçiren Ruslar iç kesimlere doğru ilerlemeye başlarlar. Egemenlik alanı gitgide daralan Çerkezler Ruslara karşı mücadeleye girişirler. Bu direnişte öne çıkan isimler ise İmam Şamil ve Muhammed Emin'dir (Avagyan, 2004). 1853-55 Kırım Savaşı sırasında Çerkezler Novorssiysk kentini ve Taman Yarımadası'nın bir bölümünü Ruslardan geri alınmıştır. Bu başarının benzeri küçük başarılar elde edilse de Şeyh Şamil'in 1859'da teslim olmasından sonra Rus Hükümeti Çerkezleri topraklarından çıkarma kararı almasıyla ilk Çerkez sürgünü başlamıştır.

1862'de harekete geçen Ruslar, Çerkez köylerini basıp yakmaya, geri dönüşü olanaksızlaştırmak için de tarlaları tahrip ederek halkı Karadeniz kıyısına doğru sürmeye başlamışlardır (Avagyan, 2004).

"Mayıs 1864'te Ruslar Soçi ve Tuapse kentleri işgal edilmiştir. Çerkezya bu tarihten başlayarak Çerkes nüfusundan arındırılmıştır. Yalnızca kıyı boyu Shapsugh'da küçük bir Çerkes nüfusunun (bugünkü Adigeler) kalmasına izin verilmiştir." (Avagyan, 2004)

Asıl Çerkez nüfusu ise Osmanlı topraklarına sürgün edilmiştir. "Bu saldırılarda ölenler öldü, kalanlar 1864 yılında Osmanlı Ülkesine sürüldü. Bir buçuk milyon Çerkes sürgün edildi." (Bağ, 2001)

"Gemilere bindirilen Çerkezler, Karadeniz'in Anadolu kıyılarındaki limanlara, İstanbul, İzmit, İzmir, Ege Adaları, Rodos ve Kıbrıs'a çıkarılmışlardır. Bir bölümü de Burgaz, Varna ve Köstence'ye götürülerek Balkanlar'a yerleştirilmiştir. Çerkezler, Balkanlar'a yoğun olarak 1863-1866 yıllarında, bugünkü Bulgaristan, Sırbistan, Arnavutluk ve Romanya topraklarına yerleşmişlerdir " (Aslan ve diğerleri) Günümüzde hala Kosova'da da sayıları her ne kadar 300-350 civarında da olsa Çerkezler varlıkları devam ettirmektedir (Tayfur, 2008).

1865-1866 tehciri ile Osmanlı-Rus savaşından sonraki 1878 sürgünü kara yoluyla gerçekleştirilmiştir. Yolda telef olanların feci durumları Trabzon'daki Rus konsolosunun, tehcir işlerini idare etmekte olan General Katraçef'e yazdığı raporda şöyle anlatılır:

“Türkiye'ye gitmek üzere Batum'a 70.000 Çerkez geldi. Bunlardan vasati olarak günde 7 kişi ölüyor. Trabzon'a çıkarılan 24.700 kişiden şimdiye kadar 19.000 kişi ölmüştür. Şimdi orada bulunan 63.900 kişiden her gün 180–250 kişi ölmektedir. Samsun civarındaki 110.000 kişi arasında her gün vasati 200 kişi can veriyor. Trabzon, Varna ve İstanbul'a götürülen 4650 kişiden de günde 40–60 kişinin öldüğünü haber aldım.” (Berkok, 1958)

Tarihteki büyük sürgünlerden bir tanesi olan Çerkez sürgünü bu denli büyük acılarla gerçekleştirilmiştir.

“Göç sırasında açlık ve salgın hastalıklar yüzünden 100 binlerce Çerkes ölmüştür. Anadolu'ya göç ettirilen Çerkeslerde yoğun olarak Orta ve Batı Karadeniz, Kuzeybatı, Batı, İç Batı ve Orta Anadolu'ya yerleştirilmişlerdir. Sürgün ve yerleştirme giderleri Osmanlı Hükümeti'nce karşılanmıştır. “Kafkasya’da ne kadar nüfusun yerlerinde edildiği konusunda oldukça farklı rakamlar telaffuz edilmektedir. Rus verilerini dikkate alan veriler bu sayının 500 bin ile 1 milyon arasında olduğunu belirtirken, Türkiye kaynaklı çalışmalarda 1 ile 2 milyon civarında olduğu iddia edilmektedir.” (Aslan, 2006) 1830' da 1 milyonun üzerinde olduğu tahmin edilen Kafkasya'daki Çerkes nüfusu savaşlar ve sürgünden sonra 145 bine düşmüştür.” (Bağ, 2001)

“Sürgünün ardından Osmanlı topraklarına Çerkeslerin yerleştirilmesi, fiziki yetersizlikler ve devletin ‘İskân Politikası’ nedeniyle dağınık olmuştur. Dobruca’dan Kosova’ya, Nablus’tan, Kuneytra’ya kadar birçok ücra yerleşim yerine dağılmışlardır.” (Erkan, 2005)

“Tehcir operasyonu, binlerce yıllık Kafkas tarihinin en mühim hadisesidir. Bu olay Kafkasyalıların sosyal yapısını, ekonomisini ve politikasını menfi yönde etkilemiştir.” (Berkok, 1958)

Bununla da kalmamış, bu denli sıkıntılar yaşayan birçok Çerkez köle ve cariye olarak satılmıştır ki bunun yansımalarını, Ahmet Midhat, Abdülhak Hamit, Sami Paşa-zâde Sezai, Mizancı Murat gibi kendisi veya annesi Çerkez olan bir çok Osmanlı aydınının eserlerinde açıkça görmek mümkündür(Parlatır, 1987). 19.yy'ın sonunda büyük acılarla yaşanan bu sürgünü göç diye niteleyen bazı kaynaklara karşın bu olayı göç olarak nitelemek yanlış olacaktır. Göç kavramının kısa bir tahlili bizi bu sonuca götürmektedir.

Göç, iç ve dış göç şeklinde ele alınabilir. "Göç coğrafi hareketlilik halindeki bir topluluğun bir bölgeden veya bir ülkeden diğerine hareket etmesidir. Tabii afetler, harpler, tarımda makineleşme, kitle haberleşme araçları, genç nüfus, ekonomik sebepler ve terör göçlere sebep olabilmektedir." (Erkal ve Baloğlu, 1997)

Coğrafya başta olmak üzere, iktisat, sosyal psikoloji ve sosyoloji gibi göç olgusunu inceleyen disiplinler arasında konuya en geniş açıdan bakan bilim dalı sosyolojidir.

"Çünkü sosyolojik tahliller coğrafi değişmelerden ziyade sosyolojik boyut ve çerçevedeki değişmeleri dikkate alır. Örneğin, göçün ortaya çıkaracağı sosyal hareketlilik, göç sebepleri, uyum, göçe neden olan kararların oluşumu, göç sürecindeki ayıklama safhaları ve sonuçları ile göç edilen ülke ve göçe kaynak olan ülke halkları üzerindeki etkileri sosyolojinin ilgi alanı kapsamındadır." (Gezgin, 1994)

"Göç türleri incelenirken ele alınan "mesafe" kavramı genellikle kıta içi ve kıtalararası göçlerle ilgilidir. Bir ülkenin milli sınırları içerisindeki nüfus hareketlerine iç göç, nüfusun ülke sınırları dışına yönelik yer değiştirmesine ise dış göç denir. Mahiyetleri itibariyle bu tür göçlerde fiziksel mesafe kavramının hiç bir önemi yoktur." (Gezgin, 1994)

Mecburi göçlerde, göç kararı göç edenin iradesini dikkate almamaktadır. Zorunlu iskân politikaları yahut bir savaş veya doğal afet nedeniyle ortaya çıkan göçler mecburi göçlerdir. “Göç edenin iradesine dayalı olmayan yer değiştirmeleri klasik anlamıyla göç saymama eğilimi de mevcuttur. Bu eğilimin nedeni "sürgün" kavramının göç kavramından ayrı bir kriterle incelemeye tabi tutulması gereğine dikkat çekmek olmalıdır.” (Uysal, 1996)

Yukarıdaki tanımlardan açıkça anlaşılacağı üzere, Çerkezlerin Kafkasya'dan Anadolu'ya gelişi bir sürgün olup, bu kütlesel nüfus hareketinin göç olarak isimlendirilmesi doğru değildir. Ekonomik, dini, siyasi ve kültürel sebepler yanında tarih boyunca en çok karşılaşılan göç sebebi savaşlardır. Kafkasya'dan Anadolu'ya kitleler halinde akan nüfus hareketinin de siyasi ve dini boyut da olmakla beraber bunun asıl sebebi iki asır devam eden Rus savaşlarının Çerkezler aleyhine mağlubiyetle sonuçlanmasıdır.

Bu sürgünün ardından bugün Kafkasya dışında yaşayan Çerkezlerin sayısı, Kafkasya’da kalanlardan daha fazladır (Bağ, 2001). Dünya’daki yaklaşık 7,5-8 milyonluk Çerkez nüfusunun % 60’dan fazlası anavatanı Kafkasya dışında yaşamaktadır (Aslan ve diğerleri, 2005). Günümüzde Kafkas veya Çerkez diasporası diye adlandırılan büyük nüfusun varlığı; 1700’lerin sonunda başlayıp 21 Mayıs 1864’te Kafkasya’nın Ruslar tarafından işgaliyle sona eren kanlı savaş sırasında ve sonrasında sürgün edilen yaklaşık 1.400.000 Kafkasyalıdan (Aslan ve diğerleri, 2005) işte bu acı sürgünün ardından oluşmuştur.

Çerkezlerin Kafkasya dışında en yoğun yaşadığı yerler, başta Türkiye olmak üzere, Suriye, Ürdün, Filistin, Mısır, Yugoslavya, bazı Avrupa ülkeleri ve Amerika gibi çok farklı ülkelerden oluşmaktadır (Bağ, 2001). Varna'da halen dört Çerkez köyü vardır ve özel kıyafetlerini ve dillerini muhafaza etmektedirler (Tayfur, 2008). Irak, Endonezya gibi ülkelerde dahi Çerkez varlığına rastlanmaktadır.

3. 2. 3. Çerkezlerin Coğrafik Dağılımı

"1864 yılında Osmanlı Ülkesine Sürgün edilen Çerkesler, Osmanlı Devleti tarafından Samsun, Amasya, Tokat,Sivas, Maraş, Çukurova, Kayseri civarına yerleştirilmiştir." (Bağ, 2001)

Günümüzde bu bölgelerde Çerkezler yaşamlarını sürdürmekle birlikte, değişen yaşam koşulları, eğitim, iş imkanı vb. sebeplerle Türkiye'nin hemen her bölgesinde Çerkezler bulunmaktadır.

Ayrıca anavatanlarından çıkarılan Çerkezlerin bir kısmı, Amerika, Kanada, Mısır, Ürdün, Suriye ve Kosova'da yaşamlarını sürdürmektedirler.

3. 2. 4. Çerkezlerde Sosyo –Kültürel Hayat

2. 4. 1. Aile Yapısı

"Geleneksel Çerkes yaşamında aileden sokağa, misafirlikten yardımlaşmaya, düğün ve eğlenceden yas törenlerine, iş yaşamından halk meclislerine kadar insanların birlikte olduğu her alanda "Xabze" (Khabze) adı verilen, yazılı olmayan, yaşanarak kuşaktan kuşağa aktarılan ve dünya halklarınca da bilinen belirli kurallarla düzenlenmiştir." (Aslan ve diğerleri, 2005) "Geleneksel Çerkes toplumu örgütlü bir toplumdur. İki kişinin birlikte herhangi bir iş yapması söz konusu olduğunda bunlardan biri Thamade (önder/başkan) diğeri Guadze (yardımcı) olur." (Aslan ve diğerler, 2005) "Thamade: Tanrı tarafından beğenilen ve takdir edilen insan anlamındadır ." (Çurey, 2003) Bir topluluğa Thamade olacak kişide herkesin saygısını kazanmış olmak, kuralları ve töreyi bilmek ve uygulamak, dikkatli, zeki olmak ve pratik düşünebilmek, cemiyete hitap edebilmek yaşlı olmanın yanında aranan niteliklerdir (Yıldız, 2005). Thamadeleri, her toplulukta, topluluk üyelerinin saygı duyduğu, düşüncelerine değer verdiği, danıştığı insanlar yani yerel önderler (Miser, 2000) şeklinde nitelenmek doğru olacaktır.

Xabze ve onun içerdiği kurallar Çerkezlerin sosyal hayatını düzenler. Çerkezlerin sosyal hayatında en önemli yaptırımlar; toplum tarafından ayıplanma, kınanma, razı etme veya gönül alma tazminat veya bedel ödemedir. Ölüm cezası yoktur. Çerkez sosyal yaşamında öldürmeyi gerektirecek ölçüde gerginlikler oldukça az görülür. Böyle bir durum ortaya çıkınca da durum toplumun kanaat önderlerine bildirilir ve soruna çözüm aranır (Aslan ve Diğerleri, 2005). “Çerkes İnsanı çabuk kırılır. Neye kırıldığını söylemez. Kolay kolay da barışmaz. Kristalize bir halktır.” (Çurey, 2003) Çerkezlerin bu özelliklerinden dolayı bireyler arasında uzun süreli dargınlıklar, küskünlükler olması gerekirken Xabze’nin eksiksiz uygulanmaya çalışılmasıyla bu olumsuzlukların önüne geçilmektedir.

Xabze‘de yer alan kurallar çerçevesinde hareket eden Çerkezler, M.Ö. 5000’li yıllardan beri yaşam tarzları bilinen bir halk olmakla birlikte, Kafkas-Rus savaşını kaybedip anavatanlarından sürüldükleri 1864’lü yıllara kadar hiçbir zaman suçluların barınacağı hapishaneleri olmamıştır (Aslan ve Diğerleri,2005). Grupla ters düşme korkusu, hemen bütün toplumsal durumlarda temel bir etmendir. Diğerlerinden farklı biri olarak dışarıda kalmak istemeyiz, biz de herkes gibi olmak isteriz. Birey grubun kendisini sevmesini, iyi davranmasını ve kabul etmesini ister. Eğer görüşlerine karşı çıkarsa grup üyelerinin kendinden hoşlanmayacaklarından, iyi davranmayacaklarından ve onu bir asi olarak göreceklerinden korkar. Bu sonuçlardan kaçınabilmek için uyma eğilimi gösterir (Fredman, Sears, Carlsmith, 2003). Gerçeğinden hareketle Çerkezlerin yazılı olmayan kurallarının bireyler üzerinde son derece etkin olduğunu söylemek mümkün olacaktır.

Bunun yanında bireyci kültürlerde bireyin kendisi daha çok önem taşırken, toplulukçu kültürlerde grup içi uyum ve aidiyet ön plana çıkmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2004). Toplulukçu bir kültür özelliği gösteren Çerkezlerde gruba uyumun ve bir gruba ait olmanın vereceği rahatlık Xabze’nin çok uzun yıllar uygulanıp günümüze kadar gelmesinde rol sahibidir.

“Bu kuralların odağındaki temel değer de birey ve aile onurunun korunmasıdır. Yurt, millet ve insanlık için lazım gelen duyguların ilk beşiği ailedir.” (Taşkıran, 2000) İşte Çerkezlerde aile çok önemlidir. Toplumun çekirdeği olan aile her yönden sağlam olmalıdır. Bunu sağlayabilmek de belirli bir disiplinde Xabze’yi uygulamakla mümkündür.

Çerkez aile hayatının esası resmiyettir. Çerkezler, gerek evlerinde gerek dışarıda laubalilik, teklifsizlik ve nezaketsizliği büyüğe karşı saygısızlık addederler. “Geleneksel Çerkes yaşamında hafifliğe, laubaliliğe yer yoktur.” (Aslan ve Diğerleri, 2005)

Nezaketsizlik ve saygısızlığa tölerans gösterilmez. Fakat saygı ve nezakete dayalı bu resmiyet ailede ne soğuk bir hayat ne de bir esaret meydana getirir.

Çerkezlerin aile içerisinde uygulamaları dışarıdan bakıldığında zor ve sürekli katlanılamayacak uygulamalar olarak algılanabilir. Ancak bu uygulamalar aile fertleri tarafından son derece doğal ve uygulanabilir hatta taviz verilmemesi gereken uygulamalar olarak algılanmaktadır.

Çocuklar aile içinde büyük bir intizam, saygı ve bağlılık içinde doğup büyürler. Bu nedenele de aile hayatı doğal bir eğitim yeridir. Çerkezler aile içinde verdikleri eğitimle kendi gelenek göreneklerini çocuklarına benimsetirler (Argun,1989).

Çerkezlerde ailenin reisi babadır. Aile reisi olan baba, aile üyelerine karşı vakur, şefkatli bir amir ve terbiyeci gibi özelliklerini daima muhafaza eder. Bütün aile üyeleri de kendisine karşı hürmetkâr ve tam bir bağlılık gösterir. Onun her emri itirazsız yapılır (K.8).

Kocanın karısı karşısındaki konumu da eşitliğe saygı ilkesi çerçevesindedir. Daima kendi hakkını savunmak şeklindeki haller ailede görülmediğinden karı koca arasındaki gerçek eşitliğin birbirini severek, birbirine saygı duyarak, sevinç ve kederlerini, ümitlerini müşterek bir hale getirmek olduğunu, yoksa herkesin kendi dünyasında serbest yaşamak olmadığını bilirler.

Çerkezlerde çok kadınla evlenme adeti yoktur. Çerkezlerle kadına ziyadesiyle saygı duyulur. Koca eşini adıyla çağırmaz. Kendi soyunun ismiyle çağırır. Çünkü kadına soyunun ismiyle hitap etmek Çerkezlerce saygı belirtisidir. Öyle ki Çerkezlerde mensup olduğu aileyi bilmemek ayıptır (Çurey, 2003). Eşlerin birbirlerini asıl adıyla çağırması ise saygısızlık olarak kabul edilir.

Ailenin hiçbir ferdi baba ile yemek yiyemez. Baba küçük çoçuklarını öpüp okşamaz, kucağına almaz (K.9). Sevginin sözle değil, kalple olduğunu bildiği için Çerkez aile üyelerine karşı olan sevgisini laubali bir surette açığa vurmayı kibarlığa aykırı görür. Fakat baba şefkat, sevgi ve himayeye ihtiyacı olduğundan kız çocuklarına anlayış gösterir. Erkek çocuklanna karşı muamelesi ise bir öğretmenin öğrencilerine karşı yaptığı muameleye benzer. Onunla yüz göz olmamaya özen gösterir. Senli benli olmaya asla meydan vermez. Bütün çocuklarına isimleriyle seslenir. Yavrum, kızım, oğlum, canım gibi ifadeler kullanmaz.

Çerkez ailelerinde annenin çok ayrı bir yeri vardır, ikinci aile reisidir. “Çerkeslerde bayanlara çok değer verilir. Bayanlar milleti çoğaltan ve güçlendiren unsurdur. Erkekler içinde bayanlara sert davranan ve el kaldıranlar hoş görülmez ve toplumdaki saygınlıklarını yitirirler.” (Dumaniş, 2004)

“Çerkes kadını toplumda çok saygı görür. Hak ettiği için saygı görür. O da Çerkes ölçülerine göre gerektiği şekilde erkeklere, diğer kadınlara hatta çocuklara saygı gösterir. Bu çok önemli bir dengedir “ (Devrim, 2005)

“Kadına arkadan seslenmek veya arkadan dokunarak onu durdurmak, kadınla konuşurken sigara içmek, kadınların yanında hayvanlara vurmak, erkek kardeşin ablasından önce evlenmesi Çerkeslerde ayıp karşılanan davranışlardandır.” (Kalkan, 2004)

Özellikle evin iç işlerindeki hak ve egemenliğine saygı duyulan kişidir. Ev halkı kadının bu hakkına ima olarak "Tıbısım" yani "ev sahibemiz, mihmandarımız" (Baj, 1969) diye hitap ederler.

Böylece kadını asıl ev sahibi ve kendisini onun misafiri sayarak ev işlerinde kadın söz sahibi olduğunu belirterek hürmet gösterir.Ev işlerinde tam yetki sahibi olan kadının sorumluluğu çok geniştir. Kocasının bulunmadığı bir zamanda gelen misafirleri kabul ve ağırlamak, misafirin sınıf ve mevkine göre hürmeten kuzu, koç hatta öküz kesmek, kocasının misafire adet üzere vermesı gereken hediyeyi vermek kadının yetkisi dahilindedir.

Kocasından büyük saygı gören anneye, gelinleri "Guaşe" (Baj, 1969) yani prenses diye hitap ederek saygı duyarlar. Anne ile çocuklar arasındaki ilişkiler baba ile çocuklarınkinden oldukça farklıdır. Anneler çocuklarına son derece şefkatli ve yakın davranırlar.

Kadın kocasına adı ile hitap etmez ancak çocuklarını isimleriyle çağırır. Bazen çocukların asıl ismi kullanılmaz ve annenin kendi seçeceği takma isimler kullanır. “Çerkeslerde çocuğa isim verme de öncelik, nine ve dedenindir. Onlar yoksa denin kardeşi veya ağabeyinin, ya da doğumun olduğu gün evde misafir varsa öncelik onlara verilir. Çocuğa isim veren kişi, altı ay ya da bir yıl sonra çocuğu baştan aşağı giydirecek şekilde hediyeler getirir.” (Avledin, 2004) Çerkeslerde doğan çocuk için babası tarafından bir ağaç dikilir.” (Avledin, 2004) “Çerkeslerde ölen eşi veya çocuğu için ağlamak çok ayıptır. Bu hala geçerlidir. Ağlamak bir yana üzüntüsünü göstermek bile alay konusu olmaktır.” (Çurey, 2003)

“Delikanlı tabiri Çerkezlerde rüşt çağı gelmiş genç anlamında kullanilmaz.” (Baj, 1995) Çünkü Çerkez çocukları on yasını geçince artık delikanlı sayılır.

Çerkezlerde erkek çocuklar kendilerine şeref oluşturacak tek aracın soyu ve serveti değil, sahip olacağı güzel vasıflar olduğunu bilinciyle yetiştirilir. Bundan dolayı Çerkez delikanlılarının hepsinde üstünlük iddiası fazladır. Katıldıkları her ortamda bu özelliklerini hissettirirler.

Uyuşuk, çekingen, sesiz davranmak Çerkez delikanlılarında istenmeyen özelliklerdir. Özellikle topluluk karşısında güzel söz söylemek Çerkezlerce önemsendiğinden o gibi yerlerde sıkılmak, kekelemek, beceriksiz davranmak delikanlı için büyük bir ayıp ve kusur sayılır.

Bundan dolayı Çerkez delikanlılarının kendine güvenen, başı dik, kendinden emin ancak bir o kadar da nazik davranması Çerkezler tarafından idealize edilir.

Çerkez kızlarinin sosyal hayat içerisindeki yerleri oldukça farklıdır. Çerkes kızlari tam bir özgürlüge sahiptirler. Çerkez kızı evleninceye kadar özgürce her istedigi ile görüsmekte serbesttir. Evinde erkeklerin ziyaretini kabul eder, misafire hürmet eder. Bu durumlarda yalnız anne veya babasi degil, aile büyüklerinden kimsenin yanında bulunması gerekmez.

Çerkez kızlarının bulundugu topluluğa anne ve babanın girmemesi usüldendir. Bu nedenle kizi dügünde bulunan baba dans yerinde bulunamaz. Babanin yanında kızın dans etmesi saygısızlık olarak yorumlanır. Aile kıza tam bir güven duyar.

Erkeklerle serbest bir biçimde çesitli ortamlarda bir araya gelmesine engel olmak, onun özgürlüğünü kısıtlamak olarak kabul edilir. Kız erkeklere hediyeler verir ve onlardan hediyeler alır. Bu sekilde arkadasları ile yakın ilişkiler kurabilir.

Kız ailenin en nazlı bir ferdidir. Baba çocukarindan yalniz kizlarina yumusak davranir. Anne bütün şefkat ve dikkatini ona gösterir. Kız annesinin bir görev arkadaşıdır. Ona her konuda yardım eder. Aile fertlerinin elbiselerinin temiz olmaması, yırtık olması, misafir ve oturma odalarının yılda bir kaç defa badana edilmiş olmaması, misafir odasi, yatak ve takımlarının temiz olmaması kızın şöhretini lekeler.

Zira Çerkezler, kızların kıymeti ve güzelliğini artıran en önemli unsurlardan biri ev kadını olabilmek için gösterdiği çabadır. Bu nedenle kızlar tembel ve havai olmamaya, son derece temiz ve faal olmaya mecburdur. Köylü hayati yasayan ve çoğunlukla zengin olmayan Çerkezlerin sade ve rahat küçük meskenlerinde görülen ve temizlik ve düzen, kadınların yoğun gayretini ürünüdür.

3. 2. 4. 2. Evlilik

Yeni bir aile kurulacak olası dolayısıyla Çerkezler evliliğin her aşamasında oldukça titiz davranırlar. Bu titizliğin kaynağı ise Xabze adı verilen ve yazılı olmayan, yaşanarak kuşaktan kuşağa aktarılan kurallardır (Huvaj, 2004).

Çerkezler başka milletlerden kız almaya ve başka milletlere kız vermeye fazla sıcak bakmazlar. Bunun yanı sıra Çerkezler arasında akraba evliliği yoktur (Bağ, 2001).

Çerkezlerin evlenme geleneklerinde Yeplıxi kaşe, depleyi yet. yani Aşağı bak al, yukarı bak ver (Baj, 1969) kaidesi esastır. Bu erkeğin kadın sayesinde değil, kadının erkek sayesinde rahat yaşaması anlamına gelir.

Erkeğin mevki ve servetçe daha altta olan kızları eş seçmesini öngören bu kaide, Çerkezlerin kızlarına paye verme konusunda ne kadar hassas olduklarının göstergesi sayılacağı gibi evlilik sonrası kadının eski durumu dolayısıyla kocasını baskı altında tutmasını da önlemiş olmaktadır.

Çerkezler erken yaşlarda kız ve erkek çocuklarını evlendirmezler. Kızların biraz yaşlıca olmasını kusur değil, olgunluk göstergesi olarak kabul ederler. Çoğunlukla evlilik yaşı 25-30 arasıdır (K.10).

Çerkez kız ve delikanlıları eş seçiminde gayet tabi ve pratik bir yol takip ederler. Sevmek ve beğenmek gençlerin, onları evlendirmek de büyüklerin görevidir.

Çerkez kız ve delikanlıları serbest hareket ettikleri için eş seçiminde fazla zorluk çekmezler. Bekar erkekler ve bayanlar sürekli olarak düğün, cemiyet, toplantılarda birbirlerini görme ve konuşma fırsatı bulabilirler. Bu toplantılarda birbirlerini beğenen gençler daha fazla konuşmaya çalışırlar ve evlenme niyetlerini açığa vururlar (K.8).

Evlilik teklifinin kabulünün ardından kız isteme süreci başlar. Kız babasından istenecek ise delikanlının amca, dayı gibi en yakın akrabasından biriyle bir Thamate elçi olarak gönderilir. Fakat kız başka köyde ise babasının evinden başka bir eve misafir olmak ve kızı istemek hürmet icabıdır. Çerkezler de kız istemeye damat adayının kendisi veya babası gitmez. Kız isteme heyetinde kadınlar yer almaz. Bu heyette her iki ailenin büyükleri yer alır. Kız babası da kız isteme merasimine katılmaz. İlk isteme de cevap olumlu da olsa büyüklere danışalım denilerek cevap verilmez. Cevap olumsuz olacaksa da doğrudan yüzlerine söylenmez aracılarla erkek tarafı durumdan haberdar edilir (Papşu, 2003). Anne baba görmeden gelin sahibi olmak Çerkezlere mahsustur. Fakat yüzünü görmediği bir kızı veya erkeği eş olarak seçmek de Çerkezlerde yoktur.

Gönderilen heyet müracaat edince baba kızıyla konuşabilecek durumda olan kadınlar vasıtasıyla fikrini sordurur ve aile üyülerinin görüşlerine başvurur. Kızlar çoğunlukla nezaketen işi babasının kararına bırakırlar. Ancak kızın isteği arkadaşları vasıtasıyla öğrenilir. Kızın arzu ettiği delikanlı sınıf ve mevki itibarıyla kendisine uygun olduğu takdirde baba genellikle reddetmez. Bu aşamadan sonra erkek tarafı haberdar edilir ve evliliğin ayrıntıları görüşülmek üzere görüşmeye karar verilir. Artık o günden itibaren kız babasından utanıp görünmemeğe başlar.

Nikâh gelinin anne-babasının evinde yapılır. Nikâh törenine damat ve gelin katılmaz, kendi adlarına vekil tayin ederler. Nikâhta hoca (efendi) ve damatla gelinin vekillerinden başka şahitler hazır bulunur. Tören ayakta yapılır. Bu tören sırasında mutlaka şapka giymesi eski bir gelenektir ancak günümüzde bu gelenek uygulanmamaktadır. Nikâh töreninde oyunlar, başka eğlenceler olmaz. Nikâh kıyıldıktan sonra sofra kurulur, gençler için, akrabalık için iyi dileklerde bulunulur.Düğün erkeklerin ve kızların katılımı ile olur. Damadın babası düğüne katılmaz. Damat ve gelin de düğüne katılmaz (Bağ, 2001). Düğünlerde erkekler ve kızlar aşırı hareketlerde bulunmazlar. Figürlerde gösterişe gidilmez. İncelik, ustalık ve estetik esastır (Bağ, 2001).

Gelini getirecek araba ile damadın kız kardeşi yahut akrabasından bir iki kız ve kadın gider. Kız yakın köyden getirilecek ise alay sabah gidip akşama döner. Gelin çoğunlukla cuma, bazen de perşembe veya pazartesi akşamları eve getirilir. Alayın şerefine o gece düzenlenen danslara gelini almaya gelen kızın çok oynaması şarttır.

Gelin alayının hareket zamanı gelince bütün heyet gelinin çıkacağı kapı önünde at üstünde hazır bulunur. Günümüzde bu adet bir tek atın Türk Bayrağı taşıyarak gelini yolcu eden kadar beklemesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Burada kullanılacak bayrak damadın ailesi tarafından üzerine çeşitlihediyeler asmak suretiyle süslenir ve bayrak taşıyıcısına verilir. Delikanlının küçük kardeşi veya yakın akrabasından bir genç odaya girer. O dakikadan itibaren yeni gireceği aileye girşini anlatmak için gelinin koltuğuna girerek oturduğu yerden kaldırır.

Gençlere mahsus bu merasime ihtiyarların karışmaz. Ağır ağır gelini koltuğunda odanın kapısına doğru getiren genç devamlı surette etrafa para serper. Çerkezlerde damadın geline eşlik etmemesi, orada hazır bulunacak olan yaşlılara saygının göstergesidir.

Gelin kapıdan çıkarken kız tarafından yaşlı kadınlar geline iyi dilekte bulunurlar.Gelin giderken anne ve babasının elini öpmez. Çünkü kendisini naz ve nimet içinde büyüten şefkatli ailesini başkası için terk edip gitmeyi hürmetsizlik ve ayıp saydığından o sırada onların yanına çıkmaktan utanır.

Başında duvak olduğu halde gelin kapıdan çıkarken hazır bulunanlar hürmeten silah atarak kendisini selâmlar. Gelin evden çıktıktan sonra düğün alayındakiler silah atmağa devam eder. Silah atışları ve at oyunları yol boyunca devam eder. Ancak günümüzde özellikle düğünlerde silah kullanımından kaynaklanan kazalar dolayısıyla çıkarılan kanun düğünlerde sıkı bir şekilde uygulanmaktadır. Hatta düğünlerde silah atma adetini devam ettiren kişiler Çerkez toplumu tarafından dışlanma yaptırımıyla karşı karşıya bırakılmaktadır.

İşte böyle neşeli bir alayla gelin, gelin odasının kapısına getirilir. Sevinç gösterisi olarak kurban kesilir. Gelini kapıda kız ve genç kadınlar beklerken bir taraftan da silahlar atılır.

Gelin odaya götürülür ve gelinin düğün günü için hazırlamış olduğu sırma işlemeli silahlık gibi şeyler düğün alayındakilere hediye edilir. Bütün heyet ve köy ahalisi düzenlenen ziyafette bulunarak yemek yerler.

Çerkezlerde yüz görümlüğü yoktur. Ancak gelin gelir gelmez kayın pederi servet derecesine göre at, damızlık hayvan hediye eder. Bununla beraber ne kayınpeder, ne de kayınvalide gelini göremez. Ertesi sabah gelin artık kızlara mahsus elbiselerini çıkarır ve kadın elbisesi giyer. Çıkardığı elbiseleri kocasının akrabasından olan kızlara hediye eder.

Çerkez gelinlerinin çok zahmet çektiği, gelin geldiği aile tarfından çok zorlandığı vb kanılar gerçeği yansıtmaz. Unutulmamlıdır ki o gelin genç kızlığını özgürce yaşamış, dilediğini belirli kurallara riayet ederek de olsa gerçekleştirmiş bir gelindir. Ancak evlilik belli bir sorumluluk gerektiri ve bu da zahmetli olacaktır. Çünkü bu topluluğun geleceği bu gelinlerin yetiştireceği çocuklara bağlıdr.

Gelin kayınpeder, kayınvalide, büyük kayınbirader, kocasının amcalarının ismini söyleyemez. Kayınpeder ve kayınvalidesinin ismi söylendikçe hürmeten ayağa kalkar. Gelin kocasının ismini söyleyemez. Kendi seçeceği farklı bir isim veya eşinin aile ismiyle hitap eder. Tüm bu ritüleller Çekez kimliğinin somutlaşmış hali olmasına karşın günümüz modern toplumlarında bu ritüellrin yavaş yavaş da olsa ortadan kalktğını söylemek mümkündür (Eser,1993).

3. 2. 4. 3. Dil

Karadeniz'den Hazar Denizi'ne kadar Kafkas Dağları boyunca uzanan Kuzey Kafkasya, yüzyıllardan beri bir çok dile ev sahipliği yapmıştır. Bu bölgede yaşayan halkların konuştuğu bir çok dil farklı dil ailelerine mensup olabilmektedir.

“Yaklaşık 125.000 kilometrekare olan bu topraklarda 50'yi aşkın dil ve 100'den fazla lehçe konuşulmaktadır.” (Öner, 2000) Bu bölgede yaşayan halklar Kafkas folklorunu, gelenek ve görenekleri paylaşırlar. Güneyinde Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan, Kuzeyinde ise Rusya'nın yer aldığı bu bölgede 9 cumhuriyet bulunmaktadır. Bunlar Abhazya, Adigey, Karaçay-Çerkes, Kuzey Osetya, Güney Osetya, İnguşetya, Kabardey-Balkar, Çeçenistan, Dağıstan'dır.

“Çerkesler dillerini ‘Adiğebze ’ olarak adlandırır. Esas olarak iki lehçeden oluşur. Batı Çerkeslerinin (Abzeh, Şapsığ, Çemguy, Bjeduğ, Hatugoy) konuştuğu Batı Adiğe lehçesi ve Doğu Çerkeslerinin (Kabardey ve Belseney) konuştuğu Doğu Adiğe lehçesidir.” (Papşu, 2003)

Bölgenin 3000 yıllık aydınlık tarihi boyunca burada yaşadığı bilinen yerli halklar olan Avar, Lezgi, Dargi, Lak, Tabasaran, Çeçen-İnguş, Adige-Karbardey, Abhaz-Abaza halklarının dilleri Kafkas Dil Grubu'nu oluşturur. (Baj, 1969).

Bölgeye M.Ö. 7. yüzyılda gelen İskit, Alan ve daha sonra Sarmatların bakiyesi olan Osetler ve Tatlar Hint-Avrupa(Iron)Dil Grubu'ndandır. 10. yüzyılda bölgeye yerleşen Kumuk, Karaçay, Malkar ve Nogaylar ise Türk-Kıpçak halklarından olup Ural-Altay Dil Grubu içinde yer alırlar. 19. yüzyılın sonlarından itibaren başlatılan zorla göç politikası sonucu bölgede nüfus dengesi Rusya lehine dönmüştür. Şimdi Kuzey Kafkasya'da ana dili Slav dillerinden Rusça olan azımsanamayacak bir nüfus vardır (Çurey, 2003).

Bazı dil bilimciler eskiden Ortadoğu ve Anadolu da konuşulan Hatti, Sümer ve Huri-Urartu dilleri arasında ilişki kurmaktadırlar (Aslan ve diğerleri, 2005). Bu ilişki Anadolu'da yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılan Hitit yazıtları kaynak alınarak kurulmaktadır. Hititlere ait olan belgelerdeki dille Kafkas dilleri arasındaki benzerlikler şöyle sıralanmaktadır:

"Fonetik bakımdan Kafkas dilleriyle bu diller çok benzemektedir, Hatti dili Çerkes dili gibi terkibi bir dildir, her iki dil de sonlar hareketlidir." (Çurey, 2000)

Çerkezler, özellikle ana vatanlarından çıkarılan Çerkezler dillerini unutmamak adına büyük gayret göstermektedirler. Genellikle aile içinde Çerkezce konuşularak çocukların bu dili öğrenmesi ve konuşması sağlanmaktadır.

"Çerkes bireyler de anadillerinin korunumu ve geleneksel davranışın sürdümünde meydana gelen zorlukların büyük oranda farkındadırlar. Burada ihtiyaçları olan şey, örgütlülük ve basım yayın gibi diğer iletişim araçlarıdır." (Aslan, 2005)

3. 2. 4. 4. İnanç

Eski Çerkez inançlarından en önemlisi bütün dinlerde görülen Yüce Tanrı inancıdır. O kainatın yaratıcısıdır, bütün mukadderat elindedir, kullarına acıyan, bağışlayan, merhamet eden, sağlık veren ve aynı zamanda cezalandırandır. Çerkezlerin İslamiyet öncesindeki inanışlarının İslamiyetteki tevhit inancının izlerini taşıdığı görülmektedir.

Çerkez inançlarında Tha'nın dışında başka tanrılar da mevcuttur. İkinci derecedeki tanrı, Tha'nın insanları terbiye vasıtası olan Yıldırım ilahı Şıble'dir. Bu ikisi dışında başka tanrılar da görülür (Baj, 1969).

Eski dönemlerde Çerkezler doğa varlıklarına inanırlardı. Güneş Ay, Yıldırım, Yağmur, Rüzgâr, Orman, Ateş, Yılan Fırtına, Gök Tanrısı, Deniz, Aşk, Bereket, Güzellik, Ay, Akarsu, Şarap tanrıçaları vb. inanışların ardından Hrıstiyanlık uzun süre egemen inanış olmuştur. Daha sonra İslam dini benimsenmiştir (Aslan ve diğerleri, 2005).

3. 2. 4. 5. Günlük Yaşam

Çerkezlerde, erkekler ev yaşamında iç gömlek, pantolon ve gömlekten ibaret olan sade giysileri, dışarıda ise üzerine “çerkeska", kalpak ve yumuşak çizme giyerlerdi. Ancak günümüz koşullarında özellikle Türkiye’de yaşayan Çerkezler gömlek, pantolon ve ceketten oluşan kıyafetleri tercih etmektedirler.

Çerkez erkeklerinin, bel kısmına kama takılan "çerkeska" adlı ulusal giysilerini günlük yaşamlarında giymeleri yüzlerce yıl öncesinden gelen bir adettir.

Çerkezka kollar ana parçaya doğru açı oluşturacak biçimde, koltukaltı kısmında hareketi engellemeyecek şekilde dikilen, ön ve arkası tek parça kumaştan, dizin epey altına kadar uzun yapılan bir nevi paltodur. Giysi vücudu bele kadar tamamen sarar. Belden aşağı kısımların hareketini kısıtlamayacak ve doğallık kazandıracak bir etek şeklinde yapılmıştır.

Çerkez erkeklerinin diğer bir giysisi de ‘kalpaktır.’ Kısa tüylü, zarif biçimli bir görünüşü olan kalpak günümüzde özellikle yaşlı Çerkezler tarafından da tercih edilmektedir.

Çerkez erkeklerinin giysisini tamamlayan en önemli aksesuar bele özel biçimde takılan "kama"dır. Sapı altın, gümüş işlemeli olup, her iki yanı keskindir. Kın süslemeleri ise ayrı bir sanat eseridir.

Kama ise göbeğin hemen altındaki kemerin orta tokasına sapı ile kınının birleştiği noktadan sıkıca bağlanır. Oldukça ünlü olan Çerkez kamaları bir çok müzede sergilenen sanat eserleridir.

Çerkez kadınlarının günümüze kadar korunan kaftanları en özgün giysileridir. Kaftanlar genellikle koyu vişne, kırmızı, koyu mavi, koyu yeşil, siyah kadife, ipek ya da atlas gibi kumaşlardan dikilir. Üzerlerinde omuz ve kemer altından başlayarak etek uçlarına kadar uzanan altın, gümüş sırma şeritlerle bezenmiş motifli süsler bulunur. İçlikler ise kaftanın içine giyilir ve uzun ya da kısa kollu olabilir. Yuvarlak dik yakalıdır.

Günümüzde Çerkez erkek ve kadınlarının kıyafetlerini Kafkas halk danslarını sergileyen toplulukların giydiği kıyafetler olarak da ifade edebiliriz. Önceden günlük yaşamda tercih edilen bu kıyafetler değişen yaşam koşullarıyla sadece özel zamanlarda (düğün, kına gecesi vb.) giyilir olmuştur.

Çerkezlerde yemek yeme şekli oldukça önemlidir. Yemeği ağır yemek, yenilecek lokmaları orta büyüklükte kibarca almak, başı sofra üzerine çok eğmemek, lokma ağza yanaşmadan ağzı açmamak, bir lokmayı çiğneyip mideye indirmeden diğer lokmayı almamak, sofra üzerine aksırmamak, ekmek ve börek gibi şeyleri ısırmamak el ile koparmak, az yemek, yemeğe lüzumundan fazla iştah gösterip "Hiç görmemiş" dedirtmemek, yemekleri methetmek gibi inceliklere dikkat etmek gerekir.

Çerkez mutfağı da oldukça zengin bir mutfaktır. Et tüketimi yaygındır ancak et pişirmede oldukça hafif yöntemler tercih edilir. Geleneksel Çerkez mutfağında et daha çok haşlama, kurutma, fırında pişirme vb. usullerle pişirilir (Aslan ve diğerleri, 2005).

Çerkez Tavuğu, Çerkez peyniri gibi, Çerkez adı belirtilerek ünlü olan yemeklerin yanı sıra haluj (Pishalve), çef, şıpsı, velibah vb. Çerkezler tarafından sıkça ve özellikle misafirlere yapılan yemekler de Çerkez mutfağının zenginlikleridir.

Çerkez topluluğunda kabul görmenin en önemli unsurlarından biri misafirperverliktir. Misafire hizmette kusur asla affedilmez. Her evin mutlaka bir misafir odası vardır ve sürekli olarak misafir için hazır tutulur.

Misafirperverlik bir kültürel yapının uzantısıdır. Çerkezler kendi aralarında geliştirdikleri saygı mefhumunu misafirlikte de aynen uygularlar. Mesela bir atlı, misafir olacağı eve yaklaşırken saygı gereği atından iner evin kapısın kadar at üstünde gelmez. Evin kapısına kadar atından inmeden gelenler sadece yaşlılar ve thamadelerdir. Burada misafir kadar ev sahibine de saygının önemi ortaya konmaktadır.

Hayli kalabalık olan Çerkez misafir odasında sanki hükümdar ağırlanıyormuş gibi bir hava hakimdir. Birisi konuşurken diğerleri yalnız dinler, kendisine söz düşmeyen konuşmaya karışmaz. Konuşmalar ağır başlı olduğu gibi laubali olunmaz ve kahkaha ile asla gülünmez. Bağırarak söz söylemek nezakete aykırıdır.

Misafirin hal ve hatırını sorduktan sonra odadan çıkmak isteyenler, "rahat olunuz" diyerek ve sırtını oturan misafire dönmeden arka arkaya yürür.

Misafir de, çıkan kişinin mevkiine göre saygı ifadesi olarak ya tamamen ayağa kalkar, yahut yarım bir kalkma yapar. Misafir odaya gelenleri karşılamak için ayağı kalkar, odadaki diğer kişiler de ona uyarlar. O oturmadan kimse yerine oturmaz. Misafirin yanında ayaklarını uzatmak, bağdaş kurmak ve ayak ayak üstüne atmak ayıp karşılanır.

Çerkezlerde misafir ikramlarında kahveden çok çay tercih edilir. Bunun yanında misafir için Çerkezlere özgü yemekler özellikle hamur işleri ve şıpsı yapmak misafire verilen kıymetin göstergesidir.

Yatma vakti gelince yatak hazırlanır. Misafire çıkarılan yatağın ve çarşafların temizliğinde çok hassas davranılır. Misafir isterse elbiseleri evde bulunan kadın ve kızlar tarafından yıkanıp sabaha hazır olarak misafire sunulur.

Misafire ne kadar kalacağı, ne için geldiği asla sorulmaz. Misafir dilediğince kalır, dilediği zaman gider. Giderken de nezaketen ev halkına teşekkür eder. Çerkezlerde vedalaşma sırasında erkekler sarılmak yerine sadece el sıkmayı tercih ederler. Kadınlar da ise sarılmak vardır. Çocuklar ise gelen ve uğurlanan misafirin eli öperek saygılarını ifade ederler.

Çerkezler eğlenceyi seven ve ölçülü eğelenmeye önem veren bir topluluktur. Sadece düğünler de değil, gençlerin bir araya geldiği, uzun ayrılıkların ardından bir araya gelinmesi vb sebeplerle eğlenceler düzenlenir. Bu eğlenceler müziksiz sohbetler olabildiği gibi müzik eşliğinde dans edilen eğlenceler de olabilir.

Şeşen, gafe vb. isimler verilen Çerkez dansları müzik eşliğinde yapılır. Geleneksel Çerkez çalgılarını, Apapşıne (Mandolin benzeri üç telli çalgı), Şıkepşine (Kemençe), Pşıdıgago (Kemençe), Fendpşıne (Tulum), Bjamiy (Öküz boynuzundan veya ağaçtan yapılmış üflemeli müzik aleti), Cafiy (Fülüt), Nakıra (Zurna), Gamıl (Sipsi benzeri üflemeli bir çalgı), Phaçiç-Phaçik (Ahşap ritim aleti), Phadarp (Sopalarla büyük tahtaya vurulan ritim aleti), Adige Pşıne (Kafkas Mızıkası) (Aslan ve diğerleri, 2005) şeklinde sıralamak mümkündür.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırma sonucunda toplanan verilerin, istatistiksel analizi yapılarak oluşturulan tabloları ve bu tablolara ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgular ve yorumlar beş kısımda ele alınmıştır.

Birinci kısımda, Manavlara ve Çerkezlere ait kişisel bilgilere yer verilmiştir.

İkinci kısımda, Manavların ve Çerkezlerin sosyo-kültürel yaşantılarına dair görüşleri yer almaktadır. Bu kısım da kendi içinde Aile Yapılarına ilişkin görüşler, Evliliklerine ilişkin görüşler, Dillerine ilişkin görüşler, İnançlarına ilişkin görüşler, Günlük Yaşamlarına ilişkin görüşler olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır.

Üçüncü kısımda, Manavların ve Çerkezlerin egemen kültürle ve diğer alt kültürlerle olan ilişkilerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Dördüncü kısımda, Manavların ve Çerkezlerin, gelenek göreneklerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında eğitimin yeri ve önemine ilişkin görüşleri yer almaktadır.

4. 1. Manavlara ve Çerkezlere Ait Kişisel Bilgiler

Bu kısımda, araştırmanın örneklem grubunu oluşturan bireylerin cinsiyetini, yaşını, medeni durumunu, öğrenim durumunu ve mesleğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Aşağıda örneklem grubunun kişisel bilgilerine ilişkin elde edilen bulgular yer almaktadır.

Araştırma sırasında elde edilen veriler tablolar halinde belirtilmektedir. Bunun yanı sıra araştırmanın amacına yönelik olarak, araştırmacı tarafından yapılan yorumlara da yer verilmiştir.

Tablo1: Cinsiyete İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Kadın	27	38,6	10	14,2
Erkek	43	61,4	60	85,8
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavlarda, cinsiyet dağılımında kadınlar ve erkekler arasında bir eşitlik söz konusu değildir. Anket uygulamasına katılan kadınların oranı % 38,6, erkeklerin oranı ise % 61,4'tür. Bunun sebebi anket formunun uygulama yerleridir. Manisa'nın Kırkağaç ilçesinde yaşayan ve anket uygulamasına katılmayı kabul edenlerin genellikle erkekler olması kadınların bu uygulamaya sıcak bakmaması ve kadın katılımcıların, anket uygulamasını yapan kişinin yakınındaki kadınlarla sınırlı olmasından dolayı kadın ve erkek katılımcılar arasında belirgin bir farklılık oluşmuştur.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerde, cinsiyet dağılımında erkeklerin oranının, kadınların oranından fazla olduğu görülmektedir. Erkeklerin oranı % 85,8, kadınların oranı ise % 14,2'dir. Bunun sebebi anket formunun uygulama yerleridir. Çerkezler için hazırlanan anket formu, Kafkas derneklerinde ve aile ortamlarında uygulanmıştır.

Kafkas derneklerine kadınların özel programlar dışında sıkça gitmiyor olmaları, erkeklerinse bu derneklere çok sık gidiyor olmaları anket uygulamasının sonucunu erkeklerin yoğunluğunun fazla olması şeklinde etkilemiştir. Bununla birlikte özel programlar için derneklere gelen kadınların da programla ilgilenmek isteyip zaman ayıramamaları da diğer bir etkendir.

Manavlardaki cinsiyet dağılımında da, Çerkezlerdeki cinsiyet dağılımında da erkeklerin yoğunluğu kadınların yoğunluğundan fazladır. Ancak Manavlardaki erkeklerin katılımının yoğunluğu, Çerkezlerin erkeklerinin katılımından daha azdır. Ancak bunun sebebi anket uygulamasının yapılışı için seçilen yerlerdir. Bu yerlerdeki kadınların ve erkeklerin yoğunluğu araştırmanın örneklem grubunun cinsiyet dağılımında temel etkendir.

Tablo 2: Yaşa İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
15–20	8	11,4	11	15,7
21–25	2	2,9	6	8,5
26–30	24	34,3	3	4,2
31–40	36	51,4	50	71,4
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların yaşlarının dağılımına bakıldığında 31–40 yaşlarında olan katılımcıların oranının, %51,4 değeriyle, diğer yaş gruplarına mensup katılımcıların oranından daha yüksek olduğu görülmektedir.

26–30 yaşları arasındaki katılımcıların oranı %34,3, 15–20 yaşları arasındaki katılımcıların oranı %11,4'tür. Örneklem grubunu oluşturan Manavlardan 21–25 yaşlarında olan katılımcıların oranı ise %2,9 ile en düşük olandır.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin yaşlarının dağılımına bakıldığında ise yine 31–40 yaşlarında olan katılımcıların oranının %71,4 değeriyle diğer yaş gruplarına mensup katılımcıların oranından daha yüksek olduğu görülmektedir. 21–25 yaş arasındaki katılımcıların oranı %8,5, 15–20 yaşları arasındaki katılımcıların oranı ise %15,7'dir. Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerden 26–30 yaşlarında olan katılımcıların oranı ise % 4,2 değeri ile en düşük olandır.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların ve Çerkezlerin yaş dağılımında, 31–40 yaş aralığındaki katılımcıların daha fazla olduğu görülmektedir.

Her iki alt kültürden, aynı yaş grubunda olan bireylerin katılım yoğunluğunun birbirine yakın olması, bu bireylerin yorumlarındaki benzerlik ve farklılıkların irdelenebilmesi olanağı da sağlayacaktır.

Tablo 3: Medeni Duruma İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Bekâr	5	7,1	23	32,4
Evli	53	74,3	47	66,2
Dul(boşanmış)	6	8,6	0	0
Dul(Eşi ölmüş)	6	8,6	0	0
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların medeni durumlarının dağılımı, % 7,1 bekâr, % 74,3 evli, % 8,6 boşanmış dul, %8,6 eşi ölmüş dul şeklindedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin medeni durumlarının dağılımı ise % 32,4 bekâr, % 66,2 evli şeklindedir. Araştırmaya katılan Çerkezlerden boşanarak veya eşin ölmesiyle dul kalan herhangi bir katılımcı bulunmamaktadır.

Örneklem grubundaki Manavlarda ve Çerkezlerde katılımcıların büyük çoğunluğu evlidir. Bekâr katılımcıların yoğunluğu ise evlilere oranla daha düşüktür. Manavlarda eşinden boşanarak veya eşinin ölümüyle dul kalan bulunmakla birlikte, Çerkez katılımcıların hiçbiri dul değildir.

Tablo 4: Öğrenim Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Okur Yazar	0	0	0	0
İlkokul Mezunu	0	0	0	0
Ortaokul Mezunu	5	7,1	10	14,2
Lise Mezunu	16	22,9	18	25,7
Üniversite Mezunu	46	65,7	27	38,5
Yüksek Lisans Mezunu ve Üzeri	1	1,4	7	10
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların, öğrenim durumlarına göre dağılımı, %7,1 ortaokul mezunu, %22,9 lise mezunu, %65,7 lisans mezunu, %1,4 yüksek lisans mezunu şeklindedir.

Örneklen grubundaki Manavların, eğitim düzeylerinin oldukça yüksek oldu görülmektedir. Bunun öncelikli sebebin Manavların eğitime verdikleri

önem olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte anket formlarının bir kısmının okulda uygulanmasının da bu sonuçtaki payı yüksektir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin, öğrenim durumlarına göre dağılımı, %14,2 ortaokul mezunu, %25,7lise mezunu, %38,5 lisans mezunu, %10 yüksek lisans mezunu şeklindedir.

Örneklem grubundaki Çerkezlerin, eğitim düzeylerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonucun asıl sebebinin Çerkezlerin eğitime büyük önem vermeleri olduğu düşünülmektedir.

Anket uygulamasının her eğitim düzeyindeki insanların gidebildiği derneklerde yapıldığı göz önüne alındığında bu çıkarımın daha da belirginleşeceği düşünülmektedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan her iki alt kültüre mensup bireylerin eğitim düzeylerinin oldukça yüksek olduğu sonucu karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra yine örneklem grubunu oluşturan her iki alt kültür mensuplarının eğitim düzeylerinin oranlarında da bir paralellik olduğu görülmektedir.

Her iki alt kültür mensuplarında yüksek lisans yapanların oranı en düşük olan orandır. Ardından ortaokuldan mezun olanlar, liseden mezun olanlar gelmektedir. Her iki alt kültürde de lisans mezunların en yüksek oranı oluşturduğu görülmektedir. Bununla birlikte Çerkezler de yüksek lisans yapanların oranının en düşük oran olmasına karşın %10 gibi bir paya sahip olduğun da ayrıca belirtmek gerekir. Çünkü manavlar da yüksek lisan mezunlarının oranı diğer eğitim düzeylerine göre en düşük olmasına karşın toplamdaki payı% 1,4'tür.

Tablo 5: Mesleklere İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Memur	16	22,5	Mühendis	7	9,8
Öğretmen	23	32,3	Hemşire	11	15,4
İşçi	6	8,4	Öğretmen	27	38
Öğrenci	7	9,8	Asker	2	2,8
İşsiz	1	1,4	Memur	16	22,5
Ev Hanımı	3	4,2	Emekli	2	2,8
Satış Sorumlusu	1	1,4	Ev Hanımı	5	7
Mühendis	4	5,6			
Doktor	1	1,4			
Esnaf	8	11,2			
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Araştırmanın Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin meslekleri oldukça çeşitlidir. Memur, öğretmen, işçi, öğrenci, ev hanımı, satış sorumlusu, mühendis, doktor ve esnaf katılımcılar bulunmaktadır.

Yine araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavlarda da mühendis, hemşire, öğretmen, asker, memur, emekli, ev hanımı olan katılımcılar bulunmaktadır.

Her iki alt kültüre mensup katılımcılarda da Öğretmenlik mesleğinden olan katılıcıların oranı en yüksek orandır. Yine her iki alt kültüre mensup katılımcılarda, memurların oranı ikinci yüksek orandır ve bu oranlar birbiriyle aynıdır. Diğer mesleklerin oranları arasında da bir paralellik görülmektedir.

Bu özelliğin örneklem grubunun anketi cevaplarının ve yorumlarının karşılaştırılmasın da daha objektif sonuçlar ortaya koymada yardımcı olacağı düşünülmektedir.

4. 2. Manavlarda ve Çerkezlerde Sosyo-Kültürel Yaşama İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Bu kısımda araştırmanın örneklen grubunun kendi sosyo-kültürel yaşantılarına dair bulgular yer almaktadır. Bu kısım da kendi içinde aile yapılarına ilişkin bulgular, evliliklerine ilişkin bulgular, dillerine ilişkin bulgular, inançlarına ilişkin bulgular, günlük yaşamlarına ilişkin bulgular olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır.

Araştırma sırasında elde edilen veriler tablolar halinde belirtilmektedir. Bunun yanı sıra araştırmanın amacına yönelik olarak, araştırmacı tarafından yapılan yorumlara da yer verilmiştir.

4. 2. 1. Aile yapılarına ilişkin Bulgu ve Yorumlar

Tablo 6: Aileyi Oluşturan Bireylere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Karı -Koca	24	34,3	0	0
Anne-Baba-Çocuk	45	64,3	54	77,1
Anne-baba-dede-nine-çocuk	1	1,4	16	22,9
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubuna beraber yaşadıkları kişi veya kişilerin kimler olduğunu ortaya koymak amacıyla yöneltilen soru sonucunda şu verilere ulaşılmıştır.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların, %34,3'ü sadece eşiyle birlikte yaşarken, %64,3'ü anne, baba ve çocuklar olarak, %1,4'ü de anne, baba, çocuklar, dede-nine birlikte yaşamaktadırlar.

Örneklem grubunun birlikte yaşadıkları kişilerden yola çıkarak, Manavların büyük çoğunluğunun aile yapısının çekirdek aile tipi denilen aile yapısından olduğu ortaya çıkmaktadır.

Geniş aile yapısına mensup bir ailede yaşayanların oranının oldukça az çıkmış olması, Manavlarda önceden olukça yaygın olan geniş aile yapısının, artık çok da yaygın olmadığının göstergesi olduğu düşünülmektedir. Bunun başlıca sebepleri arasında değişen yaşam koşulları, eğitim, göç vb. zorunlulukların olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin, % 77,1'i anne, baba ve çocuklardan oluşan bir ailede yaşamaktadır.%22,9 ise anne, baba, çocuklar, dede-nineden oluşan geniş aile içinde yaşamaktadırlar. Örneklem grubunda sadece eşiyle yaşayan katılımcı bulunmamaktadır.

Çerkezlerde yine önceden oldukça yaygın olan geniş aile tipinin, çekirdek aile tipine göre daha az bir orana sahip olduğu görülmektedir. Çekirdek aile tipini yaygınlaşmasında değişen ve zorlaşan yaşam koşullarının, eğitim, göç vb ihtiyaç ve zorunluluklarla anne babadan farklı şehirlerde yaşamanın etkin olduğu düşünülmektedir.

Örneklem grubunu oluşturan Manavlarda ve Çerkezlerde içinde yaşanılan aile tiplerinin oranları arasında bir paralellik mevcuttur. Her iki alt kültürde de çekirdek aile tipinin en yaygın aile tipi olduğu açıkça görülmektedir. Bununla birlikte zamanla değişen koşullar, göç, eğitim vb. ortak sebeplerin sonucu olarak geniş aile yapısının oldukça azaldığını söylemek her iki alt kültür için de mümkündür. Bunun yanı sıra Çerkezlerdeki geniş aile tipine mensup katılımcıların oranının, Manavlara oranla daha yüksek olduğunu da belirtmek gerekir.

Tablo 7: Babanın Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Ailedeki tek söz sahibi kişidir.	12	17,1	11	15,8
Sadece para kazanan kişidir.	10	14,3	1	1,4
Ailede uyumu sağlayan kişidir.	48	68,6	58	82,8
Ailede önemli bir rolü olmayan kişidir.	0	0	0	0
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubuna, aile yapısına dair sorulardan bir tanesi de ailede babanın konumunu nasıl tanımladıkları şeklindedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların, %17,1'i babayı aile içinde tek söz sahibi işi olarak görmekte, %14,3'ü babayı para kazanan kişi olarak görmekte,%68,6'sı ise babayı ailede bireyler arasında uyumu sağlayan kişi olarak görmektedir. Katılımcıların hiçbiri babayı aile içinde rolü oylan birisi olarak görmemektedirler.

Bu verilerden hareketle, Manavlarda babanın aile içinde bireyler arasında uyumu sağlayan kişi olarak belirtmekle birlikte, kimi zaman mutlak otorite olabileceğini söylemek de mümkündür.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin, %15,8'i babayı aile içinde tek söz sahibi kişi olarak görürken, % 1,4'ü sadece para kazanan kişi olarak, %82,8'i de aile bireyleri arasında uyumu sağlayan kişi olarak görmektedirler. Babayı aile içinde rolü olmayan birisi olarak gören katılımcı bulunmamaktadır.

Bu verilerin sonucu olarak örneklem grubundaki Çerkezlerin büyük kısmının babayı aile bireyleri arasında uyumu sağlayan kişi olarak gördüklerini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra aile içinde babayı tek söz sahibi kişi olarak görenlerin oranı göz önüne alındığında baba otoritesinin kendisini hale yoğun bir şekilde hissettirdiğini de söylemek mümkün olacaktır.

Her iki örneklem grubunun cevaplarıyla elde edilen verilerde bir paralellik ortaya çıkmıştır. Baba aile içinde uyumu sağlayan kişidir. Bununla birlikte kimi zaman otoriter baba rolündeki babalar da görülmektedir. Her iki alt kültürün aile yapısında da zamanla ortaya çıkan bir değişiklik de bu vesile ile ortaya çıkmaktadır. Her iki alt kültürde de baskın otorite olan babanın, günümüzde aile bireyleri arasında uyumu sağlayan kişiye dönüştüğü görülmektedir.

Tablo 8: Annenin Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Ailedeki tek söz sahibi kişidir.	-	-	-	-
Aile içinde söz sahibi olan ancak baba kadar etkin olmayan kişidir.	18	25,7	18	25,4
Ailede uyumu sağlayan kişidir.	37	52,9	52	74,6
Sadece ev işlerini yapan kişidir.	15	21,4	-	-
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunun aile yapısını ortaya koymak amacıyla yöneltilen sorulardan bir tanesi de annenin aile içerisindeki rolünü belirlemeye yöneliktir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %25,7 ‘si annenin aile içerisindeki konunu, aile içerisinde siz sahibi olan ancak baba kadar etkin olmayan kişi olarak, % 52,9’u aile içinde uyumu sağlayan kişi olarak, %21,4’ü sadece ev işlerini yapan kişi olarak tanımlamışlardır. Manavlar arasından annenin aile çerisindeki rolünü, evde tek söz sahibi olan kişi olarak tanımlayan katılımcı bulunmamaktadır.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %25,4’ ü annenin aile içerisindeki konunu, aile içerisinde siz sahibi olan ancak baba kadar etkin olmayan kişi olarak, % 74,6’sı aile içinde uyumu sağlayan kişi olarak tanımlamışlardır.

Çerkezler arasından annenin aile çerisindeki rolünü, evde tek söz sahibi olan kişidir veya sadece ev işleri yapan kişidir şeklinde tanımlayan katılımcı bulunmamaktadır.

Bu verilerden hareketle, her iki alt kültürde de annenin aile içerisinde tek söz sahibi kişi olarak görülmemesini, her iki alt kültürün aile yapısının anaerkil özellik göstermediği şeklinde yorumlamak mümkün olacaktır. Araştırmanın üçüncü bölümünde alt kültürlerin aile yapılarının konu edildiği kısımlarda da bu sonuç açıkça kendini ortaya koymaktadır.

Annenin evde söz sahibi olduğu ancak baba kadar etkin olmadığının belirtildiği seçenekte ve annenin aile içindeki uyumu sağlayan kişi olduğunun belirtildiği seçenekte her iki alt kültüre mensup katılımcıların oranı oldukça yüksektir. Manavlardan anneyi sadece ev işleri yapan kişi olarak tanımlayan katılımcıların olmasına karşın Çerkezlerde bu seçeneği işaretleyen kimse bulunmamaktadır.

Tablo 9: Çocukların Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Ailedeki her türlü kararda söz sahibi olan kişi ya da kişilerdir.	21	30	1	1,5
Ailedeki bazı kararlar da söz sahibi olan kişi ya da kişilerdir.	39	55,7	61	87,1
Aile içinde söz hakkı olmayan kişi ya da kişilerdir.	10	14,3	8	11,4
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Aile içerisinde çocukların konumunu ortaya koymak amacıyla katılımcılara yöneltilen soru sonucunda, araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların % 30'u çocukların aile içerisinde alınan her türlü karar da ekin olduğunu, % 55,7'si çocukların ailede alınan kararların bazılarında etkili olduklarını, %14,3'ü de çocukların ailede alınan kararlarda söz hakkı bulunmadığını belirtmiştir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %1,5'i çocukların ailede alınan her türlü kararda söz sahibi olduğunu, %87,1'i çocukların ailede alınan bazı kararlar da etkin olduğunu, %11,4'ü ise çocukların aile alınan kararlarda söz hakkı bunmadığını belirtmiştir.

Aile içerinde çocukların konumunu belirlemeye yönelik hazırlanan bu sorudan elde elden verilerle, hem Manavların hem de Çerkezlerin büyük kısmının, aile içinde alınan kararların bazıların da çocukları da karar verme sürecine kattıklarını söylemek mümkündür.

Bununla birlikte araştırmaya katılan Manavların %30'u gibi yüksek bir oranla çocukların her tülü kararda söz sahibi olukları ortaya çıkarken Çerkezlerde bu oran % 1,5'tir.

Aynı zamanda Manavlarda çocukların aile içinde söz sahibi olmadığını ifade eden katılımcıların oranı % 14,3 iken, Çerkezlerde bu oran %11,4'tür.

Sonuç olarak her iki alt kültürde de çocuklar, ailede alınan bazı kararlarda büyük oranda söz sahibidirler. Kimi ailelerin eğitim, değişen yaşam koşulları ve anlayış dolayısıyla her konu da çocukların da fikrini almalarına karşın, bazı aileler alınan kararlarda çocuklarına söz hakkı tanımamaktadırlar.

Tablo 10: Yaşlıların (dede-nine) Aile İçerisindeki Konumuna İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Ailedeki tek söz sahibi kişi ya da kişilerdir	7	10	4	5,8
Ailede alınan her türlü kararın danışıldığı kişi ya da kişilerdir.	29	41,4	61	87,1
Ailede alına kararlar da etkisi olmayan kişi ya da kişilerdir.	32	45,7	5	7,1
Fikrim yok	2	2,9	0	0
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların,% 10'u dede-ninenin, ailede tek söz sahibi kişiler olduğu, % 41,4'ü aile içinde alınan her türlü kararın danışıldığı kişiler olduğu, %45,7'si de aile alınan kararlarda dede-ninenin herhangi bir etkisi olmayan kişiler olduğu yönünde fikir belirtmişlerdir.

Yine Manan katılımcıların %2,9'u bu konuda fikir belirtmek istememişlerdir. Buna sebep olarak da anne-babalarıyla olan ilişkilerinde sorun yaşamalarını göstermişlerdir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin % 5,8'i dede-ninenin aile içinde tek söz sahibi kişiler olduğu, % 87,1'i dede-ninenin aile içinde alınan her türlü kararın danışıldığı kişiler olduğu, % 7,1'i ise dede-ninenin ailede alınan kararlarda herhangi bir etkisinin bulunmadığı nünde fikir belirtmişlerdir.

Araştırma sırasında her iki alt kültürün sosyo-kültürel özellikleri incelenirken, yaşlılara büyük önem verildiği ve saygı duyulduğu ortaya konulmuştur. Yapılan anket uygulamasından elde edilen verilerle de bu bir defa daha ortaya konmuştur. Genel itibariyle yaşlılar fikirlerine değer verilen ve kararların danışıldığı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Ancak örnek grubunu oluşturan Manavlar da dede-nine için aile de alınan kararlar da etkisi olmayan kişiler olduğunu belirten sonucun yüksek çıkması her ne kadar belirtilenlerle örtüşmüyormuş gibi görünse de sebebi farklıdır.

Özellikle değişen yaşam koşullarıyla dede-nineler, kendilerinde daha eğitimli olan çocuklarının fikirlerinin daha isabetli olacağını düşünmekte ve çocuklarının aldıkları kararlar da etkin olmamayı terci etmektedirler. Bu saptama araştırma sırasında görüşülen birçok Manav tarafından da dile getirilmiştir.

Sonuç olarak her iki alt kültürde de yaşlılara fikirleri alınan, saygı duyulan, bakıma muhtaç olduklarında çocukları tarafından bakımları yapılan kişilerdir. Bu sonuç hem yüz yüze yapılan görüşmelerde hem de yapılan anket uygulamasından elde edilen verilerle bir defa daha ortaya konulmaktadır.

Tablo 11: Akrabalara İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Her zaman görüşülen kişiler.	46	64,7	57	80,2
Sadece özel günler de görüşülen kişiler.	14	19,7	10	14
Görüşmek zorunda olunan kişiler.	2	2,8	3	4,2
Görüşülmeye ihtiyaç olmayan kişiler.	8	11,2	-	-
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların % 64,7'si akrabaların her zaman görüşülen ve dayanışma içinde olunabilecek kişiler olduğunu düşünmektedir. Akrabaları sadece özel günlerde görüşülen kişiler olarak ifade edenlerin oranıysa %19,7'dir. Akrabaları görüşülmek zorunda olunan kişiler olarak belirtenlerin oranı %2,8 iken akrabaları görüşmeye ihtiyaç olmayan kişiler diye ifade edenlerin oranı ise %11,2 şeklindedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin % 80,2'si akrabaların her zaman görüşülen ve dayanışma içinde olunabilecek kişiler olduğunu düşünmektedir. Akrabaları sadece özel günlerde görüşülen kişiler olarak ifade edenlerin oranıysa %14'dür. Akrabaları görüşülmek zorunda olunan kişiler olarak belirtenlerin oranı % 4,2 iken akrabaları görüşmeye ihtiyaç olmayan kişiler olduğunu düşünen katılımcı bulunmamaktadır.

Bu verilerden hareketle her iki alt kültürde de akrabalara büyük önem verildiği belirtilebilir. Ancak bunun yanın da Manavlarda akrabaları görüşmeye ihtiyaç duyulmayan kişiler olarak niteleyen katılımcılar olmasına karşın Çerkezlerde bu şekilde düşünen katılımcı bulunmamaktadır.

Bundaki en büyük etkenin Çerkezlerin akrabalık ilişkilerini çok fazla önemsemelerini ve akrabalarla birlikte tüm Çerkezlerin kendi aralarında birlik, beraberlik ve dayanışma duygularının çok yoğun olmasıyla açıklamak mümkündür.

4. 2. 2. Evliliğe İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Tablo 12: Eş Seçiminde Öncelikli Kriterlere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Eşin aynı milletten, dinden, şehirden bir kişi olması gerekir.	22	31,4	44	62,8
Eşin aynı dinden, şehirden, güzel/yakışıklı ve tanıdık olması gerekir.	15	21,4	6	8,5
Eşin aynı şehirden, sevilen kişi olması gerekir.	4	5,8	1	1,4
Eşin sadece sevilen kişi olması yeterlidir.	29	41,4	20	28,2
Toplam	**70**	**100**	**100**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların % 31,4'ü eş seçiminde öncelikli tercihini, aynı milletten, dinden ve şehirden bir kişi olması şeklinde, % 21,4'ü aynı dinden, şehirden, güzel/yakışıklı ve tanıdık olması şeklinde, % 5,8'i aynı şehirden, sevilen bir kişi olması şeklinde, % 41,4'ü ise sadece sevdiği bir kişi olmasının yeterli olduğu şeklinde belirtmiştir.

Bu verilerden hareketle örneklem grubunu oluşturan Manavların, evlilik tercihlerini belirleyen ana unsurun, evlenecekleri kişiyi sevmeleri olduğu söylenebilir. Evlenecekleri kişinin seçiminde, eşlerinin milliyeti, dini, aynı şehirden olması, tanıdık olması veya güzel/yakışıklı olması gibi kıstaslar öncelik sırasında sevgiden sonra gelmektedir.

Araştırmanın örneklem grubun oluşturan Çerkezlerin ise % 62,8'i evlenecekleri kişinin tercihinde aynı milletten, aynı dinden, aynı şehirden bir kişi olmasına öncelik verdiklerini belirtmiştir. Ayrıca Çerkezlerin% 8,5'i aynı dinden, aynı şehirden, güzel/yakışıklı ve tanıdık olmasına, %1,4'ü aynı şehirden tanıdık bir kişi olmasına,% 28,2'si de sevdikleri bir kişi olmasına öncelik verdiklerini belirtmişlerdir.

Bu verilerden yola çıkarak Çerkezlerin evlilik tercihlerinde, evlenecekleri kişinin aynı milletten, dinden ve şehirden olmasına öncelik verdiklerini söylenmek mümkündür. Çerkezlerin evlikte an milletten kişilerle evlenmeye büyük önem verdikleri ve bunun aksi şekilde davrananları hoş görmedikleri, araştırmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Çerkezler gelenek göreneklerinin devamında, aynı milletten kişilerle evlenmenin gerekliliğine inanırlar ve bu konuda oldukça hassastırlar. Kız alıp vermede öncelikli tercih muhatapların Çerkez olup olmadıklarıdır. Ancak bu anlayış zamanla değişmektedir. Özellikle eğitim ve göç gibi faaliyetlerin sonucunda farklı milletlerden kişilerle iletişim kuran Çerkezler, farklı milletten olan bu kişilerle evlilik yapmaya başlamışlardır. Anket uygulamasının sonucunda elde edilen verilerle bu tespit bir defa daha teyit edilmiş olmaktadır.

Eş seçimine dair verilen cevaplar göz önüne alındığında Manavlar, evlenmede öncelikli tercihin tarafların birbirleri sevmeleri olduğu yönünde güçlü bir kanaat taşırken, Çerkezlerin büyük çoğunluğu, evlenmede öncelikli tercihin tarafların aynı milletten, dinden ve şehirden olması gerektiği yönünde kanaat belirtmişlerdir.

Eş seçimindeki öncelikler bakımından Manavlar ve Çerkezler farklı kanaatlerdedirler. Çerkezler aile içerisinde uyumun sağlanabilmesi ve gelenek göreneklerin yaşatılabilmesi için aynı milletten, dinden ve şehirden kişilerle evlenilmesi gerektiğini belirtirken, Manavlar yine aile içi uyumun tarafların birbirlerini sevmeleriyle sağlanabileceğini belirtmektedirler.

Tablo 13: Eş Seçimini Yapması Gereken Kişilere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Eş seçimini kişi kendisi yapmalıdır.	50	71,4	34	48.5
Eş seçimini kişi ailesi ile birlikte yapmalıdır.	20	28,6	33	47.1
Eş seçimini kişinin ailesi yapmalıdır.	-	-	3	4,4
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Manavların ve Çerkezlerin evlenecekleri kişiyi seçme konusunda hangi görüşte olduklarını tespit etmek amacıyla sorulan bu sorudan elde edilen veriler şu şekildedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %71,4'ü eş seçiminin kişilerin kendisi tarafından yapılması gerektiğini, %28,6'sı da eş seçiminin aile ile birlikte yapılması gerektiğini düşünmektedir. Eş seçiminin kişinin ailesi tarafından yapılması gerektiğini düşünen Manav katılımcı bulunmamaktadır.

Bu verilerden hareketle Manavların eş seçiminde oldukça çağdaş bir yaklaşım sergiledikleri sonucuna varabiliriz. Görücü usulü ile yapılan evliliklere itibar edilmediği ve kişinin evleneceği kişiyi kendisinin seçtiği veya seçtiği kişi hakkında ailesinin de görüşüne başvurduğu söylenebilmektedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %47,9 evlilikte eş seçiminin kişinin kendisi tarafından yapılması gerektiğini, % 46,5'i eş seçiminde ailenin de sürece katılması gerektiğini, %4,2'si de eşin kişinin ailesi tarafından seçilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu oranlara bakıldığında Çerkezlerin büyük çoğunluğunun eş seçiminde kişinin kendisinin karar vermesi gerektiğini düşündüğü sonucuna varmak mümkündür. Bununla birlikte eşin, ailenin de sürece katılarak seçilmesi gerektiği yönünde kanaat bildirenlerin oranı da eşin kişinin kendisi seçmesi gerektiğini düşünenlerin oranına çok yakındır.

Bu sonuçların yanı sıra her ne kadar çok küçük bir oranla da olsa eş seçiminin aile tarafından yapılması gerektiğini söyleyen Çerkezler de bulunmaktadır. Çerkezlerde aile bireylerinin düşüncelerine fazlaca önem verilmesi ve aile otoritesinin yaptırım gücünün yüksekliğin bu durumun sebebi olduğu düşünülmektedir.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların ve Çerkezlerin büyük çoğunluğu eş seçiminde kişinin kendisinin karar vermesi gerektiğini düşünmektedir. Bu yaklaşım her iki alt kültürün eş seçiminde çağdaş bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir. Bununla birlikte her iki alt kültürde de ailenin de eş seçim sürecine katılması gerektiği kanaatinin de oldukça yüksek bir oranda oluşu bu alt kültürlerde aileye ve aile bireylerinin düşüncelerine verilen değerin bir göstergesi olduğu düşünülmektedir.

Tablo 14: Ailede Kardeşlerin Evlenme Sırasına İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
En büyükten başlamalı	18	25,7	39	55,7
Erkekler önce evlenmeli	16	22,9	2	2,8
Kızlar önce evlenmeli	5	7,1	1	1,4
Herkes istediği zaman evlenmeli	31	44,3	28	40,1
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Örneklem grubuna yöneltilen bu soruyla, katılımcıların kardeşlerin evlenme sırasının nasıl olması gerektiği konusundaki düşüncelerini ortaya koymaktır.

Örneklem grubun oluşturan Manavların% 25,7'si kardeşlerden en büyüğünün en önce evlenmesi gerektiğini,%22,9'u erkek kardeşlerin önce evlenmesi gerektiğini, %7,1'i kız kardeşlerin önce evlenmesi gerektiğini, %44,3'ü de herkesin istediği zaman evlenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu verilerden yola çıkarak, Manavlarda aile içerisinde evlenme sırası konusunda özgürlükçü yaklaşımı benimseyenlerin oranının oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sır evlenme sırasının büyükten veya erkek kardeşten başlaması gerektiğini düşünenlerin oranları da oldukça yüksektir. Kız kardeşlerin evlilik sırasında öncelikli laması gerektiğini düşünenlerin sayısı da oldukça azdır.

Yine bu veriler ışığında, her ne kadar evlenme sırası konusunda herkesin istediği zaman evlenmesi konusunda fikir belirtenlerin oranı yüksek olsa da evlenme sırasının büyük kardeşten başlaması gerektiğini düşünenlerin veya erkek kardeşlerden başlaması gerektiğini düşünenlerin oranı da oldukça yüksektir.

Manavların ataerkil özellik gösteren aile yapısına sahip olmalarının bu sonuçta etkin olduğu düşünülmektedir. Aynı sebeple, evlenme sırasının kızlardan başlaması gerektiğini düşünenlerin oranının, erkeklerden başlaması gerektiğine düşünenlere oranla düşük çıktığı düşünülmektedir. Bunun diğer bir sebebinin de erkek katılımcıların oranının, kadın katılımcılar oranla fazla olması da ihtimaldir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin, %55,7'si evlenme sırasının büyük kardeşten başlaması gerektiğini, % 2,8'i erkek kardeşlerin önce evlenmesi gerektiğini, % 1,4'ü kızların önce evlenmesi gerektiğini, % 40,1' i de herkesin istediği zaman evlenmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak, Çerkez ailelerinde oldukça yaygın olan evlenme sırasının büyükten başlaması geleneğinin sonucu olarak, evlenme sırasının büyük kardeşten başlaması gerektiğini düşünenlerin oranı en yüksek oran olarak karlımıza çıkmaktadır. Ancak bu seçeneğin oranından sonra en yüksek oranın, herkes istediği zaman evlenmeli seçeneğinin oranının çıkması da bazı geleneksel yaklaşımların etkisinin azaldığının bir göstergesidir.

Bunların yanı sıra erkek kardeşlerin önce evlenesi gerektiğini düşünenlerle, kız kardeşin önce evlenmesi gerektiğini düşünenler arasında her ne kadar oran farklılığı varsa da bu büyük bir farklılık değildir ve oranları da oldukça düşüktür.

Manavların ve Çerkezlerin evlenme sırası ile ilgili görüşlerinde farklılıklar dikkat çekmektedir. Manavların çoğunluğu herkesin istediği zaman evlenmesi gerektiğini düşünürken, Çerkezlerin büyük çoğunluğu en büyük kardeşten başlayarak evlenilmesi gerektiğini düşünmektedir.
Manavlar da %22,9 oranına sahip katılımcılar evlenme sırasının erkek kardeşten başlaması gerektiğini düşünürken, Çerkezlerde evlenme sırasında erkeklere öncelik verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı sadece % 2,8'dir.

Tablo 15: Erkeklerde İdeal Evlenme Yaşına İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
12–14 Yaşlar	1	1,4	-	-
15–18 Yaşlar	14	20	-	-
19–21 Yaşlar	-	-	3	4,2
22–24 Yaşlar	12	17,1	17	24,2
25–27 Yaşlar	25	35,7	19	27,1
28–30 Yaşlar	18	25,7	29	41,4
30 ve Üzeri Yaşlar	-	-	2	3,1
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların erkekler için ideal evlenme yaşı ile ilgili görüşlerinin dağılımı şu şekilde geçekleşmektedir.

Manavların %1,4'ü 12–14 yaş, % 20'si 15–18 yaş, % 17,1'i 22–24 yaş, % 35, 7'si 25–27 yaş, %25,7'si 28–30 yaş olarak fikir belirtmişlerdir. Bununla birlikte 19–21 yaşların ve 30 ve üzeri yaşların ideal evlenme yaşı olduğunu belirten herhangi bir katılımcı yoktur.

Bu veriler ışığında Manav katılımcıların büyük çoğunluğu erkekler için ideal olan evlenme yaşını 25–27 veya 28–30 olarak belirtmişlerdir. Aynı zaman da yine erkekler için ideal evlenme yaşını 15–18 ve 22–24 olarak belirtenlerin oranı birbirine oldukça yakın olmakla birlikte oranları da oldukça yüksektir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin erkekler için ideal evlenme yaşı ile ilgili görüşlerinin dağılımı da şu şekilde gerçekleşmektedir.

Çerkezlerin % 4,2'si 19–21 yaşlarının, % 24,2'si 22–24 yaşlarının, % 27,1'i 25–27 yaşlarını, % 41,4'ü 28–30 yaşlarını, % 3,1' i 30 ve üzeri yaşları erkekler için ideal evlenme yaşı olduğu yönünde fikir belirtmişlerdir. Bununla birlikte 12–14 yaşlarını ve 15–18 yaşlarını ideal evlenme yaşı olarak belirten herhangi bir Çerkez katılımcı bulunmamaktadır.

Bu sonuçlardan yola çıkarak Çerkezlerin büyük çoğunluğu erkekler için ideal evlenme yaşının 28-30'lu yaşlar olarak belirtmektedir. Bunun yanı sıra 22–24 ve 25-27'li yaşların da erkeklerin evlilik yaşı olarak ideal olduğunu söyleyenlerin oranı da oldukça yüksektir. 19–21 yaşlarının ve 30 ve üzeri yaşların erkekler için ideal evlenme yaşı olduğunu belirtenlerin oranı ise düşüktür.

Manavların ve Çerkezlerin erkekler için ideal evlenme yaşının ne olduğu hakkındaki görüşlerine bakıldığında her iki alt kültüre mensup katılımcıların cevaplarının 22–24, 25–27 ve 28–30 yaşları arasında yoğunlaştığını görmek mümkündür. Ancak bu yoğunlaşmada Çerkezlerin daha ileriki yaşlarda yoğunlaştıkları, Manavların ise daha küçük yaşlarda yoğunlaştıklarını da belirtmek gerekir. Çerkezlerde ileri yaşlarda evlenmenin yaygın olmasının bu sonucu ortaya çıkaran temel sebep olduğu düşünülmektedir. Bunun sebepleri de yine araştırmanın üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Tablo 16: Kızlarda İdeal Evlenme Yaşına İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
12–14 Yaşlar	12	17,1	-	-
15–18 Yaşlar	1	1,4	5	7,1
19–21 Yaşlar	14	20	20	28,5
22–24 Yaşlar	28	40	32	45,7
25–27 Yaşlar	15	21,4	7	10
27–30 Yaşlar	-	-	4	5,7
30 ve Üzeri Yaşlar	-	-	2	3
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştıranın örneklem grubunu oluşturan Manavların, kızlar için ideal evlenme yaşı konusundaki görüşleri şu şekildedir.

Manavların % 17,1'i 12–14 yaşlarının, % 1,4'ü 15–18 yaşlarının, % 20'si 19–21 yaşlarının, % 40'ı 22–24 yaşlarının, % 21,7'si de 25–27 yaşlarının kızların evlenmesi için ideal yaşlar olduğunu belirtmişlerdir.

27–30 yaşlarının ve 30 ve üzeri yaşların kızların evlenmesinde ideal yaşlar olduğunu belirten Manav katılımcı bulunmamaktadır. Bu sonuçlardan hareketle, örneklem grubunu oluşturan Manavların büyük kısmı kızlar için ideal yaşın 22–24 yaşlar olduğunu düşünmektedir demek mümkündür. Bu sonucun yanı sıra 25–27 yaşların ve 19–21 yaşlarının da kızların evlenmesinde ideal yaşlar olduğunu belirtenlerin oranı da oldukça fazladır. Bu sonuçlarda dikkat çeken diğer bir nokta da 12–14 yaşlarının kızların evlenmesinde ideal yaşlar olduğunu belirtenlerin oranının % 17,1 gibi oldukça yüksek bir oranda çıkmasıdır.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin kızlar için ideal evlenme yaşı ile ilgili görüşlerinin dağılımı da şu şekilde gerçekleşmektedir.

Çerkezlerin % 7,1'i 15–18 yaşlarının, % 28,5'i 19–21 yaşlarının, % 45,7'si 22–24 yaşlarının, % 10'u 25–27 yaşlarının, % 5,7'si 27–30 yaşlarının, % 3'ü 30 ve üzeri yaşların kızların evlenmesinde ideal yaşlar olduğunu ifade etmişlerdir. 12–14 yaşlarının kızlar için ideal evlenme yaşı olduğunu belirten Çerkez katılımcı bulunmamaktadır.

Bu veriler öz önüne alındığında örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin, büyük oranla 22–24 yaşlarını kızların evlenmesinde ideal yaşlar olarak görmektedirler. Bunun yanı sıra 19–21 yaşlarının ve 25–27 yaşlarının da ideal yaş olduğunu düşünenlerin oranları da birbirlerine oldukça yakın ve oranları da oldukça yüksektir. Çerkez katılımcılardan bazıları oranları oldukça düşük de olsa kızlar için ideal evlenme yaşının, 30 ve üzeri yaşlar olduğunu belirtmiştir. Bu düşünce son yıllar da oldukça azalmakla birlikte Çerkezlerde oldukça yaygın bir düşüncedir. Genel itibariyle Çerkezler, hem erkeklerin hem de kızların belirli yaşa gelip olgunlaştıktan sonra evlilik kurmalarının daha uygun olacağı kanaatindedirler.

Kızlarda ideal evlilik yaşının ne olması gerektiği konusunda her iki alt kültüre mensup katılımcıların benzer düşünceleri paylaştığı görülmektedir. Çünkü verilere bakıldığında, her iki alt kültüre mensup katılımcıların büyük oranı kızlarda ideal evlenme yaşının 22–24, 19–21 ve 25–27 yaşlarının ideal yaşlar olduğu yönünde fikir belirtmiştir.

Bununla birlikte Manav katılımcıların bir kısmı 12–14 yaşlarını ideal evlenme yaşı olarak belirtirken. Çerkezlerde bu yaşın ideal yaş olduğunu belirten katılımcı bulunmamaktadır. Ayrıca Çerkezlerden ideal evlenme yaşının 30 ve üzeri yaşlar olduğunu belirten katılımcılar olmasına karşın, Manav katılımcılar içinde bu yaşın kızların evlenme yaşı olarak ideal bir yaş olduğunu düşünen yoktur.

Tablo 17: Evlilikte İdeal Çocuk Sayısına İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
1	8	11,4	1	1,4
2	51	72,9	57	81,4
3	10	14,3	4	5,7
4 ve üzeri	1	1,4	8	11,5
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %11,4'ü evlilikteki ideal çocuk sayısının 1, % 72,9'u 2, %14,3'ü 3 ve % 1,4'ü 4 ve üzeri olduğunu düşünmektedir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %1,4'ü evlilikteki ideal çocuk sayısının 1, %81,4'ü 2, % 5,7'si 3, % 11,5'i 4 ve üzeri olduğunu düşünmektedir.

Manav ve Çerkez katılımcıların cevaplarının oranlarına bakıldığında, her iki alt kültüre mensup katılımcıların büyük bölümünün benzer düşüncede olduklarını söylemek mümkün olacaktır. Çünkü hem Manav katılımcıların hem de Çerkez katılımcıların büyük kısmı evlilikteki ideal çocuk sayısının iki olduğunu düşünmektedir.

Bunun yanı sıra Manavlarda ideal çocuk sayısına dair en düşük oran 4 çocuk ve üzeri seçeneği iken, Çerkezler de bu durum biraz daha farklıdır. Çünkü Çerkez katılımcıları %11,5'i ikinci yüksek oranla 4 ve üzerini evlilikteki ideal çocuk sayısı olarak belirtmiştir. Ayrıca Çerkezlerde ideal çocuk sayısına dair en düşü oran 1 çocuk seçeneğinin oranıyken, Manavlarda bu seçeneğin oranı %11,4 ile oranlar arasında üçüncü sıradadır.

Bu oranların birbirinde farklı çıkması, Manav ve Çerkez katılımcıların büyük çoğunluğunun ortak düşüncesinin evlilikteki ideal çocuk sayısını 2 olarak belirttiği verisinin önüne geçmemelidir.
Her iki alt kültüre mensup katılımcıların büyük çoğunluğu evlilikteki ideal eş sayısının 2 olduğunu düşünmektedir.

Tablo 18: Evlenirken Gerçekleştirilen Törenlere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Sadece Resmi Nikâh	6	8,6	-	-
Sadece Dini Nikâh	-	-	-	-
Hem Resmi Nikâh Hem Dini Nikâh	16	22,9	4	5,8
Geleneklere Uygun Düğün, Resmi ve Dini Nikâh	48	68,6	66	94,2
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavlara ve Çerkezlere içinde yaşadıkları toplulukta, evlenirken gerçekleştirilen törenlerin neler olduğuyla ilgili yöneltilen sorudan elde edilen veriler aşağıda belirtilmektedir.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların, %8,6'sı evlenirken sadece resmi nikâh yapıldığını, % 22,9'u hem resmi hem dini nikâh yapıldığın,% 68,6'si da geleneklere uygun düğünün, resmi nikâhın ve dini nikâhın hepsinin birden yapıldığını belirtmişlerdir. Sadece dini nikâh yapıldığını belirten herhangi bir katılımcı bulunmamaktadır.

Bu verilerden hareketle, Manavlar da hem geleneklere uygun düğünlerin, hem dini hem de resmi nikâhın bir arada yapılmasının oldukça yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Sadece resmi nikâh yaparak evlenen veya hem resmi hem dini nikâh yaparak evlenen kişiler olmasına rağmen bu kişilerin oranı oldukça düşüktür.

Oldukça yaygın olan geleneklere uygun düğünlerin yapılmama nedenlerinin en başında özellikle eğitim amacıyla evinden ayrılan ve gittiği yerlerde yaşayan kişilerle evlenmeye karar veren kişilerin, aileleri arasındaki fiziksel uzaklık, kültür farkı vb. sebeplerle bu düğünleri yapmak istemeyişi gelmektedir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise %5,8'i hem dini nikâh hem resmi nikâh yapıldığını, %94,2'si geleneklere uygun düğün, resmi nikâh ve dini nikâh olmak üzere hepsinin bir arada yapıldığı belirtmişlerdir.
Sadece resmi nikâh veya sadece dini nikâh seçeneğini işaretleyen katılımcı bulunmamaktadır.

Bu sonuçlardan ola çıkarak Çerkezlerin tamamına yakın oranının geleneklere uygun düğünle birlikte, hem dini hem resmi nikâhın yapıldığını belirttiğini söylemek mümkündür. Çerkezlerin evlenirken, gelenek göreneklerine sıkı bir şekilde bağlı olmalarının neticesinde, geleneklere uygun düğünleri tercih ettiğini, inançları dolayısıyla dini nikâhı kıydıklarını ve içinde yaşadıkları toplumun kanuni sorumluluklarını yerine getirdiklerini bu sayede görmek mümkündür. Çerkezlerde dini ve resmi nikâh yapılmasıyla evlenenler tıpkı Manavlarda olduğu gibi özellikle eğitim veya ailenin onaylamadığı evliliklerde görülen bir durumdur.

Tüm bu veriler göz önüne alındığında, hem Manavların hem Çerkezlerin Gelenek göreneklerine uygun düğünler yapılması konusunda hassas davrandıklarını, inançları doğrultusunda dini nikâh kıydıklarını ve içinde yaşadıkları toplumun yasaları gereği evliliklerini resmi nikâhla beyan ettikleri sonucuna varmak mümkündür.

Tablo 19: Düğünlerin Yapılış Şekillerine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Kadın Erkek Karışık	46	65,7	50	71,4
Kadın Erkek Ayrı	24	34,3	20	28,6
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Örneklem grubunu oluşturan Manavların %65,7'si düğünlerin kadın erkek karışık olarak yapıldığını, % 34,3'ü düğünlerin kadın erkek ayrı olarak yapıldığını belirtmişlerdir.

Bu soruda birbirinden farklı cevaplar verilmesinin sebebi önceli olarak anket uygulamasının yapıldığı yerlerin Manisa, Bursa ve İzmit olarak çeşitlenmesidir. Belirtilen bu şehirlerde yaşayan insanların hayata bakışlarında farklılık olması da oldukça doğaldır. Buna bağlı olarak da aynı alt kültüre mensup ancak farklı coğrafyalarda yaşayan bireylerin faklı düşünmesi ve yaşaması da son derece doğaldır. Bundan dolayı da anket uygulamasını cevaplayan Manav katılımcıların verdikleri cevaplar çeşitlenmiştir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise %71,4'ü düğünlerin kadın erkek karışık olarak yapıldığını, % 28,6'sı da düğünlerin kadın erkek ayrı olarak yapıldığını belirtmişleridir.

Çerkez düğünlerinde, Çerkezler has oyunların vazgeçilmez olması ve bu oyunların kadın erkek birlikte oynanıyor olasına karşın, kadınların ve erkeklerin düğünlerde ayrı eğlenmesi sonucunun çıkması manidardır.

Bu katılımcıların birçoğunun kadınlarla erkeklerin ayrı eğlenmeleri gerektiğini düşünerek düğünlerini bu şekilde gerçekleştirdikleri veya evlendikleri kişinin Çerkez olmamasından dolayı, evlendiği kişinin geleneklerine göre düğün yapılmış olmasını göz önüne aldığı gözlemlenmiştir.

Hem Manavların hem Çerkezlerin düğünlerinde kadınların ve erkeklerin birlikte eğlenmesi yaygın olan uygulamadır. Bununla birlikte hem Çerkezlerde hem Manavlarda ferdi tercihlerden dolayı kadın erkek ayrı yapılan düğünlere de rastlanmaktadır.

Tablo 20: Geleneklere Uygun Şekilde Yapılan Düğünlerdeki Adetlerin Uygulanmasına İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Adetlerin tamamı aynen uygulanmalı.	5	7,1	10	14,2
Adetlerden günümüz şartlarına uygun olanlar uygulanmalı.	39	55,7	33	47,1
Adetler günümüz şartlarına göre yeniden uyarlanarak uygulanmalı.	21	30	27	38,5
Adetlerden hiçbiri uygulanmamalı.	5	7,1	-	-
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %7,1'i düğünlerdeki kendilerine has adetlerin tamamının aynen uygulanması gerektiğini, % 55,7'si bu adetlerden günümüze uygun olanlarının uygulanması gerektiğini, % 30'u adetlerin günümüz şartlarına göre yeniden uyarlanarak uygulanması gerektiğini, % 7,1'i de bu adetlerin uygulanmaması gerektiğini belirtmiştir.

Bu sonuçlara göre Manavların büyük çoğunluğunun düğünlerdeki adetlerin tamamının uygulanması gerektiği konusunda katı bir tutumu yoktur. Tam tersine Manavların büyük çoğunluğu düğünlerdeki adetlerden sadece günümüz koşullarına uygun olanlarının uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Bununla birlikte bu adetlerin günümüz şartlarına uyarlanarak uygulanması gerektiğini düşünenlerin oranı da oldukça yüksektir. Düğünlerde Manavlara has adetlerin tamamının uygulanması gerektiğini düşünenlerle bu adetlerden hiçbirinin uygulanmaması gerektiğini düşünenlerin oranı da birbiriyle aynı ve 7,1'dir.

Düğünlerdeki adetlerin tamamı aynen uygulanmalı diyenler, bu adetlerin kendilerini yansıttığını ve bunların eksiksiz bir şeklide aynen uygulanmasının, gelecek kuşakların kökenlerini bilmeleri ve geleneklerini devam ettirmelerini sağlayacağını düşünmektedirler.

Bu adetlerin hiç birinin uygulanmaması gerektiği yönünde fikir beyan edenler ise bu adetlerin herhangi bir amaç taşımadığını ve bundan dolayı da gereksiz olduğunu düşünmektedirler.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise %14,2'si düğünlerde ki adetlerin tamamının aynen uygulanması gerektiğini, %47,1'i bu adetlerden günümüz şartlarına uygun olanlarının uygulanması gerektiğini, %38,5'i ise bu adetlerin günümüz şartlarına uyarlanarak uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Düğünlerdeki adetlerin hiçbirinin uygulanmaması gerektiğini düşünen Çerkez katılımcı bulunmamaktadır.

Çerkezlerin büyük bölümü düğünlerdeki adetlerin günümüz şartlarına uygun olanlarının uygulanması gerektiğini veya bu adetlerin günümüz koşullarına göre yeniden uyarlanarak uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Bunların sebebi olarak da adetlerin oldukça ağır, ayrıntılı ve zahmetli olması gösterilmektedir.

Adetlerin kimi zaman düğünlerin asıl amacı olan eğlence ve kutlamanın önüne geçerek, insanların birbirlerine kırılmalarına yol açabildiğini vurgulamaktadırlar. Bundan dolayı da adetlerden günümüz şartlarına uygun olanlarının, tarafları sıkıntıya sokmayacak, düğünlerin asıl amacının önüne geçmeyecek olanlarının uygulanması veya adetlerin bu kriterlere göre yeniden yorumlanarak uygulanması gerektiğini düşünmektedirler.

Bununla birlikte Çerkezlerde % 14,2 gibi yüksek sayılabilecek bir oranla düğündeki adetlerin tamamının aynen uygulanması gerektiğini belirten katılımcılar da yer almaktadır. Bu Katılımcılar da adetlerin Çerkezlerin kimliğinin bir parçası olduğunu ve bu kimliğin korunup yaşatılması için de bu adetlerin hassasiyetle uygulanması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

Çerkez katılımcılardan hiç biri adetlerin uygulanmaması yönünde fikir beyan etmemiştir. Bunun sebebinin, her ne kadar zamanın koşullarıyla adetlerin uygulanması konusunda farklı görüşler ortaya çıksa da Çerkezlerin kendilerine has düğün adetlerini koruma ve yaşatma isteği olduğu düşünülmektedir.

Düğünlerdeki adetlerin uygulanması konusunda Manavların ve Çerkezlerin ortak kanaatte olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar her iki alt kültürde de adetlerin aynen uygulanması gerektiği yönünde düşünce beyan eden katılımcılar olsa da hem Manavlarda hem Çerkezlerde yaygın kanaat düğünlerdeki adetlerin günümüz koşullarına uygun olanlarının uygulanması veya bu adetlerin günümüz koşullarına göre yeniden uyarlanarak uygulanması yönündedir.

Tablo 21: Akraba Evliliğine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Kesinlikle yapılmamalı	35	50	55	78,5
Engel yok ama yapılmamalı	21	30	10	14,2
Taraflar istiyorsa yapılmalı	14	20	5	7,3
Kesinlikle yapılmalıdır.	-	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubuna akraba evliliği ile ilgili görüşleri sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplardan elde edilen veriler ise şu şekildedir. Araştırmaya katılan Manavların % 50'si akraba evliliğinin kesinlikle yapılmaması gerektiği, % 30'u yapılmasında herhangi bir mahsur görmemesine karşın yapılmamasının daha iyi olacağı, % 20'si eğer taraflar istiyorsa akraba evliliğinin yapılabileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Bununla birlikte akraba evliliğinin kesinlikle yapılması gerektiğini düşünün herhangi bir Manav katılımcı bulunmamaktadır.

Bu verilerden hareketle Örneklem grubunu oluşturan Manavların akraba evliliğine sıcak bakmadıklarını hatta büyük çoğunluğunun bu evliliklere karşı olduğu söylenebilir. Araştırma sırasında görüşülen Manavlarda akraba evliliğinin hoş karşılanmamasının ve bu evlilik şeklinin aileler tarafından onaylanmamasının yaygın bir kanaat olduğuna dikkat edilmiştir.

Araştırmanın örnekle grubunu oluşturan Çerkezlerin ise % 78,5'i akraba evliliğinin kesinlikle yapılmaması gerektiğini,% 14,2'si herhangi bir engel olmadığını ancak akraba evliliği yapılmaması gerektiğini, % 7,3'ü eğer taraflara istiyorsa akraba evliliği yapılabileceğini düşünmektedir. Akraba evliliğinin kesinlikle yapılması gerektiğini düşünen Çerkez katılımcı bulunmamaktadır.

Bu sonuçlara göre Çerkezlerin büyük çoğunluğunun akraba evliliğe karşı olduğunu akraba evliliği yapılmaması gerektiğini düşünmektedirler. Araştırma sırasında Çerkezlerin sosyo-kültürel yaşamlarına dair elde edilen bilgilerde de Çerkezlerin akraba evliliğine karşı oldukları ve bu evlilik şeklinin neredeyse hiç gerçekleşmediğine dair tespitler yer almaktadır. Çerkezlerin akrabalarını kendi ailelerinin bir parçası olarak değerlendirmesinin böyle bir sonucu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Çerkezlerde akrabalık ilişkileri oldukça yaygındır ve akrabalar arası iletişim oldukça kuvvetlidir. Bundan dolayı da akraba çocukları aynı ortamları paylaşarak ve birbirleriyle kardeş oldukları fikri aşılanarak yetiştirilmektedir. Bunun sonucu olarak da akraba evlikleri hoş karşılanmaz ve tasvip edilmez.

Her iki alt kültürün akraba evliliğine bakışı arasında büyük benzerlik mevcuttur. Her iki alt kültüre mensup katılımcıların verdikleri cevaplarda akraba evliliğinin kesinlikle yapılmaması gerektiğini düşünenlerin oranı en yüksek orandır.

Bunun yanı sıra akraba evliliği yapılmamamsı gerektiğine inanan ancak bu evlilik şeklinin önünde herhangi bir engel olmadığı belirtenlerin oranı daha düşük bir orandır. Tarafların istemsi halinde akraba evliliği yapılması gerektiğini düşünenlerin oranı da yine oldukça düşüktür. Her iki alt kültür mensubu katılımcılardan hiç biri akraba evliliğinin kesinlikle yapılması gerektiğini düşünmemektedirler. Manav ve Çerkez katılımcılar akraba evliliği konusunda benzer düşüncededirler.

Bu konuda ki düşünlerini ortaya koyan oranlar da birbiriyle paraleldir. Ancak Çerkez katılımcılardan akraba evliğine karşı çıkanlarının oranının çok yüksek olması dolayısıyla Çerkezlerin akraba evliliğinin yapılmaması konusunda daha sert bir tutum içinde oldukları da söylenebilir.

4. 2. 3. Anadil, İnanç ve Günlük Yaşama İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Tablo 22: Konuşulan Ana Dile İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Türkçe/Çerkezce	38	53,5	Türkçe	70	100
Türkçe	22	30,9	-	-	-
Çerkezce	10	14	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların tamamı anadillerinin Türkçe olduğunu belirtmiştir. Manav sözcüğünün anlamlarından bir tanesinin de Türkçe'den başka dil bilmeyen topluluk (Türkdoğan, 1996) olduğu göz önüne alındığında bu son derece doğal bir sonuçtur.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %53'ü ana dillerini Türkçe ve Çerkezce olarak belirtmişlerdir.Bu sonuçta, ana yurtlarından sürülüp faklı coğrafyaya göç eden Çerkez topluluğunun yaşamlarını kolaylaştırmak adına yerleştikleri ülkenin dilini öğrenek zorunda olmaları hem de kendi dillerini yaşatma kaygılarının temel etken olduğu belirtilmelidir.

Bunun yanı sıra %30,9'luk bir oranın anadilini Türkçe olarak belirtmesi ve %14lük bir grubun da anadilini Çerkezce olarak belirtmesi dikkat çekicidir. İnsanların göç ettikleri ülkenin dilini kendi ana dili olarak benimsemesi, bu insanların kendilerini o topluma ait gördüklerinin kanıtıdır. Bununla birlikte anayurtlarından göç etmelerinin üzerinden uzun bir zaman geçmesine karşın ana dilini Çerkezce olarak belirten katılımcıların ise kendi kültürlerini devam ettirmede ve yaşatmada ne denli kararlı olduklarının göstergesidir.

Tablo 23: Ana Dil Dışında Konuşulan Dillere İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Çerkezce/ İngilizce	12	16,9	Dil Bilmiyor	27	38
Türkçe	9	12,6	İngilizce	34	47,8
İngilizce/ Fransızca	5	7	İngilizce/ Arnavutça/ Boşnakça	1	1,4
Rusça	1	1,4	İngilizce / Almanca	1	1,4
İngilizce	30	42,2	İngilizce/ Fransızca	3	4,2
Dil Bilmiyor	13	18,3	İngilizce / Arapça	3	4,2
			Kürtçe	1	1,4
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Her iki alt kültüre mensup katılımcıların büyük çoğunluğu en az iki dil bilmektedirler. Bunun en önemli sebebinin örneklem grubunun eğitim seviyesinin yüksek olmasıdır.

Bununla birlikte üç dil bilen katılımcılar da bulunmaktadır. Bunun en önemli sebebi de yine eğitim seviyesi ve farklı alt kültürlerle iç içe olma ve etnik köken faklılığıdır.

Tablo 24: Ana Dil Dışındaki Dili/ Dilleri Kullanma Seviyesine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Sadece anlama.	19	46,3	29	41,4
Anlayıp, konuşma.	9	22	37	52,8
Anlayıp, konuşup, okuyup, yazma.	13	31,7	4	5,8
Toplam	**41**	**100**	**70**	**100**

Örneklem grubunu oluşturan Manavlardan ana dili dışında başka dil bilenlerin bu dilleri kullanma seviyeleri şu şekildedir. %46,3'ü bu dili/ dilleri sadece anlıyor, %22'si bu dili/ dilleri anlıyor ve konuşabiliyor, % 31,7'si bu dili/ dilleri anlıyor, konuşuyor, okuyup, yazıyor.

Bu verilerden hareketle Manavların büyük çoğunluğu ana dileri dışında bildikleri dili/ dilleri sadece anlıyor. Buna karşın Manav katılımcıların en yüksek oran olmamakla birlikte büyük oranı ana dilleri dışında bildikleri dili/ dilleri okuyor, yazıyor, konuşuyor ve anlıyor. Diğer iki orana göre düşük bir oranla Manav katılımcıların % 22'si ana dili dışında bildikleri dili/ dilleri anlıyor ve konuşabiliyor.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ana dilleri dışında bildikleri dili/dilleri kullanma oranlarının dağılımı ise şöyledir. Çerkez katılımcıların % 41,4'ü bu dili/dilleri sadece anlıyor, %52,8'i bu dili/ dilleri anlayıp, konuşabiliyor, % 5,8'i bu dili/dilleri anlayıp, konuşup, okuyup, yazıyor.

Bu sonuçlardan yola çıkarak Çerkez katılımcıların verdiği cevaplarda en yüksek oran ana dil dışında bilinen dil/dilerin anlayıp, konuşulduğu sonucuna

aittir. Bu dili/dilleri sadece anlayanların oranı da olukça yüksek olmasına karşın, bu dili/dilleri anlayıp konuşanlara göre daha düşüktür. Çerkez katılımcıların verdiği cevaplar ışığında ana dil dışında bilinen dil/dilleri anlayıp, konuşup, okuyup, yazanların oranın en düşük oran olduğu görülmektedir.

Her iki alt kültüre mensup katılımcıların belirttiği bilgilerle ortaya çıkan oranlarda farklılık ortaya çıkmaktadır.

Ana dil dışındaki dili/ dilleri kullanma seviyesinde Manavlardaki en yüksek oran sadece anlamaya aitken, Çerkezlerde en yüksek oran anlama ve konuşmaya aittir. Yine Manavlardaki en düşük oran anlayıp konuşmaya aitken, Çerkezlerde en düşük oran anlayıp, konuşup, okuyup, yazmaya aittir.

Tablo 25: Ana Dil Dışındaki Dilin/ Dillerin Öğrenildiği Yerlere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Ailede	10	24,3	45	64,2
Okulda	29	70,7	21	30
Dil Kursunda	1	2,5	1	1,4
Kendi Kendime	1	2,5	3	4,4
Toplam	**41**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların % 24,3'ü ana dili dışında bildikleri dili/dilleri ailelerinde öğrendiklerini, %70,7'si okulda öğrendiklerini, %2,5'i dil kursunda öğrendiklerini, %2,5'i de bu dili/dilleri kendi kendilerine öğrendiklerini belirtmiştir.

Bu verilerden yola çıkarak örneklem grubu oluşturan Manavların büyük çoğunluğunun ana dilleri dışında bildikleri dili/dilleri okulda öğrendikleri belirtilebilir. Bu dili/dilleri ailelerinde öğrenenlerin oranı da yüksek bir orandır. Bununla birlikte ana dilleri dışındaki dili/dilleri kendi kendine ve dil kurslarında öğrenenlerin oranı oldukça düşüktür.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise %64,2si ana dilleri dışında bildikleri dili/dilleri ailelerinde öğrendiğini,%30'u okulda öğrendiğini,%1,'ü dil kursunda öğrendiğini, %4,4'ü kendi kendine öğrendiğin belirtmiştir.

Bu verilere göre Çerkezlerin ana dilleri dışında bildikleri dili/dilleri çoğunlukla aile ortamında öğrendikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun sebeplerinin başında ana dili dışında bildiği dili/dilleri Çerkezce olarak belirten Çerkez katılımcıların oranının %16,9 olması gelmektedir. Çerkezlerin büyük çoğunluğu ana dillerini Türkçe olarak görmektedirler buna karşın Çerkezlerin büyük çoğunluğu Çerkezce'yi de bilmektedirler. Bu dili öğrene yerleri de sonuçta da ortaya konduğu gibi aile ortamıdır. Çerkezler Çerkezce'nin yaşatılması konusunda oldukça hassas davranmakta ve aile ortamında çocuklarına bu dili öğretmeye gayret göstermektedirler.

Manav katılımcıların ve Çerkez katılımcıların ana dilleri dışında öğrendikleri dili/dilleri öğrendikleri yerler birbirinden farklılık göstermektedir. Manavların büyük çoğunluğu öğrendikleri diğer dilleri kulda öğrenirken, Çerkezlerin büyük çoğunluğu bu dili/dileri aile içinde öğrenmektedir. Bunun sebebi ise Manavların ana dilleri dışındaki dillerin çoğunlukla İngilizce, Fransızca, Almanca gibi okullarda resmi öğretin programları olan dillerdir buna karşılık Çerkezce için böyle bir durum söz konusu değildir. Ancak son yıllarda yapılan kanun değişiklikleriyle dil kursları aracılığı ile de Çerkezce'nin öğretimi için uygun ortamlar oluşmaya başlamıştır.

Tablo 26: İnanca İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
İslamiyet	70	100	70	100
Hrıstiyanlık	-	-	-	-
Musevilik	-	-	-	-
İnancım yok(Ateist)	-	-	-	-
Diğer	-	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manav ve Çerkez katılımcıların tamamı inançlarını İslamiyet olarak belirtmişleridir.

Her iki alt kültürün tarihsel süreçleri göz önüne alındığında, her iki alt kültür mensupları İslamiyet sonrasında herhangi bir inancı benimsemedikleri de ortaya çıkmaktadır.

Tablo 27: İnanç Seçimine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Ailemden dolayı seçtim	61	87,1	61	87,1
Başkalarının anlatımıyla seçtim	5	7,1	-	-
Kendim Seçtim	4	5,8	9	12,9
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunun sahip oldukları inançlarını, hangi yolla seçtiklerini tespit etmek amacıyla yöneltilen soruya verilen cevapların dağılımı şu şekilde gerçekleşmiştir.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların %87,1'i inancını ailesi dolayısıyla seçtiğini,% 7,1'i başkalarının anlatımıyla seçtiğini, % 5,8'i de inancını kendi kendine seçtiğini belirtmiştir.

Bu verilerden hareketle Manav katılımcıların inanç seçiminde ailenin mutlak bir etkisinden söz etmek mümkündür. Örneklem grubunu oluşturan Manavların büyük oranı ailesinin sahip olduğu inancı benimsemiş ve bu inançla yaşamına devam etmektedir.

Bunun yanı sıra başkalarının anlatımıyla seçtim seçeneğini genel itibariyle İslam dini konusunda daha fazla bilgilenmesinde yarımcı olan kişiler düşünülerek seçildiği katılımcılarla yapılan görüşmelerde tespit edilmiştir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise % 87,1'i inancını ailesi dolayısıyla seçtiğini, %12,9'u da inancını kendisinin seçtiğini belirtmiştir. Çerkez katılımcılardan İnancını başkalarının anlatımıyla seçen bulunmamaktadır.

Bu sonuçlarda Manav ve Çerkez katılımcıların büyük çoğunluğunun, aynı oranlarla ailesi dolayısıyla inancını seçtiği görülmektedir. Çerkez katılımcılarda inanç seçiminde başkalarının anlatımının etkin olduğunu belirten katılımcı bulunmazken Manavlarda bu şekilde inancını seçenlerin oranı ikinci yüksek orandır.Buna karşılık Çerkezlerde İnancımı kendim seçtim diyenlerin oranı Manavlarda bu cevabı veren katılımcıların oranından daha fazladır.

Tablo 28: Alt Kültürlere Özgü Yemeklere İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Şipsi/Pishalve (Hambal)/ Haluj(Çef)	56	78,8	Hoşmerim	29	40,8
Şipsi/Pishalve (Hambal)/ Çerkez Tavuğu	8	11,2	Hoşmerim/ Keşkek/sura	21	29,5
Pishalve (Hambal)/ Velibak	6	8,4	Ekmek Aşı	13	18,3
	-	-	Sura/ Topalak	4	5,6
	-	-	Yok	3	4,2
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**70**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavlar ve Çerkezler kendi kültürlerine özgü yemekleri belirtmişlerdir. Bu yemeklerin fotoğraflarına Ekler bölümünde yer verilmiştir.

Tablo 29: Alt Kültürlere Özgü yemeklerin Yenildiği Zamanlara İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Düğünlerde	46	65,7	9	12,8
Cenazelerde	-	-	1	1,4
Misafirler Geldiğinde	3	4,3	9	12,8
Her zaman	21	30	51	73
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %65,7'si kendilerine özgü yemeklerin düğünlerde yapılıp yenildiğini, %30'u her zaman yenildiğini, %4,3'ü de misafir geldiğinde yenildiğini belirtmiştir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %12,8'i kendilerine özgü yemeklerin düğünlerde yapılıp yenildiğini, %73'ü her zaman yenildiğini, %12,8'i misafir geldiğinde, %1,4'ü de cenazelerde yenildiğini belirtmiştir.

Tablo 30: Alt Kültürlere Özgü Giysilere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar			**Çerkezler**	
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Ferace	22	30,9	Geleneksel Kafkas Kıyafeti (Çerkezka)	45	65,1
Feraca /Kıvrak	9	12,6	Kalpak	20	25,3
Yok	39	54,9	Kalpak/Palto	5	7
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavlar ve Çerkezler kendi kültürlerine özgü giysileri belirtmişlerdir. Bu giysiler fotoğraflarıyla birlikte ekler bölümünde yer alacaklardır.

Tablo 31: Alt kültürlere Özgü Giysilerin Giyildiği Zamanlara İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Düğünlerde	23	32,9	49	70
Cenazelerde	3	4,3	3	4,2
Misafir geldiğinde	-	-	4	5,7
Her Zaman	44	62,9	14	20,1
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %32,9'u kendilerine özgü giysilerin düğünlerde giyildiğini %62,9'u her zaman giyildiğini, %4,3'ü cenazelerde giyildiğini belirtmiştir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %70'i kendilerine özgü giysilerin düğünlerde giyildiğini %20,1'i her zaman giyildiğini, %4,2'si cenazelerde giyildiğini, %5,7'si de misafir geldiğinde giyildiğini belirtmiştir.

Tablo 32: Alt Kültürlere Özgü Boş Zaman Alışkanlıklarına İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Kafkas Derneğine Gitmek	28	39,4	Kahvehaneye Gitmek	13	18,3
Çerkezce Öğrenmek	8	11,2	Yok	46	64,7
Mızıka Çalmak/Mızıka Çalmayı Öğrenmek	2	2,8	Ev Ziyaretleri	8	11,2
Yok	32	45	Kişisel Hobiler	3	4,2
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %64,7'si herhangi bir boş zaman alışkanlığı bulunmadığını belirtmiştir. Yine Manav katılımcıların %18,3'ü boş zaman alışkanlığı olarak kahvehaneye gittiğini, %11,2'si ev ziyaretleri yaptığını, %4, 2'si de kişisel hobileri olduğunu belirtmişlerdir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %39, 4'ü Kafkas derneklerine gitmeyi, %11,2'si Çerkezce öğrenmeyi, %2,8'i mızıka çalmayı öğrenmeyi boş zaman alışkanlığı olarak belirtmişlerdir. Herhangi bir boş zaman alışkanlığı olmadığını belirten Çerkezlerin oranıysa%45'tir.

Bu sonuçlarda her iki alt kültür mensuplarının büyük çoğunluğunun herhangi bir boş zaman alışkanlığı olmadığı görülmektedir. Ancak Çerkez katılımcılarda boş zaman alışkanlığı olduğunu belirten katılımcıların, Kafkas derneklerine gitmeyi, Çerkezce öğrenmeyi ve Çerkezlerin geleneksel çalgısı mızıka çalmayı belirtmeleri bu alt kültür mensubu katılımcıların sahip oldukları özellikleri koruma ve yaşatmadaki gayretlerinin göstergesidir.

Tablo 33: Misafirlere İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Önem verilip titizlikle ilgilenilmesi gereken kişiler	53	75,7	47	67,1
İnancımız Gereği Hürmet ve İlgi Gösterilmesi Gereken Kişiler	17	24,3	23	32,9
Misafirler, özel ilgi gösterilmeyecek, sıradan kişilerdir.	-	-	-	-
Misafirler, zamanımızı harcayan, çok da önemli olmayan kişilerdir.	-	-	-	-
Misafirler, uğraşı olmayıp, zaman geçirmek için dolaşan kişilerdir.	-	-	-	-
Toplam	**100**	**100**	**70**	**100**

Örneklem grubunun misafirler konusundaki düşüncelerini belirlemek amacıyla yöneltilen sorudan elde edilen veriler şu şekildedir.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların %75,7'si misafirlerin önem verilip, titizlikle ilgilenilmesi gereken kişiler olduğunu, % 24,3'ü inancı gereği hürmet ve ilgi gösterilmesi gereken kişiler olduğunu düşünmektedir. Bu veriler ışığında Manavların misafire büyük önem verdiklerini söylemek mümkündür.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %61,7'si misafirlerin önem verilip titizlikle ilgilenilmesi gereken kişiler olduğunu, % 32,9'u misafirlerin inançları gereği hürmet ve ilgi gösterilmesi gereken kişiler olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlardan Çerkezlerin misafire büyük önem erip saygı duyduklarını söylemek mümkündür.

Her iki alt kürle mensup katılımcıların misafir konusundaki düşünceleri büyük paralellik göstermektedir. Örneklem grubunu oluşturan Manav ve Çerkez katılımcıların büyük çoğunluğu misafire önem verilmesi ve titizlikle ilgilenilmesi gerektiğini düşünmektedir. Yine misafire hürmet edilmesi ve ilgi gösterilmesi gerektiğini düşünüp bunu inancının gereği olarak yaptığını söyleyen katılımcıların oranı da yüksek bir orandır. Burada dikkat çeken noktalardan birisi Çerkezlerde misafire hürmet ve ilgi gösterilmesinin inançlarının gereği olduğunu söyleyenlerin oranının oldukça yükse olmasıdır. Örneklem grubunu oluşturan katılımcıların hiç birisi, misafirlerin zaman kaybettiren veya zaman geçirmek için dolaşan kişiler olduğunu düşünmemektedir.

Her iki alt kültüre mensup katılımcıların her ne sebeple olursa olsun misafire büyük önem verip, saygı duyduklarını söylemek mümkündür. Her iki alt kültür mensuplarının gelenek göreneklerinde misafir büyük bir öneme sahiptir ve hürmet görür. Örneklem grubunu oluşturan Manavların ve Çerkezlerin tamamının evinde misafirler için ayrılmış bir odanın olması da bunun göstergelerinden bir tanesidir.

4. 3. Manavlarda ve Çerkezlerde Egemen Kültür ve Diğer Alt kültürlerle İlişkilerine Dair Bulgu ve Yorumlar

Tablo 34: Örneklem Grubunun Kendini Tanımladığı Kimliğe İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Türk	66	94,3	12	17,1
Manav / Çerkez	-	-	13	18,5
Türkleşmiş Manav /Türkleşmiş Çerkez	4	5,7	2	2,8
Türkiyeli Manav / Türkiyeli Çerkez	-	-	43	61,6
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Örneklem grubuna kimliklerini nasıl tanımladıklarına ilişkin yöneltilen soruya ait veriler şu şekildedir.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların % 94,3'ü kendini Türk olarak, %5,7'si de kendisini Türkleşmiş Manav olarak görmektedir. Manavların büyük bölümü kendini Türk olarak tanımlamaktadır. Manavların tarihsel kökenleri de tanımı haklı çıkarmaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise % 17'si kendini Türk olarak, % 18,5'i kendini Çerkez olarak, % 2,8'i Türkleşmiş Çerkez olarak, %61,6'sı da kendini Türkiyeli Çerkez olarak tanımlamaktadır. Bu verilerden yola çıkarak örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin büyük bölümünün uzun yıllar önce Anadolu'ya göç etmiş olmaları dolayısıyla Türkiyeli olma düşüncesini benimsediklerini buna karşın Çerkez kimliğini de yaşatmaya çalıştıkları ortaya çıkmaktadır.

Bu sonucun yanı sıra hem kendini Türk tanımlayan Çerkezlerin hem de Çerkez olarak tanımlayan Çerkezlerin oranları da birbirine oldukça yakındır. Bununla birlikte kendini Türkleşmiş Çerkez olarak tanımlayanların oranı oldukça düşüktür.

Tablo 35: Alt Kültürlerin Yaşadığı Yerlerdeki Diğer Alt Kültürlere İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Kürtler	20	28,1	Yok	58	81,6
Lazlar	2	2,8	Muhacirler	7	9,8
Aleviler/Kürtler	36	50,7	Aleviler	5	7
Kürtler/Gürcüler/ Arnavutlar	9	12,6	-	-	-
Muhacirler	3	4,2	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Örneklem grubuna yöneltilen bu soruya Türkiye'deki kültürel çeşitliliği ortaya koyan cevaplar alınmıştır. Manav ve Çerkez alt kültürleri, Kürtler, Lazlar, Aleviler, Gürcüler, Arnavutlar ve Muhacirlerle iç içe yaşamlarını sürdürmektedirler.

Tablo 36: Alt Kültürlerin Yaşadığı Yerlerdeki Diğer Alt Kültürlerle Kurdukları İlişkilere Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Tanıdık/Komşu/ Arkadaş	47	66,1	Tanıdık Komşu	8	11,2
Akrabalık	13	18,3	İş Arkadaşlığı	4	5,6
Arkadaşlık	7	9,8	Yok	58	83,2
İş Arkadaşlığı	3	4,2	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Her iki alt kültüre mensup katılımcıların, birlikte yaşadıkları diğer alt kültür mensuplarıyla komşuluk, akrabalık, arkadaşlık, iş arkadaşlığı ilişkileri kurdukları belirtilmiştir.

Bu sonuçlardan hareketle, her iki alt kültürün özellikle Çerkezlerinde birlikte yaşadıkları diğer alt kültürlerle oldukça yakın ilişkiler kurduğu söylenebilir.

Çerkezler dışında, başka milliyete mensup kişilerle evlenmeye sıcak bakmayan Çerkezler için diğer alt kültürlerle akrabalık ilişkisi kurmaları manidardır.

Buna karşın başka milliyetten kişilerle evlenme konusunda olumsuz bir düşünceye sahip olmadıkları bilinen Manavlarda, diğer alt kültürlele akrabalık ilişkisi kurmadıklarının görülmesi ise şaşırtıcı bir bulgudur.

Tablo 37: Alt kültürlerin Yaşadığı Yerlerdeki Diğer Alt Kültürler Hakkındaki Düşüncelerine İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
İyi İnsanlar	36	50,7	Çok İyi İnsanlar	10	83,4
Zarasız İnsanlar.	17	23,9	Çok İyi Sevecen İnsanlar	1	8,3
Bizden Farksız/İyi İnsanlar	6	8,4	Çok İyi Dost Canlısı Güvenilir İnsanlar	1	8,3
Güvenilir Saygı Duyulacak İnsanlar	11	15,4	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**100**	**100**

Her iki alt kültür mensuplarının birlikte yaşayıp komşuluk, akrabalık, arkadaşlık, iş arkadaşlığı gibi çeşitli ilişkiler kurmaları yani ortak yaşam alanlarının çeşitliliği göz önüne alındığında diğer alt kültürler hakkındaki düşüncelerinin daha da önem kazandığı söylenebilir. Her iki alt kültür de birlikte yaşadığı diğer alt kültürlere saygı duymakta, güvenmekte ve onlar hakkında iyi duygular beslemektedirler. Bu da Türk toplumunu oluştura alt kültürlerinin uyumunun, kardeşliğinin, birbirlerini benimsemiş ve kabullenmiş olmalarının bir göstergesidir.

Tablo 38: Alt Kültürlerin Birbirlerinden İlk Defa Ne Zaman Haberdar Olduklarına İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Bu Çalışmayla	49	69	Daha önce çevreden	47	66,1
Akrabalık Dolayısıyla	11	15,4	Bu çalışmayla	9	12,6
Askerlik Dolayısıyla	3	4,2	İş arkadaşlığı Dolayısıyla	5	7
İş Dolayısıyla	4	5,6	Okul Arkadaşlığı Dolayısıyla	7	9,8
Okul Arkadaşlığı Dolayısıyla	3	4,2	Uzak akrabalık Dolayısıyla	2	2,8
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %66,1'i Çerkezleri daha önce çevrelerinden tanıdığını, %9,2'si okul arkadaşlığı dolayısıyla tanıdığını, %7'si iş arkadaşlığı dolayısıyla tanıdığını belirtmişlerdir. Çerkezlerin varlığından bu çalışmayla haberdar olanların oranı da %12,6'dır.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin ise %69'u Manavların varlığından bu çalışmayla haberdar olduğunu, %15,4'ü akrabalık, %4,2'si askerlik, %5,6'sı iş arkadaşlığı, 54,2'si de okul arkadaşlığı sayesinde tanıdıklarını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlardan hareketle Çerkezlerde çok büyük oranla olmakla birlikte, Manav ve Çerkez alt kültürlerinin birbirlerini çok fazla tanımadıkları sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablo 39: Alt kültürlerin Birbirleriyle Olan İlişkilerine Dair Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
İlişkim Yok	55	77,4	Yok	57	80,2
Akrabalık İlişkisi	11	15,4	İş Arkadaşlığı	6	8,4
Arkadaşlık	4	5,6	Okul Arkadaşlığı	5	7
	-	-	Uzak Akrabalık	2	2,8
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Her iki alt kültüre mensup katılımcıların, diğer alt kültürle herhangi bir ilişkisi olmadığını belirtenlerin oranı oldukça yüksektir. Bunun temel sebebi olarak, her iki alt kültür mensuplarının birbirlerinin varlıklarından haberdar olmama ve yaşadıkları coğrafyaların kesişim alanının çok dar olması düşünülmektedir.

Tablo 40: Alt Kültürlerin Birbirleri Hakkındaki Düşüncelere İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
İyi/ Güvenilir İnsanlar	8	53,4	İyi İnsanlar	18	78,2
Dürüst/Sıcak insanlar	6	40	İyi Temizliğe Düşkün İnsanlar	2	8,6
Yardım Sever İnsanlar	1	6,4	Güvenilir İnsanlar	1	4,6
	-	-	Güvenilir Temiz İnsanlar	2	8,6
Toplam	**15**	**100**	**Toplam**	**23**	**100**

Tablo 40' da da görüldüğü gibi birbirleriyle ilişkileri olan Manavlar ve Çerkezler birbirlerini son derece yüceltici ifadelerle tanımlamaktadırlar. Bu cevapların içinde birçok alt kültürü barındıran Türk toplumundaki toplumsal uyum ve huzurun varlığının kanıtı olduğu düşünülmektedir.

Etnik kökenleri, günlük yaşamları, alışkanlıkları vb. birçok yönleriyle birbirlerinden farklılık arz eden iki alt kültürün birbirleri için kullandıkları bu ifadeler hem her iki alt kültürün, hem de Türk toplumunun sağlam karakterini ortaya koyduğu düşünülmektedir.

4. 4. Manavlarda ve Çerkezlerde Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Eğitimin Yeri ve Önemine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Tablo 41: Gelenek Göreneklerin Günümüzdeki Geçerliliğine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Frekans	**%**	**Frekans**	**%**
Tamamı yaşanıyor.	4	5,7	3	4,2
Büyük bir kısmı yaşanıyor.	34	48,6	25	35,7
Çok az bir kısmı yaşanıyor.	32	45,7	40	57,1
Tamamı yok oldu yaşanmıyor.	-	-	2	3
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavların %5,7'si gelenek göreneklerin tamamının yaşandığını, %48,6'sı büyük bir kısmının yaşandığını, % 45,7'si gelenek göreneklerin çok azının yaşandığını belirtmiştir. Gelenek göreneklerin tamamının yok olduğunu düşünen Manava katılımcı bulunmamaktadır.

Bu veriler sonucunda Örneklem grubunu oluşturan Manavların büyük çoğunluğunun gelenek göreneklerin büyük kısmının yaşandığı sonucuna varılmaktadır. Yine gelenek göreneklerin çok az bir kısmının yaşandığını belirten Manavların oranı da oldukça yüksektir ve geleneklerin büyük bölümü yaşanıyor diyenlerin oranın olukça yakın bir orana sahiptir. Manavlarda az bir oranla da olsa gelenek göreneklerin tamamının yaşandığını düşünenler de bulunmaktadır. Bu karşın Manav katılımcılar gelenek göreneklerinin tamamının yok olduğunu düşünmemektedirler.

Manavların sahip oldukları gelenek göreneklerinin sade ve günümüz şartlarına kolay uyum sağlayabilen özellikte olmasının bu sonuçta etken olduğu düşünülmektedir. Bu özelliğinin sonucu olarak bazı gelenek görenekler değişen yaşam koşullarına uygun olmaması dolayısıyla yaşanmamaya başlamıştır. Bazıları ise bu koşullara uyum sağlayarak varlığını devam ettirmektedir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %4,2'si geleneklerin tamamının yaşandığını, %35,7'si büyük bir kısmının yaşandığını, % 57,1'i gelenek göreneklerin çok azının yaşandığını, % 3'ü de Çerkezlerin sahip olduğu gelenek göreneklerin tamamının yok olduğunu düşünmektedir.

Bu verilerden hareketle Çerkez katılımcıların gelenek göreneklerinin yaşanması konusunda olumsuz bir düşüncenin hâkim olduğunu söylenmek mümkündür. Çünkü katılımcıların %60,1'i gelenek göreneklerin ya çok azının yaşandığını ya da tamamının yok olduğunu belirtmektedir. Buna karşın katılımcıların %39,9'u gelenek göreneklerin tamamının yaşandığını veya büyük kısmının yaşandığını belirtmektedir.

Anket uygulaması sırasında gelenek göreneklerin tamamı yok oldu diyen katılımcıların, her ne kadar bazıları uygulansa da bazı temel geleneklerin yaşanmasından dolayı uygulananları da önemsemediklerinden bu cevabı verdikleri görülmüştür.
Örneğin düğünlerde sadece Çerkez mızıkası çalınması gerektiğini düşünen katılımcı, bunun dışında bir eğlence şeklinin de düğünde yer alması durumunda, düğünün Çerkez düğünü olamayacağını belirtmektedir.

Bununla birlikte geleneklerin tamamı yaşanıyor diyen katılımcıların da gelenek göreneklerin çok azının yaşanmasının bile büyük önem taşıdığını, göç edilen bir yerde yaşatılan çok küçük bir geleneğin bile tamamının yaşanmasıyla eş değerde sayılabileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 42: Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasının Gerekliliğine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Bozulmadan mutlaka aktarılmalı.	39	55,7	49	70
Aktarılması önemli ama şart değil.	31	44,3	21	30
Aktarılmasa da olur.	-	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Örneklem grubunu oluşturan Manavların %55,7'si gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara mutlaka aktarılması gerektiğini, %44,3'ü gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılmasının önemli olduğunu ancak şart olmadığını belirtmişleridir. Gelenek görenekler gelecek kuşaklara aktarılmasa da olur diyen herhangi bir katılımcı bulunmamaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin %70'i gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara mutlaka aktarılması gerektiğini, %30'u gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılması gerektiğini ancak bunun şart olmadığını düşünmektedirler.
Çerkez katılımcılar arasında gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılmasa da olacağını düşünen katılımcı bulunmamaktadır.

Örneklem grubunu oluşturan Manavların ve Çerkezlerin gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılmasının önemli olduğunu ve mutlaka aktarılması gerektiğini düşünen katılımcıların oranı en yüksek orandır. Gelenek göreneklerin aktarılmasının önemli olduğunu ancak şart olmadığını belirten katılımcıların oranı ise daha düşük bir orandır. Bunun yanı sıra her iki alt kültüre mensup katılımcıların hiç birisi gelenek göreneklerin aktarılmasının önemi olmadığını ve aktarılmasa da olacağının düşünmemektedir.

Tablo 43: Gelecek Kuşaklara Aktarılacak Öncelikli Unsurlara İlişkin Verilerin Dağılımı

	Manavlar		**Çerkezler**	
	Sayı	**%**	**Sayı**	**%**
Günlük yaşamdaki Kurallar	2	2,9	5	7,1
Anadil	3	4,3	34	48,5
Tarih Bilgisi	3	4,3	10	14,2
Hepsi	62	88,6	21	30,2
Toplam	**70**	**100**	**70**	**100**

Araştırmanın Örneklem grubunu oluşturan Manavların, gelecek kuşaklara aktarılması öncelikli unsurların neler olduğu konusundaki değerlendirmeleri şu şekildedir:

Manavların %2,9'u aktarılması gereken öncelikli unsurun günlük yaşamda uygulanan kurallar olduğunu,%4,3'ü anadil olduğunu, %4,3'ü içinde yaşadıkları topluluğun tarihi olduğunu, %88,6'sı da bu sayılan unsurların hepsinin eşit önemde olduğunu, dolayısıyla hepsinin eşit önceliğe sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Anket uygulamasına katılan Manavların büyük çoğunluğu, günlük yaşamda uygulanan kuralların, toplumun tarihini bilmenin, anadilini etkin şekilde kullanmanın eşit önem taşıdığını düşünmektedir. Bu unsurların hiçbirinin diğerinden daha az önemi olmadığını bu şekilde ortaya koymaktadırlar.

Çerkezlerin %7,1'i günlük yaşamda uygulanan kuralların aktarılması gereken öncelikli unsur olduğunu,%48,5'i anadilin öncelikli olduğunu, %14,2'si içinde yaşadıkları topluluğun tarihi olduğunu,%30,2'si de bu unsurların tamamının öncelikli olduğunu belirtmişlerdir.

Anket uygulamasının Çerkez katılımcılarının büyük çoğunluğu gelecek kuşaklara aktarılması gereken öncelikli unsurun, anadil olduğunu düşünmektedirler. Bu sonucun ardından ikinci yüksek oran, günlük yaşamda uygulanan kuralların, anadilin ve tarih bilgisinin eşit önem de olup, hepsinin gelecek kuşaklara aktarılmasında öncelikli unsur olduğunu düşünenler yer almaktadırlar.

Günlük yaşamda uygulanması gereken kuralların ve toplumun tarih bilgisinin ayrı ayrı öncelikli unsurlar olduğunu belirten katılımcıların oranı ise daha düşük bir orana sahiptir.

Manav ve Çerkez alt kültürlerine mensup katılımcıların gelecek kuşaklara aktarılmasında öncelikli unsurların neler olduğu konusunda birbirinden farklı düşünceler ağırlık kazanmıştır. Manavlarda belirtilen tüm unsurların öncelikli olduğunu belirtenlerin oranı en yüksek oran olmasına karşın Çerkez katılımcıların verdiği cevaplarda en yüksek oran anadilin öncelikli olduğu yönündedir.

Bunun temel sebebinin Manavların ana dillerinin Türkçe olması ve Türkiye'de bu dilin konuşulmasına karşın Çerkezlerin kendilerine has dillerinin olmasıyla birlikte günlük yaşamlarında kullandıkları dilin Türkçe olmasıdır. Çerkezler bir milletin vazgeçilmez unsuru olan dilin gelecek kuşaklara aktarılmasına bundan dolayı büyük önem vermektedirler.

Tablo 44: Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Uygulanan Özel Bir Eğitim Şeklinin Varlığına İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler			**Manavlar**		
	Sayı	**%**		**Sayı**	**%**
Aile İçinde Verilen Eğitim	43	60	Yok	70	100
Aile İçinde Verilen Eğitim/ Kafkas Derneklerinde Verilen Eğitim	18	26,3	-	-	-
Yok	9	13,7	-	-	-
Toplam	**70**	**100**	**Toplam**	**70**	**100**

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Manavlar gelenek göreneklerinin gelecek kuşaklara aktarılmasında uygulanan özel bir eğitim şekli olmadığını belirtmişlerdir.

Araştırmanın örneklem grubunu oluşturan Çerkezler ise aile içinde verilen eğitimin, Kafkas Derneklerinde verilen eğitimin kendilerine has olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 45: Gelenek Göreneklerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında, Uygulanan Özel Eğitimi Veren Kurum ve Kişilere İlişkin Verilerin Dağılımı

Çerkezler		
	Sayı	**%**
Ailede/Aile Üyeleri Tarafından Veriliyor	43	70,5
Ailede/Aile Üyeleri Tarafından Veriliyor/Derneklerde Eğitmen	18	29,5
Toplam	**61**	**100**

Çerkez katılımcılar kendi gelenek göreneklerinin gelecek kuşaklara aktarılması için verilen eğitimin ailede ve aile üyeleri tarafından verildiğini ayrıca Kafkas Derneklerinde verilen eğitimin de Çerkez eğitmenler tarafından verildiğini belirtmişlerdir.

Bununla birlikte Çerkez katılımcıların tamamı kendi çocuklarının hem aile içinde bu kültür eğitimini aksamadan alması gerektiğini hem de Kafkas Derneklerinde düzenlenen eğitim faaliyetlerine çocuklarının gitmesini istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 46: İçinde yaşanılan Topluluğa Özgü Değerlerin Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında, Topluluk İçinde Verilen Eğitimin Önemine İlişkin Verilerin Dağılımı

	Çerkezler	
	Sayı	**%**
Çok etkili	40	57,2
Zaman zaman etkili	26	37,2
Çok az etkili	2	2,8
Etkisi yok	2	2,8
Toplam	**70**	**100**

Araştırmanın Örneklem grubunu oluşturan Manavların %28,6'sı kendilerine has değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında eğitimin çok etkili olduğunu, %44,3'ü zaman zaman etkili olduğunu, % 22,9'u çok az etkili olduğunu, %4,3'ü de etkisinin bulunmadığını belirtmiştir.

Örneklem grubunu oluşturan Çerkezlerin de % 57,2'si kendilerine has değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında eğitimin çok etkili olduğunu, %37,2'si zaman zaman etkili olduğunu, %2,8'i çok az etkili olduğunu yine %2,8'i etkisi olmadığını belirtmişlerdir.

BÖLÜM V

SONUÇ, GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuç

Bu çalışmada, 1071 yılından itibaren Anadolu topraklarına göç eden ve özellikle Batı Anadolu bölgesinde yoğun olarak yaşayan Manav alt kültürü ile 1864 yılından itibaren ana yurtları Kafkasya'dan sürgün edilip Anadolu topraklarında varlıklarını devam ettiren Çerkez alt kültürlerinin soya kültürel özellikleri, egemen kültür ve diğer alt kültürlerle ilişkileri, her iki alt kültürün sahip oldukları kendilerine özgü yaşam şekillerini, gelenek ve göreneklerini gelecek kuşaklarına aktarmada benimsedikleri herhangi bir eğitim şekli olup olmadığı, varsa bu eğitim şeklinin niteliğini '**Toplumsal Çeşitlilik Olarak Alt Kültürler, Manav ve Çerkez Alt Kültürleri Arasında Mukayeseli Bir Çalışma**' başlığıyla araştırma konusu edilmiştir.

Gözlem, görüşme, literatür tarama ve anket uygulaması sonucunda elde edilen verilerle ulaşılan sonuçları şu şekilde sıralamak mümkündür.

- Manavlarda ve Çerkezlerde, günümüz toplum yapısında giderek yaygınlaşan çekirdek aile modelinin oldukça yaygınlaştığı görülmektedir. Her ne kadar dede- nineyle birlikte yaşayan aileler bulunsa da bunların sayısının oldukça az olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra geniş aile modelinde olduğu gibi anne, baba, çocuk, dede, nine, hala/teyze, amca/dayı şeklindeki aile yapısının artık mevcut olmadığı da ulaşılan diğer bir sonuçtur.

- Her iki alt kültürde de aile içerisindeki mutlak otorite olarak görülen babanın, bu özelliğini değişme başladığı ve aile bireyleri arasında uyumu sağlamakla görevli kişi haline geldiği görülmektedir. Babanın aile içindeki tek otorite olduğu düşüncesi varlığını korumakla birlikte, bu anlayışın önemli ölçüde değiştiği söylenebilir.

- Annenin aile içindeki konumu konusunda, her iki alt kültür mensuplarının yaygın kanaatinin annenin, aile bireyleri arasındaki uyumu sağlayan kişi olduğu yönündedir. Annenin aile içinde baba kadar etkin olmaması da yaygın olan diğer bir kanıdır.

- Manav ve Çerkez alt kültürlerinin, aile içinde alınan her karar da olmasa da çocukların düşünlerine başvurulması çocuğa verilen değerin ve önemin bir yansımasıdır.Gelecek kuşakların aile içinde alınan kararlar da kimi zaman söz sahibi olması bu çocukların geleceğe hazırlanmasında önemli etkendir.

- Manavların ve Çerkezlerin, aile büyüklerini(dede-nine) daha çok fikir danışılarak, deneyim ve bilgilerinden istifade edilebilecek kişiler olarak gördükleri belirtilebilir.

- Misafirlere çok fazla hürmet ve saygı gösterilmesi her iki alt kültürün ortak özelliğidir. Misafirlerle dayanışma içinde olup, her zaman iletişim halinde olmanın gerekliği konusunda her iki alt kültür mensuplarının ortak kanaati olduğunu belirtmek gerekir.

- Manavlarda ve Çerkezlerde eş seçimi konusunda farklı görüşlere sahip olunduğu belirtilebilir. Manavlarda eş seçiminde ilk öncelik, evlenilecek kişinin sevilmesi iken Çerkezlerdeki ilk öncelik, aynı milletten, aynı dinden ve aynı şehirden bir kişi olmasıdır. Manavlarda eş seçiminde ikinci öncelik aynı milletten, aynı dinden ve aynı şehirden bir kişi olmasıyken Çerkezler evlenilecek kişinin sevilen kişi olmasını ikinci öncelik olarak görmektedirler.Çerkezlerin büyük çoğunluğu eş seçiminde kişinin kendisinin karar vermesi gerektiğini düşünmekle birlikte eşin, ailenin de sürece katılarak seçilmesi gerektiğini düşünenler de bulunmaktadır. Her iki alt kültür de eş seçimini yapacak kişinin bireylerin kendisi olması gerektiğini belirterek bu konuda çağdaş yaklaşım sergilemektedirler. Bunun yanı sıra eş seçiminde aile

bireylerini düşüncelerinin de önemsenmesi her iki alt kültürün aileye verdiği önemi ortaya koymaktadır.

- Manavların ve Çerkezlerin kardeşlerin evlenme sırası ile ilgili görüşlerinde farklılıklar bulunmaktadır. Manavlardaki yaygın görüş herkesin istediği zaman evlenmesiyken, Çerkezlerdeki yaygın kanaat büyük kardeşten başlayarak evlenilmesidir.

- Her iki alt kültürde de erkeklerde ideal evlenme yaşlarının 22–24, 25–27 ve 28–30 yaşları olduğu yönünde bir düşünce hakimdir. Bununla birlikte elde edilen bulgulardan hareketle Çerkezlerin ileri yaşlarda evliliğe daha sıcak baktıkları da belirtilmelidir.

- Manavlar ve Çerkezler kızlarda ideal evlenme yaşının 22–24, 19–21 ve 25–27 yaşlarının ideal yaşlar olduğu konusunda ortak bir düşünce vardır. Bununla birlikte Çok yaygın olmamakla birlikte Manavlarda 12-14 yaşlarının, Çerkezlerde 30 yaş ve üzeri yaşların ideal evlilik yaş olduğu şeklinde düşünceler de mevcuttur.

- Çekirdek aile yapısının yaygınlaşmaya başlaması, eğitim düzeyinin yükselmesi ve değişen ekonomik koşulların da etkisiyle evliliklerde ideal çocuk sayısı konusunda da az çocuk sahibi olma düşüncesi yaygınlaşmaktadır. Her iki alt kültür mensuplarında 2 çocuğun evlilikteki ideal çocuk sayısı olduğu yönünde bir düşünce hakimdir.

- Manavların ve Çerkezlerin evlenirken gelenek göreneklerine uygun düğünler yapılması konusunda hassas davrandıklarını, inançları doğrultusunda dini nikâh kıydıklarını ve içinde yaşadıkları toplumun yasaları gereği evliliklerini resmi nikâhla beyan ettikleri belirtilmelidir.

- Manav ve Çerkez düğünlerinde kadınların ve erkeklerin birlikte eğlenmesi yaygın olan uygulamadır. Bununla birlikte hem Çerkezlerde hem Manavlarda ferdi tercihlerden dolayı kadın erkek ayrı yapılan düğünlere de rastlanmaktadır.

- Düğünlerdeki adetlerin uygulanması konusunda Manavların ve Çerkezlerin ortak kanaatte olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar her iki alt kültürde de adetlerin aynen uygulanması gerektiği yönünde düşünce beyan eden katılımcılar olsa da hem Manavlarda hem Çerkezlerde yaygın kanaat düğünlerdeki adetlerin günümüz koşullarına uygun olanlarının uygulanması veya bu adetlerin günümüz koşullarına göre yeniden uyarlanarak uygulanması yönündedir.

- Her iki alt kültürün akraba evliliğine bakışı arasında benzerlik vardır. Her iki alt kültürde de akraba evliliği kabul görmeyen bir durumdur.

- Manavlar ana dillerini Türkçe olduğu belirtilmelidir. Bununla birlikte Çerkezler büyük ifade etmektedirler. çoğunlukla ana dillerini Çerkezce ve Türkçe şeklinde

- Manavlar ve Çerkezler özellikle içlerinden eğitim seviyesi yüksek olanlar, İngilizce, Fransızca, Almanca, Çerkezce, Kürtçe, Rusça, Arnavutça, Boşnakça gibi birçok ikinci dili bilmektedirler. Bu dilleri kullanma seviyeleri çok yüksek olmamakla birlikte ikinci dillerini kullanma seviyeleri genel olarak anlama ve konuşma düzeyindedir. İkinci dilleri Manavlar çoğunlukla okulda öğrenirken, Çerkezler genellikle aile içinde verilen eğitimle bu dilleri öğrenmektedirler.

- Manavların ve Çerkezlerin inançları İslamiyet'tir. Her iki alt kültürde de inanç seçiminde temel etken ailedir. Her iki alt kültür bireyleri ailelerinin sahip olduğu inançları benimsemektedirler.

- Çerkezlerin kendilerine özgü yemekleri Şipsi, Pishalve(Hambal), Haluj(Çef), Çerkez Tavuğu ve velibak iken Manavların kendilerine özgü yemekleri Hoşmerim, Keşkek, Sura, Ekmek Aşı ve Topalaktır. Çerkezler kendilerine özgü olan bu yemekleri özel zaman gözetmeksizin her zaman yaparken, Manavlar bu yemekleri özellikle düğünlerde yapmaktadırlar.

- Manavların kendilerine özgü kıyafetleri ferace ve kıvrak iken, Çerkezlerin kendilerine özgü giysileri Çerkezka ve Kalpaktır. Bu kıyafetler özellikle düğünlerde giyilmekle birlikte eskiden günlük kıyafet olarak tercih edilmişlerdir.

- Manavların kendilerine özgü bir boş zaman alışkanlıkları bulunmamaktadır. Çerkezlerde ise Kafkas derneklerine gitmek, Çerkezce öğrenmeyi ve Çerkezlerin geleneksel çalgısı mızıka çalmayı ve bu çalgıyı çalmayı öğrenmeyi boş zaman alışkanlıkları olarak belirtmek mümkündür.

- Her iki alt kültürde de misafire büyük önem verilip, saygı duyulur.Manavların ve Çerkezlerin gelenek göreneklerinde misafir büyük bir öneme sahiptir ve hürmet görür. Manavların ve Çerkezlerin her birinin evinde misafir odası bulunmaktadır. Bu da misafire verilen önemin belirtisidir.

- Manavlar kendilerini Türk olarak tanımlarken, Çerkezlerin büyük çoğunluğu kendini Türkiyeli Çerkez, birbiriyle yakın değerlerle de Türk ve Çerkez olarak ifade etmektedirler.

- Manav ve Çerkez alt kültürleri, Kürtler, Lazlar, Aleviler, Gürcüler, Arnavutlar ve Muhacirlerle iç içe ve kardeşçe yaşamlarını sürdürmektedirler.

Her iki alt kültüre mensuplarının, birlikte yaşadıkları diğer alt kültür mensuplarıyla komşuluk, akrabalık, arkadaşlık, iş arkadaşlığı ilişkileri bulunmaktadır.Manav ve Çerkezler, birlikte yaşadığı diğer alt kültürlere saygı duymakta, güvenmekte ve onlar hakkında iyi duygular beslemektedirler. Bu da Türk toplumunu oluştura alt kültürlerinin uyumunun, kardeşliğinin, birbirlerini benimsemiş ve kabullenmiş olmalarının bir göstergesidir.

- Manav ve Çerkez alt kültürleri birbirlerini çok fazla tanımamaktadır. Yaşadıkları coğrafyanın bunsa etkin olduğu belirtilebilir. Manavlar çoğunlukla Batı Anadolu'da yaşarken,Çerkezler, İç Anadolu ve Orta Karadeniz bölgesinde yoğun olarak yaşamaktadırlar. Her iki alt kültürün en belirgin kesişim bölgesi Sakarya'dır.

- Manavlar ve Çerkezler birbirleri hakkında güvenilir, dürüst, temiz vb. birbirlerini yüceltici ifadeler kullanmaktadırlar. Etnik kökenleri, günlük yaşamları, alışkanlıkları vb. birçok yönleriyle birbirlerinden farklılık arz eden iki alt kültürün birbirleri için kullandıkları bu ifadeler hem her iki alt kültürün, hem de Türk toplumunun sağlam karakterini ortaya koymaktadır.

- Çerkezlerin ve Manavların kendilerine özgü gelenek ve göreneklerin çok az bir kısmının orijinal haliyle yaşandığı belirtilebilir. Bir çok gelenek göreneğinde günümüz şartlarına uydurularak yaşandığı da belirtilmelidir. Her iki alt kültürde de gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılması önemli ve gereklidir. Gelecek kuşaklara aktarılması önemli olan hususlarsa ana dil, günlük yaşam kuralları ve geçmiş bilimci gelmektedir.

- Manavların gelenek göreneklerini gelecek kuşaklara aktarmak için benimsemiş oldukları bir eğitim şekline rastlanamamıştır. Ancak Çerkezler aile içinde keskin disiplin anlayışının hakim olduğu ve özellikle 'ayıp' kavramının etkin bir yaptırım olarak kullanıldığı şifahi bir eğitim şekli uygulamaktadır.

Bunun yanı sıra Kafkas dernekleri aracılığı ile çocukların Çerkezce'yi, Çerkez danslarını, Akordeon(mızıka) çalmayı öğrenmelerini teşvik etmekte hatta kimi zaman bunu bir gerekliliğe dönüştürmektedirler. Bu derneklerde verilen eğitimler genel olarak Çerkez eğitmenler tarafından, kız erkek karışık olarak verilmektedir. Çocuklar bu eğitimlerin sonucunda öğrendikleri bilgi ve becerileri düzenlenen özel programlarda ve gecelerde ailelerine ve akrabalarına, sunmaktadırlar. Çocukların almış oldukları bu eğitime aileler büyük önem vermekte aksaklık yaşanmadan çocuklarının bu eğitimlerini tamamlamalarına özen göstermektedirler.

- Manavlar ve Çerkezler içinde yaşadıkları Türk toplumunu oluşturan iki temel unsurdur. Bu unsurlar toplumda mevcut normlara tamamen uyarak,toplumsal huzura büyük katkı sağlamaktadırlar. Kendilerine özgü yaşam şekillerini, kültürel özelliklerini koruyarak ve yaşatarak bununla birlikte içinde yaşadıkları toplumun kültürel özelliklerini de zenginleştirerek varlıklarını devam ettirmektedirler.

5. 2. Genel Değerlendirme

Yapılan araştırmada**,** Manav ve Çerkez alt kültürlerinin sosyo-kültürel özellikleri, bu alt kültürlerinin sosyo-kültürel özellikleri mukayese edildiğinde ortaya çıkan benzerlikler ve farklılıklar, birbirini ne ölçüde tanıdıkları, kendi kültürlerini yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarmalarında eğitimin rolü, kendi kültürlerini yaşatma ve gelecek kuşaklara aktarmalarında benimsedikleri kendilerine has bir eğitim şeklinin var olup olmadığı, egemen kültürle ilişkileri ve egemen kültür içinde kendi kültürel özelliklerini koruyup korumadıkları, Manav ve Çerkez alt kültürleri egemen kültürle ilişkileri bakımından mukayese edildiğinde ortaya çıkan benzerlik ve farklılıklar, Manav ve Çerkez alt kültürlerinin ilişki içinde oldukları diğer alt kültürler ve bu alt kültürlerle olan ilişkinin niteliği konusunda önemli bulgulara ulaşılmıştır. Bu bölümde hem anket bulgularına hem de araştırmacının gözlem ve literatür taraması sonucunda ulaştığı bulgulara dayanan değerlendirmeler yer almaktadır.

Manav ve Çerkez alt kültürleri, aile yapıları bakımından birbirleriyle büyük benzerlik taşıyan iki alt kültürdür. Aile içinde babanın ve annenin aile bireyleri arasında uyumu gerçekleştirdiği, çocukların alınan kararlarda söz sahibi olan ve gelecek kuşaklarda bu alt kültürlerin değerlerini yaşatacak yegane unsur olarak görüldüğü ve aile büyüklerine saygının aile değerlerinin temeli olduğu bir aile yapısı her iki alt kültürün ortak paydasıdır. Aile tüm üyeleriyle bir bütündür ve bu bütünün korunmasında her üyenin kendince sorumlulukları vardır. Bireyler aile üyelerinin manevi maddi zarar görmemesi, şeref ve haysiyet yönünden sıkıntı yaşamamaları için azami bir gayret gösterirler.

Tüm bu özelliklerinin yanında bireylerin yetiştiği ve eğitildiği disiplin ve anlayışın hakim olduğu bir yapıdır. Aile bireyleri gelenek ve göreneklerini, saygıyı, anlayışı vb. tüm güzel değerleri bu yapı içinde öğrenir. Manavlar ve Çerkezler tüm bilgi ve görgülerini , sahip oldukları kültürel özellikleri aile ilişkisi vasıtasıyla kendi çocuklarına aktarırlar.

Her toplulukta olduğu gibi Manavlarda ve Çerkezlerde evlilik müessesesi yukarıda değinilen hassasiyetler bakımından önem taşır.
Bundan dolayı evlilikte eş seçimi yaparken dikkat edilen özellikler, bu süreçte aile büyüklerinden fikir alınması, kardeşler arasında evlilik sırasının gözetilmesi, evlilik yaşı gibi konularda her iki alt kültür de taşımış oldukları kültürel özelliklere göre tutum geliştirmiş ve bu tutumla yaşamlarını şekillendirmişlerdi.

Manavlar evlilik konusunda etnik özellikleri biraz daha geri planda tutup bireysel tercihlere önem verirken, Çerkezler bu konu da daha keskin sınırlar içinde hareket ederler. Bu sınırlar ise etnik kimlikleri ve sahip oldukları kültürel özelliklerle belirlenir.

Bununla birlikte evlilikte sahip olunabilecek çocuk sayısı, evlenme yaşı, düğünlerin yapılış şekli ve düğünlerde uygulanan adetlerin günümüz koşullarıyla paralellik göstermesi ve akraba evliliğinin yapılmaması gibi konular da Manavlar ve Çerkezler benzer tutum içindedirler.

Farklı etnik kökene sahip, Manavlar ve Çerkezler taşıdıkları kimliklerine göre şekillenen bir anadil anlayışı içindedirler. Bir Türk boyu olarak ifade edilebilecek olan Manavların ana dillerini Türkçe olarak belirtmeleri son derece doğaldır. Bununla birlikte yaklaşık 150 yıldır büyük kitleler halinde göç edip Anadolu'ya yerleşen ve bu süre içinde varlığını bu topraklarda devam ettiren Çerkezlerin de ana dillerini Çerkezce ve Türkçe olarak belirtmeleri de doğal karşılanmalıdır. Özellikle her kültürün sahip olduğu özellikleri koruyarak yaşam şansı bulduğu Türk toplumunun bu farklılıkları zenginliğe dönüştürmüş bir toplum olduğu düşünüldüğünde bu değerlendirmeler daha da doğal hale gelmektedir. Çünkü Türk toplumu faklılıklarına her zaman yaşam şansı vermiş ve bu farklılıkları kendi bünyesine hoşgörüyle katmıştır.

Manavlar ve Çerkezlerin ortak paydalarından bir tanesi de dindir. Hem Çerkezler hem Manavlar yüz yıllar önce İslamiyet'i kabul etmiş topluluklardır. Her iki kültürün şekillenmesinde dinin büyük rolü vardır. Aile ilişkilerinden, evliliğe, giyim şekillerinden, farklı kültürlerle iletişime kadar bir çok konuda dini unsurlar görülmektedir. Bundan dolayı da her ne kadar bazı konularda anlayış ve uygulama farklılıklar görülse de bir çok konuda Manav ve Çerkez değerleri ortak paydada buluşabilmektedir.

İnanç konusunda vurgulanması gereken bir diğer nokta da Çerkezlerde ve Manavlarda inanç seçiminde ailenin etkinliğidir. Aile yaşamın temel unsurlarında kendi bireylerini şekillendirmektedir. Din de bu unsurlardan bir tanesidir ve insanlar inançlarını seçerken birincil referansları aileleridir. Manavlarda ve Çerkezlerde ailenin bu etkisi kendini açıkça göstermektedir.

Manavların ve Çerkezlerin kendi kimliklerini tanımlama noktasında yapılan literatür taramalarıyla son derece tutarlı bir durum ortaya çıkmıştır. Manav katılımcıların çok büyük bir bölümü kendini Türk diye tanımlamışlardır ki Manavların bir Türk boyu olduğu daha önceki bölümlerde açıkça ortaya konmuştur.

Çerkezlerin büyük bir kısmı kendini Türkiyeli Çerkez olarak tanımlamakla birlikte, kendini Türk ve Çerkez diye tanımlayanların değerleri birbirine çok yakındır. Özellikle Kafkasya dışında yaşayan Çerkezlerde kimliklerini kaybetmeden yaşama, hatta Kafkasya'ya geri dönme konusunda kimi gayretler olmakla birlikte bu konuda görüş farklılıkları olabilmektedir. Çünkü çok uzun yıllar yaşadıkları, belirli bir düzene sahip insanların yaşamlarını tamamen değiştirecek böyle bir kararı kolaylıkla almaları mümkün değildir. Tüm bu düşünceler arasında içinde yaşadığı kültürün kimliğini tamamen benimsemiş Çerkezler olmakla birlikte, kendi kültürünün kimliğiyle birlikte içinde yaşadığı kültürün kimliğini de benimseyen Çerkezler bulunabilmektedir.

Her kültür değişen dünya koşullarına kendi değerlerini koruma kaygısı taşır. Manavlar ve Çerkezler de bu kaygıyı taşıyan iki alt kültürdür. Gelenek göreneklerinin orijinal haliyle yaşandığını düşünen çok az Manav ve Çerkez vardır. Çoğunlukla her iki kültür mensupları gelenek göreneklerin çok az bir bölümünün yaşanabildiği düşüncesindedir.

Bununla birlikte bu toplumların kendilerine has özellikleri gelecek kuşaklara bozulmadan aktarma kaygısı oldukça yüksektir. Özellikle globalleşen Dünya'da bu değerlerin bireylerin aidiyet hislerini güçlendirmede ve toplum olma bilincini korumada hayati önemi olduğu düşünülmektedir.

Ana dilin, günlük yaşamda fark edilmeden yaşatılan inceliklerin ve tarih bilincinin gelecek kuşaklara verilmesinin çok önemli olduğu nokrasında her iki alt kültür fikir birliğindedir.

Bununla birlikte Manavlar bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında kendine özgü bir eğitim şekline sahip değildir. Çerkezler ise aile içinde kimi zaman katı denebilecek disiplin anlayışı içerisinde çocuklarına bu eğitimi vermek gayretindedir.

Çerkezlerde yüz yıllardır çok büyük caydırıcılığı bulunan bir olgu 'ayıptır'. Çerkezler ayıp işleyenlere karşı toplumdan dışlama yaptırımı uygulamaları dolayısıyla, ayıp karşılanan davranışların yapılmaması adına bireyler her zaman dikkatli ve ölçülü olmalıdır. Çerkezlerin kendi içindeki bu yaptırımlarının etkinliği 19.yy kadar hapishaneye sahip olmayan bir millet özelliğini kazandırmıştır.

Aile içinde kazandırılmaya çalışılan bu eğitimin yanında Çerkezce öğretmek, Çerkez danslarını öğretmek ve Çerkez kültür motiflerini benimsetmek amacıyla Kafkas dernekleri tarafından düzenlenen eğitim faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu eğitimler dernekler tarafından düzenlenmekte ve eğitmenler dernek tarafından belirlenmektedir. Aileler çocuklarının bu eğitim faaliyetlerine katılmalarını sağlayarak, Çerkez kültürünün gelecek kuşaklara aktarılmasını ve bu kültürün yaşatılmasını sağlamaktadırlar.

5. 3. Öneriler

- Bu araştırma Ankara, İzmit ve Tokat'ta yaşayan 70 Çerkez ve Manisa ve İzmit'te yaşayan 70 Manavın katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Daha geniş bir katılımla ve özellikle her iki alt kültürün kesişim yeri olan Sakarya'da yapılacak benzer çalışmaların yararlı bilgi ve bulgular sağlayacaktır.

- Ayrı ayrı her iki alt kültürün sosyo-kültürel özellikleri, bunları oluşturan, tarihleri, dilleri, inançları, giyimleri, müzikleri, evlilik adetleri vb. konularda yapılacak olan araştırmalar özellikle Manavlar hakkında sınırlı sayıda olan araştırmaları zenginleştirecek, çeşitlendirecektir.

- Türkiye toplum yapısı itibariyle bir çok alt kültürü bünyesinde barındırmaktadır. Tüm bu alt kültürler hakkında yapılacak olan araştırmaların, hem toplum yapımızın güzelliklerini ve çeşitliliğini ortaya koyacaktır hem de bu alt kültürlerin varsa bir birleri hakkındaki olumsuz yaklaşımlarını ortadan kaldıracaktır.

- Tür toplumunda varlığı devam ettiren alt kültürlerin mevcut toplumsal huzura katkılarının ortaya konması ve bu toplumsal uyum ve huzurun güçlendirilmesi adına büyük önem taşıyacak egemen kültür ve alt kültür ilişkileri konu edecek çalışmaların sayısının artması gerekmektedir.

- Alt kültürlerin kendi içlerinde, kendilerine özgü olan problem çözme, huzuru telkin ve tahsis etme , eğitim verme vb. faaliyetlerin irdelenip ortaya konması, yaşanması muhtemel sorunların çözümünde öncü olacağından bu gibi çalışmalar yapılması önemlidir.

KAYNAKÇA

Aktaş, A. (2002). Sakarya'da Yaşayan Yerli ve Yerleşik Türkler Manavlar (Manavlarda Bir Ramazan Geleneği: Temcid). **Irmak Dergisi**. Sayı14,12-118.

Altun, Işıl. (2003). Kocaeli-Kandıra Türkmenlerinde (manavlar) Geçiş Dönemleri (doğum-evlenme-ölüm).Yayımlanmamış doktora lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Arda, E. (Editör). (2003). **Sosyal Bilimler El Sözlüğü**. İstanbul: Alfa Yayınları.

Argun, G. (1989). **Abhazya'da Yaşam ve Kültür**. (Çev: H. Ersoy). İstanbul: Nart Yayıncılık.

Aslan, C. (2005). **Doğu Akdeniz'deki Çerkesler**. Adana: Adana Kafkas Kültür Deneği Yayınları.

-(2003). Etnisite ve Kimlik: Nusayri ve Çerkezler Üzerine Bir Karşılaştırma. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

-(2006). **Bir Soykırımın Adı 1864 Büyük Çerkes Sürgünü**. Adana: Asam Yayınları.

Aslan, C., Devrim, C., Huvaj,F., Papşu, M., Karaerkek, N., Özbay, Ö., Berzeg,S., Dağıstanlı, S. (2005). **Biz Çerkesler**. Ankara: Kafkas Dernekleri Federasyonu Yayınları.

Avagyan, A. (2004). **Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet -İktidar Sisteminde Çerkesler**. İstanbul: Belge Yayınları.

Avledin, Dumaniş. (2004). **Çerkes Kültürü Üzerine Etüd**. Kayseri: Kayseri Kafkas Derneği Yayınları.

Ayhan, A. (1999). **Balıkesir Çevresinde Yörükler Çepniler ve Muhacirler**. Balıkesir: Zağanos Vakfı Yayınları.

Bağ, Y. (2001**). Çerkeslerin Dünü Bugünü**. Ankara: Kafkas Derneği Yayınları.

Baj, J. (1995). **Çerkesler**. Ankara: Ay Yıldız Yayınları.

-(1969). **Çerkesya'da Sosyal Yaşayış-Adetler**. Ankara: Fon Yayınları.

Baş, T. (2006). **Anket Nasıl Hazırlanır, Uygulanır, Değerlendirilir?**. Ankara: Seçkin Yayınları

Berkok, İ.H. (1958). **Tarihte Kafkasya**. İstanbul: İstanbul Matbaası.

Berzeg, N. (2006). **Çerkesler Kafkas Sürgünü: Vatansız Bırakılan Bir Halk.** İstanbul: Çivi Yazıları Yayınları.

Çurey, A. (2000). **Hatti/Hititlerin Kökeni ve Çerkesler**. İstanbul: Çiviyazıları.

- (2003). **Sözcüklerin Tanıklığında Çerkes Tarihi**. İstanbul: Çivi Yazıları.

Day, A.R. (2005). **Bilimsel Makale Nasıl Yazılır, Nasıl Yayımlanır?** (10.Basım)(Çev: G.A. Altay). Ankara: Tübitak Yayınları.

Demir, Ö. ve Acar, M. (2005). **Sosyal Bilimler Sözlüğü**. (6.Basım). Ankara: Adres Yayınları.

Devrim, C. (2005). Çerkes Toplumunda Kadın Saygıyı Hakederek Kazanır. Ankara: Nart Dergisi. Sayı:42.

Doğan, İ. (1994). **Alt Kültür Olarak Yüksel Caddesi Gençliği**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

-(1999). **Sokaktaki Yabancı İşyeri İsimlerine Yansıyan Kültürel Eğilimler**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

-(2000). **Akıllı Küçük Çocuk Kültürü ve Çocuk Hakları Üzerine Sosyo-Kültürel Bir İnceleme**. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

-(2001). **Osmanlı Ailesi Sosyolojik Bir Yaklaşım**. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

-(2008). **Sosyoloji Kavramlar Ve Sorunlar**.(8.Basım). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

-(2004). **Toplum Ve Eğitim Sorunları Üzerine Felsefi Ve Sosyolojik Tahliller**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Doğan, M. (2008). **Büyük Türkçe Sözlük**. Ankara: Pınar Yayınları.

Erbaş, H.(1999). **Metodoloji Tartışmaları Işığında Göç ve Etnisite**. Sosyoloji Dergisi. Sayı:2. Ankara: A.Ü. Basım Evi. S.17-39.

Erkal, M. , Baloğlu, B. (1997). **Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü**. İstanbul: Der Yayınları.

Erkan, S. (2005). Sürgün Olgusuna Analitik Yaklaşım ve Çerkes Sürgünü Örneği. Ankara: Nart Dergisi, Sayı:43.

Eser, M. (1993). Uzunyayla Bölgesinde Yaşayan Çerkes Köylerinde Sosyo-Kültürel Değişme. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Freedman, J.L.ve Sears, D.O. ve Carlsmith, J.M. (2003). **Soyal Psikoloji**. (Çev: A.Dönmez). Ankara:İmge Yayınları.

Gezgin, M. (1994). **İşgücü Göçü ve Avusturya'daki Türk İşçileri**. İstanbul: İ.Ü. Yayınları.

Hebdige, D. (2004). **Alt kültür Tarzın Anlamı**. (Çev:S.Nişancı). İstanbul: Babil Yayınları.

Huvaj, F. (2004). Çerkeslerde Sosyal Yaşam. Ankara: Nart Dergisi. Sayı:40.

İyiyol, F. (2003). Sakarya Türkmenleri (Manavları)'nde İnanışlar, (Tavuklar köyü ve Büyük Esence köyü örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Jenks, C. (2007). **Altkültür Toplumsalın Parçalanışı**. (Çev:N.Demirkol). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kağıtçıbaşi, Ç.(2004). **Yeni İnsan Ve İnsanlar**. (10.Basım). İstanbul: Evrim Yayınları.

Kalkan, M.(2004). Adigelerin Ayıp Saydığı Şeyler. Ankara: Nart Dergisi.Sayı:39.

Kaptan, Saim. (1998). **Bilimsel Araştırma Ve İstatistik Teknikleri**. (11.Basım). Ankara: Tek Işık Ofset Tesisleri.

Karasar, N. (2005). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. (14.Basım). İstanbul: Nobel Yayınları.

Kılıç, A. (2000). Manav Köylerinde Aile yapısı (İzmit örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Marshall, G.(1999). **Sosyoloji Sözlüğü**. (Çev: O. Akınhay,D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Marshall,G. (1980). **Social Forces**. London: Oxford University Pres.

Miser, R. (2002). **Topluluk Katılımı**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Noghumuka,Ş. (1974). **Çerkes Tarihi, Adighe Hâtikhe**. İstanbul: Baha Yayınları.

Ozan, U. (1999). Kız Kaçırma Geleneğinin Sosyo-Kültürel Temelleri Kırkarmut Ve Özbey Köyleri Örneği) . Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Önder, A.T. (2007). **Türkiye'nin Etnik Yapısı Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler**.(41.Basım). Ankara: Fark Yayınları.

Öner, Ç. (2001). **Şu Bizim Çerkezler**. İstanbul: Can Yayınları.

Özönder, M.C. (1984). **Kültür Bütünleşmesi ve Altkültür Grupları Hakkındaki Düşünceler**. Ankara: Türk Kültür Araştırmaları.

Papşu, M. (2003). Çerkesler. İstanbul: Atlas Dergisi .Sayı:120.

Parlatır, İ. (1987). **Tanzimat Edebiyatında Kölelik**, Ankara: T.T.K. Basımevi.

Swingwood, A. (1998). **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi**. (Çev :O. Akınhay). Ankara: Bilim Sanat Yayınları.

Taşkıran, T. (2000). **Türk Ahlakının İlkeleri**. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Tayfur, K.(2008). Kosovan'nın Kayıp Çerkesleri. **Atlas Dergisi**, Sayı 179,107-111.

Tohornton, S., Gelder, K., (1997). **The Subculture Reader**. Londra: Routledge.

Türkdoğan, O. (1996). **Türk Tarihinin Sosyolojisi**. Ankara: Turhan Yayınları.

-(2006). **Etnik Sosyoloji**. (5.Basım). İstanbul:Timaş Yayınları.

-(2008). **Osmanlıdan Günümüze Türk Toplum Yapısı**. İstanbul: Timaş Yayınları.

Uysal, H. (1996). **İnsan Ve Toplum Bilimler Sözlüğü**. Konya: Uysal Yayınları.

Ülken, H. Z. (1969). **Sosyoloji Sözlüğü**. İstanbul: MEB Yayınları.

Yıldırım, E. (2002). **Kafkas Diasporası Saha Araştırmaları İçin Teknikler ve Öneriler**. Ankara: Kaf-Dav Yayınları.

Yıldız, E. (2005). Adigelerde Sofra Adabı. Ankara: Nart Dergisi: Sayı:44.

Yararlanılan İnternet Adresi

http://www.kultur.gov.tr. 7 Şubat 2008.

EKLER

EK-1: KODLAMALAR LİSTESİ

K.1. **M. K. 1977 Manisa Kırkağaç Doğumlu, Öğretmen.**

K.2. **A. C. 1945 Manisa Kırkağaç Doğumlu, Çiftçi.**

K.3. **N. K. 1970 İzmit Doğumlu, Ev Hanımı.**

K.4. **G. İ. 1954 Eskişehir Doğumlu, Öğretmen.**

K.5. **E. E. 1953 Manisa Kırkağaç Doğumlu, Çiftçi.**

K.6. **Ş. A. 1980 Balıkesir Erdek Doğumlu, Öğretmen.**

K.7. **F. E. 1956 Manisa Kırkağaç Doğumlu,**

K.8. **A. A. 1967 Tokat Erbaa Doğumlu, Memur.**

K.9. **H. Ç. 1953 Tokat Artova Doğumlu, Çiftçi.**

K.10. **S. Ç. 1973 Tokat Artova Doğumlu, İnşaat Mühendisi.**

EK-2:

ANKET FORMU ÖRNEĞİ

Değerli katılımcı,

Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde hazırlamakta olduğum, "Türkiye'de Kültürel Çeşitlilik Olarak Alt kültürler, Çerkez ve Manav Alt kültürleri Arasında Mukayeseli Bir Çalışma Örneği" adlı yüksek lisans tezi için hazırlanmıştır.

Çalışmada elde edilen bilgiler yüksek lisans tez çalışmasına katkı sağlama amacıyla kullanılacak olup, vereceğiniz cevaplar tarafımdan gizli tutulacaktır. Anketteki soruları cevaplarken isim belirtilmesi gerekli değildir. Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Dönser Ceyhan
Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET

1. Kimlik Bilgileri

1. Cinsiyetiniz nedir?

a) Kadın ( ) Erkek ( )

2. Yaşınız nedir?

a)15 -20 ( ) b)21 25 ( )

c)26 -30 ( ) d)31 -40 ( )

3. Medeni durumunuz nedir?

a) Bekâr ( )

b) Evli ( )

c)Dul(Eşi ölmüş) ( )

d)Dul (Boşanmış) ( )

4. Öğrenim durumunuz nedir?

a) Okuryazar ( )

b) İlkokul mezunu ( )

c) Ortaokul mezunu ( )

d) Lise mezunu ( )

e) Üniversite ( )

d) Yüksek lisans mezunu veya üzeri ( )

5. Mesleğiniz nedir? Lütfen yazınız.

.....

…….....

2. Sosyo Kültürel Hayat

A) AİLE YAPISI

1. Aileniz (Birlikte yaşadığınız kimseler) kimlerden oluşur?

a) Karı – koca

b) Anne – baba – çocuklar

c) Anne –baba – çocuklar- dede- nine

d) Anne –baba- çocuklar- dede- nine- hala/teyze- dayı/amca

2. Ailenizde babanın konumunu nasıl tanımlarsınız?

a)Ailede söz sahibi olan tek kişidir

b)Ailede sadece para kazanan kişidir.

c)Aile bireyleri arasında uyumu sağlayan kişidir.

d)Ailede önemli bir rolü olmayan kişidir.

3. Ailenizde annenin konumunu nasıl tanımlarsınız?

a)Ailede söz sahibi olan tek kişidir

b)Ailede baba kadar söz sahibi olan kişidir.

c) Aile bireyleri arasında uyumu sağlayan kişidir.

d) Ailede söz sahibi olmayan, sadece ev işlerini yapan kişidir.

4. Ailenizde çocukların konumunu nasıl tanımlarsınız?

a) Ailede alınan her türlü kararlarda söz sahibi olan kişi ya da kişilerdir.

b)Ailedeki bazı kararların alınmasında söz sahibi kişi ya da kişilerdir.

c) Ailede hiçbir söz hakkı olmayan kişi ya da kişilerdir.

5. Ailenizde yaşlıların (dede/nine) konumunu nasıl tanımlarsınız?

a) Ailede tek söz sahibi olan kişi ya da kişilerdir.

b) Ailede alınan her türlü kararın danışıldığı kişi ya da kişilerdir.

c) Ailede alınan kararlara katılmayan kişi ya da kişilerdir.

6. Akrabalarınızla ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?

a) Her türlü durumda görüşülüp, dayanışma içinde olunabilecek kişilerdir.

b) Sadece özel günlerde (Bayramlar vb.)görüşülecek olan kişilerdir.

c) Görüşmek zorunda olunan kişilerdir.

d) Görüşmeye ihtiyaç duyulmayan kişilerdir.

B) EVLİLİK

1. Evlilikte eş seçimi için öncelikli tercihiniz nedir?

a) Aynı milliyetten, aynı dinden, aynı şehirden, güzel/yakışıklı, sevdiğim birisinin olması gerekir.

b) Aynı dinden, şehirden, güzel/yakışıklı ve tanıdık birisi olması gerekir.

c) Aynı şehirden, sevdiğim birisi olması gerekir.

d) Sadece sevdiğim birisi olması yeterlidir.

2. Evlilikte eş seçimi kim tarafından yapılmalıdır?

a) Evlenecek kişilerin kendisi seçmelidir.

b) Evlenecek kişiler ve aileleri birlikte seçmelidirler.

c) Evlenecek kişinin anne babası seçmelidir

3. Ailedeki kardeşlerin evlilik sırasıyla ilgili düşünceniz nedir?

a) En büyük çocuktan başlayarak sırayla evlenilmeli.

b) Erkek çocuklar kız çocuklardan önce evlenmeli.

c) Kız çocuklar erkek çocuklardan önce evlenmeli.

d) Her çocuk istediği zaman, ailedeki yaş sırasına bakmadan evlenmeli.

4. Erkekler için ideal olan evlenme yaşı sizce kaçtır?

a) 12 14 b) 15 -18 c) 19 -21

d) 22 -24 e) 25 -27 f) 28- 30

h) 30 ve üzeri

5. Kızlar için ideal olan evlenme yaşı sizce kaçtır?

a) 12 14 b) 15 -18 c) 19 -21

d) 22 -24 e) 25 -27 f) 28- 30

h) 30 ve üzeri

6. Evlilikte ideal olan çocuk sayısı sizce kaçtır?

a) 1 b) 2 c) 3

d) 4 veya üzeri

7. İçinde yaşadığınız toplulukta evlenirken gerçekleştirilen törenler nelerdir?

a) Sadece resmi nikâh.

b) Sadece dini nikâh.

c) Hem resmi nikâh, hem dini nikâh.

d) Geleneklere uygun düğün, resmi nikâh, dini nikâh.

e) Bunların dışında bir evlilik töreni gerçekleştiriliyorsa lütfen belirtiniz.

…….

8. İçinde yaşadığınız toplulukta geleneklere uygun düğünlerin yapılış şekli nedir?

a) Kadın- erkek karışık halde eğlenerek yapılır

b) Kadınlar ayrı yerde, erkekler ayrı yerde eğlenerek yapılır.

9. Geleneklere uygun bir şekilde yapılan düğünlerdeki adetler için görüşünüz nedir?

a) Düğünlerdeki adetlerin, tamamı aynen uygulanmalı.

b) Düğünlerdeki adetlerin, günümüz şartlarına uygun olanları uygulanmalı.

c) Düğünlerdeki adetler, günümüz şartlarına göre yeniden uyarlanarak uygulanmalı.

d) Düğünlerdeki adetler, günümüz şartlarına uymadığı için hiçbiri uygulanmamalıdır.

10. Akraba evlilikleri hakkındaki düşünceniz nedir?

a)Akraba evliliği kesinlikle yapılmamalıdır.

b)Akraba evliliği yapılmasında bir engel yoktur ama yapılmamalıdır.

c) Akraba evliliği taraflar istekliyse yapılmalıdır.

d) Akraba evliliği kesinlikle yapılmalıdır.

11. İçinde yaşadığınız toplulukta evlilikle ilgili beşik kertmesi vb. adetler var mıdır? Lütfen yazınız.

……

C) DİL

1. Ana diliniz nedir? Lütfen yazınız.

……...

2. Ana diliniz dışında bildiğiniz dil/diller var mı? Lütfen yazınız.

……...

3. Ana diliniz dışında bildiğiniz dil/dilleri kullanma seviyeniz nedir?

a) Bu dili/ dilleri sadece anlayabiliyorum.

b) Bu dili/ dilleri hem anlayıp, hem konuşabiliyorum.

c) Bu dili/ dilleri anlıyor, konuşuyor, okuyor, yazıyorum.

4. Ana diliniz dışında bildiğiniz dil/dilleri nerede öğrendiniz?

a) Ailemde

b) Okulda

c) Dil kursunda

d) Kendi kendime

D) İNANÇ

1. İnancınız nedir?

a) İslamiyet

b) Hrıstiyanlık

c) Musevilik

d) İnancım yok (Ataist)

e) Bunların dışında bir inancınız varsa lütfen yazınız.

……

……..

(!) Bir önceki soruya yanıt olarak ‘ İnancım yok’ seçeneğini seçmişseniz lütfen aşağıdaki soruyu yanıtlamayınız.

2. Belirttiğiniz inancınızı seçiminizdeki etken nedir?

a) Ailemden dolayı seçtim.

b) Başkalarının anlatımlarıyla seçtim.

c) Kendi araştırmalarımla seçtim.

d) Bunların dışında bir etken varsa lütfen belirtiniz.

……..

E) GÜNLÜK YAŞAM

1. İçinde yaşadığınız topluluğa kendine özgü yemeği/yemekleri var mıdır? Lütfen yazınız.

…… …….

2. İçinde yaşadığınız topluluğa özgü bu yemek/ yemekler ne zaman yenir?

a) Düğünlerde

b) Cenazelerde

c) Misafir geldiğinde

d) Her zaman

3. İçinde yaşadığınız topluluğa özgü giysi/ giysiler var mıdır? Lütfen yazınız.

…….

4. İçinde yaşadığınız topluluğa özgü olan bu giysi/ giysiler ne zaman giyilir?

a) Düğünlerde

b) Cenazelerde

c) Misafir geldiğinde

d) Her zaman

5. İçinde yaşadığınız topluluğa özgü boş zaman uğraşları var mıdır? Lütfen yazınız.

…….

6.Misafirler hakkındaki düşünceniz nedir?

a) Misafirler, önem verilip titizlikle ilgilenilmesi gereken kişilerdir.

b) Misafirler, inancımız gereği hürmet ve ilgi gösterilmesi gereken kişilerdir.

c) Misafirler, özel ilgi gösterilmeyecek, sıradan kişilerdir.

d) Misafirler, zamanımızı harcayan, çok da önemli olmayan kişilerdir.

e) Misafirler, uğraşı olmayıp, zaman geçirmek için dolaşan kişilerdir.

7. Evinizde misafirler için ayrılmış özel bir oda var mıdır? Lütfen yazınız.

……

3. EGEMEN KÜLTÜR VE DİĞER ALT KÜLTÜRLERLE İLİŞKİLER

A) EGEMEN KÜLTÜRLE İLİŞKİLER

1. Aşağıdaki ifadelerden hangisinin sizin kimliğinizi yansıttığını düşünüyorsunuz?

a) Türk

b) Manav

c) Türkleşmiş Manav

d) Türkiyeli Manav

B) DİĞER ALTKÜLTÜRLERLE İLİŞKİLER

1. Yaşadığınız bölgede sizin dışınızda topluluk/ topluluklar var mı? Lütfen yazınız.

……

……

2.Aynı bölgede yaşadığınız sizin dışınızdaki topluluklarla ilişkiniz var mı? Bu ilişkinin niteliği nedir? Lütfen yazınız.

……..……

…….....

3. İlişki içinde olduğunuz farklı topluluklar hakkındaki düşünceniz, nedir? Lütfen yazınız.

……

……

4. Çerkez topluluğunun varlığından ilk defa ne zaman haberdar oldunuz? Lütfen yazınız.

……

……

5. Çerkez topluluğuna mensup kişilerle ilişkiniz oldu mu? Bu İlişkinin niteliği nedir? Lütfen yazınız.

……

……

6. Çerkez topluluğu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Lütfen yazınız.

……

……

4. GELENEK GÖRENEKLERİN AKTARILMASINDA EĞİTİMİN YERİ VE ÖNEMİ

1.Mensup olduğunuz topluluğun, gelenek göreneklerinin yaşanması konusundaki düşünceniz nedir?

a) Geçmişte olduğu gibi tamamı yaşanıyor.

b) Büyük bir kısmı yaşanıyor.

c) Çok az bir kısmı yaşanıyor.

d) Tamamen yok oldu, yaşanmıyor.

2. Gelenek göreneklerinizin, gelecek kuşaklara aktarılmasının gerekliliği konusundaki düşünceniz nedir?

a) Bozulmadan, mutlaka gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

b) Gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir ama şart değildir.

c) Gelecek kuşaklara aktarılmasa da olur.

3. Gelecek kuşaklara aktarılması öncelikli olan unsur/unsurlar sizce nedir?

a) Günlük yaşama ait kuralları.

b) Ana dil.

c) Topluluğumuzun tarihi.

d) Hepsi

4.Mensubu olduğunuz toplulukta, gelenek göreneklerin gelecek kuşaklara aktarmasında özel bir eğitim verilir mi? Lütfen belirtiniz.

……

……..

5. Eğer özel bir eğitim veriliyorsa hangi konu/ konular da verilmektedir?

…….

6. Bu eğitim kim/ kimler tarafından, nerede verilmektedir?

……

7.Siz, çocuklarınızın bu eğitim faaliyetlerine katılmalarını ister misiniz?

a) Evet

b) Hayır

c) Bilmiyorum

8. Mensubu olduğunuz topluluğa özgü değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında, topluluğunuz içinde verilen eğitimin etkisi nedir?

a) Çok etkilidir.

b) Zaman zaman etkili olur.

c) Çok az etkisi vardır.

d) Etkisi yoktur.

Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

EK-3:
FOTOĞRAFLAR

Çerkez Mızıkası, Kaynak: Dönser Ceyhan'ın Arşivi

Geleneksel Çerkez Kıyafetleri, Kaynak: Dönser Ceyhan'ın Arşivi

Çerkez Kaması, Kaynak: Cankat Devrim'in Arşivi

PSIHALIVE ÇERKEZ TAVUĞU

Çerkezlere Özgü Yemekler, Kaynak: Dönser Ceyhan'ın Arşivi

Manisa Kırkağaç'ta Davul Zurna Eşliğinde, Yapılan Bir Manav Düğünü, Kaynak: Ömer Ceyhan'ın Arşivi

SURA **KEŞKEK**

Manavlara Özgü Yemekler, Kaynak: Dönser Ceyhan'ın Arşivi